

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**DANIŞTAY KARARLARINDA ÇEVRE VE
ÇEVRE HAKKI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Devran Demet TURSUN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Murat TEK**

Hatay-2010

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**DANIŞTAY KARARLARINDA ÇEVRE VE
ÇEVRE HAKKI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Devran Demet TURSUN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Murat TEK**

Hatay-2010

ONAY

DEVİRAN DEMET TURSUN tarafından hazırlanan “*DANIŞTAY KARARLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE HAKKI*” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile *KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ* olarak kabul edilmiştir.

28/ 07 /2010

Jüri Üyeleri

İmza

Yrd.Doç. Dr. Murat TEK (Tez Danışmanı - Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Sabahattin NAL (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Bayram ÖZBEY (Üye)

Devran Demet Tursun Tarafından Hazırlanan “*Danıştay Kararlarında Çevre ve Çevre Hakkı*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Yakup BULUT

Enstitü Müdürü

Önsöz

Bu çalışma iki ana kesimden oluşmaktadır. İlkinde çevre, çevre hakkı ve çevre-hukuk ilişkisi ele alınıp işlenmiştir. İkinci kesimde ise çevreyle ilgili Danıştay kararları ele alınıp çözümlenmiştir.

Çevreye olan ilgi her geçen gün hızla artmaktadır. Ancak ne yazık ki bu ilgi saf bir ilgi olmaktan ziyade, ortaya çıkan çevre sorunlarının zorunlu bir sonucu olması itibariyle, uyarılmış bir ilgidir. Çevre sorunları hem nicel hem de nitel olarak giderek artmakta ve küresel bir görünüme bürünmektedir. Doğada meydana getirdiğimiz olumsuz etkiler geri döndürülemez ve onarılamaz boyutlara ulaşabilmektedir. Bu ve benzeri sorunları önlemek, azaltmak ve ortadan kaldırmak, devamında çevresel değerlerin korunarak geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi için çevreye karşı bakış açımızı bir an önce değiştirmemiz gerekmektedir.

Son çeyrek yüzyılda ülkemizde de çevreye olan ilgide artışa paralel olarak birtakım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak söz konusu düzenlemelerin gerek niteliği gerekse uygulama performansı tartışmalıdır. Bu çalışma ile çevre ve çevre hakkı alanında idari yargıya yansımış sorunları ele alarak, gerek idari makamların gerekse idari yargı kurumunun bu konuya bakışı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmayla idari makamlar ve yargı yerleri başta olmak üzere ilgili aktörlere ışık tutulması amaçlanmıştır. Aynı zamanda çalışmanın bu konuda benzeri çalışmalara örnek teşkil etmesi ve uyarması umut edilmektedir.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Danıştay Kararlarında Çevre ve Çevre Hakkı” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yol ve yöneme başvurulmaksızın tarafımda yazıldığını ve yararlandığım bütün eserlerin hem metin içinde hem de kaynakçada usulüne uygun olarak gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Haziran 2010 – Hatay

Deivran Demet Tursun

Özet ve Anahtar Kelimeler

DANIŞTAY KARARLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE HAKKI

Yüksek Lisans Tezi, Devran Demet TURSUN

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Murat TEK

ÖZET

Çevre sorunlarının artmasına paralel olarak günümüzde çevre hukuku önem kazanmıştır. Türkiye’de 1980 sonrasında çevre ile ilgili çok sayıda yasal düzenleme yapılmasına karşın çevre sorunlarının boyutları gün geçtikçe büyümeye devam etmiştir. Türkiye’de çevre sorunlarının artmasında idarenin etkisi büyüktür. İdarenin çevreye zarar veren eylem ve işlemlerine karşı yargıya başvurma hakkının tanınması hukuk devleti olmanın gereğidir. Bu nedenle yalnız bugünkü değil gelecek nesillerin de yaşamlarını güvence altına alan çevrenin korunması ve çevre hakkı kavramı hususunda yüksek yargı organı olan Danıştay’ın eğilimlerinin kararlarına nasıl yansıdığı ve bu kararlardan idarenin de eğilimini belirleneceği düşüncesiyle Danıştay kararları da inceleme konusu edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmaya giriş niteliğinde açıklamalar yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; çevre kavramı, çevresel değerler ve çevre hakkı ile ilgili açıklamalar yer almıştır. Bunu müteakiben çevre hukukunun doğuşu, çevre hukukunun ceza hukuku, medeni hukuk ve idare hukuku ile ilişkisi yasal düzenlemeler dikkate alınarak incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde çevrenin korunmasına hizmet eden bir kısım yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Danıştay kararları ve bu kararlara konu olan idari işlemler öğretiyeye göre incelenmiştir.

Sonuç olarak; incelenen Danıştay kararlarında idarenin çevre hakkını ihlal eden ve çevresel değerlere zarar veren işlemler tesis ettiği belirlenmiştir. Çevrenin korunması konusunda Danıştay ve idare mahkemeleri arasında yerleşik görüş birliği olmamakla birlikte çevre lehine kararlar verdikleri belirlenmiştir. Danıştay yasal

boşlukları çevre lehine doldurmuştur. İdarenin çevreye verdiği zararların önlenmesi açısından İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda eksiklikler belirlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Çevre, Çevre Hakkı, Danıştay Kararlarında Çevre, Çevre Mevzuatı

Abstract and Key Words

ENVIRONMENT AND ENVIRONMENTAL RIGHT IN COUNCIL OF STATE DECREES

**Master's Thesis, Devran Demet TURSUN
Public Administration Department, 2010
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Murat TEK**

ABSTRACT

Nowadays in parallel to increase in environmental issues, the importance of environmental law is on the rise. Although there have been quite a number of legislations enacted since 1980's in Turkey, the extent of environmental problems is far from being under control. The responsibility and contribution of administration on this ascending trend of environmental problems cannot be denied. The right of litigation against the practices and proceedings of administration adversely affecting the balance of environment is one of the requirements of being a constitutional state. Therefore the effect and disposition of Council of State - part of supreme court system in Turkey – decrees that are also strong indicatives of government's agenda and inclination towards preservation of environment that is not only vital for this generation but also for future ones are investigated for this work.

As the first section of the study the introductory material is introduced.

Second part of the work constitutes of, environmental concepts and definitions, environmental assets and rights. Afterwards, the origin of environmental law, relation of environmental law with criminal law, civil law and administrative law considering the legal regulations are investigated. Additionally at this section, some of the legislations that are serving the purpose of preserving environment are presented.

Council of State decrees and the proceedings of State that are leading to those particular decrees are examined based on doctrines in the second part of the thesis.

As a result of investigated cases of Council of State decrees, it is determined that State is implementing procedures that are detrimental to environment. Although there has not been an established consensus between Administrative Courts and

Council of State on environmental conservation, it has been observed that both of them have been giving judgments in favor of environmental interest as such, that Council of State was filling the gaps in the judicial system favoring environmental preservation. Yet it has been detected that there were deficiencies in the Code of Administrative Procedure to hinder State's implementations that violate common environmental rights and interests of public.

KEY WORDS

Environment, Environmental right, Environment in Council of State Decrees, Environmental legislation.

DANIŞTAY KARARLARINDA ÇEVRE VE ÇEVRE HAKKI

Devran Demet TURSUN

İçindekiler

Önsöz	i
Özet ve Anahtar Kelimeler.....	ii
Abstract and Key Words	iv
İçindekiler	vi
Kısaltmalar Listesi	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. Giriş.....	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı	1
1.2. Çalışmanın Önemi	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi ve Varsayımları	3
1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları	4
1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
ÇEVRE, ÇEVRE SORUNLARI, ÇEVRE HAKKI, ÇEVRE HUKUKU VE İLGİLİ MEVZUAT	6
2.1. ÇEVRE, ÇEVRESEL DEĞERLER VE ÇEVRE HAKKI	6
2.1.1.Çevre Kavramı	6
2.1.2.Çevre Değerleri ve Sorunları	7
2.1.2.1. Hava	8
2.1.2.2.Su	9
2.1.2.3.Toprak	9
2.1.2.4.Flora-Fauna	9
2.1.2.5.Gürültü	10
2.1.2.6.Diğer Çevre Sorunları	10
2.1.3.Çevre Hakkı ve Çevre Hakkının Niteliği	11
2.2. ÇEVRE-HUKUK İLİŞKİSİ	14
2.2.1.Çevre Hukukunun Doğuşu	14
2.2.2. Çevre Hukukunun Diğer Hukuk Disiplinleriyle İlişkisi	16
2.2.2.1.Ceza Hukukunda Çevre	16
2.2.2.2. Medeni Hukukta Çevre	24
2.2.2.2.1.Hukuki Sorumluluk	24
2.2.2.2.2.Hukuki Sorumluluğunun Sonuçları	27
2.2.2.2.3.Medeni Kanundaki Tazminat Sorumluluğu ile Çevre Kanunu	28
Maddenin Karşılaştırılması	28
2.2.2.3. İdare Hukukunda Çevre	29
2.2.2.3.1.Yetki Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık	31
2.2.2.3.2. Şekil Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık	32
2.2.2.3.3. Sebep Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık	32
2.2.2.3.4. Konu Yönünden Hukuka Aykırılık	33

2.2.2.3.5. Amaç Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık	34
2.3. Yasal Düzenlemeler Ve Yönetmelik Suçları	38
2.3.1. Çevre ile İlgili Başlıca Yasal Düzenlemeler	38
2.3.1.1. Anayasa	38
2.3.1.2. Çevre Kanunu	42
2.3.1.3. Belediye Kanunu	45
2.3.1.4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	47
2.3.1.5. Kıyı Kanunu	50
2.3.1.6. Turizmi Teşvik Kanunu	51
2.3.2. Yönetmelik Suçları	52
2.4. Çevre Hukukunun Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	57
DANIŞTAY KARARLARININ İNCELEMESİ	57
3.1. Başlıca Danıştay Kararları	57
3.1.1. Danıştay 10. Dairesinin (24.06.1986 Tarihli. 1984/2739E. ve 1986/1951K. Sayılı) Gökova Kararı	57
3.1.2. Danıştay 10. Dairesinin (28.04.1992 Tarihli 1990/2278E. ve 1992/1672K. Sayılı) Aliğa Kararı	60
3.1.3. Danıştay 6. Dairesinin (16.12.1986 Tarihli 1986/1323E. ve 1986/1135K. Sayılı) Zaferpark Kararı	61
3.1.4. Danıştay 6. Dairesinin (09.05.1988 Tarihli 1988/477E. ve 1988/646K. Sayılı) Güvenpark Kararı	63
3.1.6. Danıştay 6. Dairesinin (20.11.1989 Tarihli 1989/2562E. ve 1989/2187K. Sayılı) Taşkışla Kararı	65
3.2. Diğer Danıştay Kararları	66
3.2.1. Dava Açma Ehliyetine İlişkin Kararlar	66
3.2.2. İdari İşlemin Yetki Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları	68
3.2.3. İdari İşlemin Şekil Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları	73
3.2.4. İdari İşlemin Amaç Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları	77
3.2.5. İdari İşlemin Konu Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları	83
3.2.6. İdari İşlemin Sebep Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları	90
3.3. İdarenin Çevreye Yaklaşımı	101
3.4. Danıştay'ın Çevreye Yaklaşımı	103
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	107
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	107
4.1. Bulgular	107
4.2. Öneriler	108
4.3. Sonuç	109
KAYNAKÇA.....	111
EK 1.: Çözümlenen Danıştay Kararları - 1	117
EK 1.: Çözümlenen Danıştay Kararları - 2	118
EK 2.: İncelenen Fakat Çözümlemeyen İlgili Danıştay Kararları	119

Kısaltmalar Listesi

AŞ	: Anonim Şirket
c	: Cilt
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DD	: Danıştay Dergisi
DKD	: Danıştay Kararlar Dergisi
E	: Esas
Ed.	: Editör
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	: Karar
MBV	: Mülkiyeliler Birliği Vakfı
S	: Sayı
s	: Sayfa
TÜPRAŞ	: Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

İnsanoğlunun en büyük uğraşı kuşkusuz, hayatta kalmaktır. Hayatta kalırken her birimiz varoluşumuzu farklı biçimlerde anlamlı kılar, farklı benlik dengeleri, farklı kişiler arası dengeler ve farklı duruşlar, tutumlar geliştiririz. Bunların bizim dışımızdaki canlılara, şeylere verdiği hasarı görmezden geliriz. Ta ki bu hasar bizim varoluşumuzu tehlikeye soktuğu ana kadar.

Varoluşumuzun tehlikeye girmesi 1970'li yıllarda hissedilmiş ve yaşamımızı sürdürdüğümüz, etrafımızı saran hava, su, toprak, doğal ve tarihsel zenginliklerin oluşturduğu çevreye yeni bir gözle bakma ihtiyacı doğmuştur. İnsanoğlu kendini evrenin sahibi zannederken doğayla uzlaşması ve doğaya boyun eğmesi gerektiğini kabul etmiştir. Bu kabul ediş insanlara ve devletlere yeni haklar ve yükümlülükler getirmiştir.

Çevre, hızla artan sorunlarla birlikte insanlığın gündemindeki başlıca konulardan biri haline gelmiştir. Çevre sorunlarının üzerine gidilmesinde en önemli neden gelecek kaygısı olmuştur. Günlük yaşamda karşılaşılan problemler çevre sorunlarının önemszenmesine katkı sağlamıştır. Toprağı, suyu, havası temiz; gürültüden arınmış bir ortamda yaşamak, geleceğe daha umutla bakabilmenin en önemli şartıdır.

Çevre sorunları ve çevreyi koruma çabaları çevre-ekonomi, çevre-politika, çevre-kalkınma ve çevre-hukuk ilişkilerinin incelenmesine yol açmıştır.

1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Çevre insanoğlunun varoluşundan itibaren ortak varlığını oluşturan değerler bütünüdür. İnsanlar çevreye devamlı olarak hükmetmeye çalışmış ve müdahalelerde bulunmuştur. Bu müdahaleler zamanla çevrenin yok olmasına neden olup, insan varlığını tehlikeye düşürmüştür. İnsan varlığının devamını sağlayan çevresel değerlerin yok oluşu çevreye başka bir açıyla bakmayı gerektirmiştir. Bu bakış

açısında çevreye hükmetme yerine çevresel değerlere zarar vermeden onlarla uyumlu bir şekilde varoluş arzusu vardır. Bu anlayış çerçevesinde çevre-ekonomi, çevre-kalkınma, çevre-politika ve çevre-hukuk ilişkilerinin incelenmesine yol açmıştır.

Sosyal düzeni sağlamayı amaçlayan ve maddi yaptırımı olan hukuk kuralları ihtiyaçlar karşısında değişikliğe uğramaktadır. İhtiyaçlara en doyurucu cevap veren sosyal düzen kuralı hukuk normlarıdır. Çevreye verilen zararların önlenmesi veya cezalandırılması da yeni bir sorundur. Bu soruna hukuk normları ihdas edilerek cevap aranmıştır. Önceleri çeşitli hukuk disiplinleri aracılığıyla çevre korunmaya çalışılmıştır. Bu şekilde koruma yeterli olmadığından ayrı bir hukuk disiplini yaratılması zarureti ortaya çıkmıştır. Çevre hukuku işte bu gelişmenin ürünüdür. Bu çalışmayla, gelişim çerçevesinde hukuku uygulayan yargının kararları incelenecektir. Ayrıca çevre sorunları gerek nicel gerekse nitel olarak giderek artmakta, karmaşıklaşmakta, yaygınlık ve yoğunluk bakımından gelişmekte ve küreselleşmektedir. Yasama, yürütme ve yargı organlarının çevre ve çevre sorunları karşısında konumu, tutumu giderek önem kazanmaktadır. Yasama organı ürettiği mevzuatla, yürütme organı eylem ve işlemleriyle ve yargı organı içtihatlarıyla çevreye etkilemektedir. Bu çalışmada çevre mevzuatı da dikkate alınarak idari yargıya yansıyan idari eylem ve işlemler ve Danıştay'ın bu konudaki içtihatları ve yorumu çözümlenecek ve değerlendirilecektir.

Çevre hukuku yeni sistematize edilmiş, değişen ve gelişen bir hukuk disiplini niteliğindedir. Söz konusu değişim ve gelişimde yargı organlarınca oluşturulan içtihatlar önemli rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı idari yargı organlarınca oluşturulan içtihatların çevre hukukuna etkilerini incelemek ve değerlendirmektir. Bu çerçevede çevre hakkı kavramının idari yargı kararlarındaki konumu, değişimi ve dönüşümü tespit edilmeye ve irdelenmeye çalışılacaktır.

1.2. Çalışmanın Önemi

Çalışmanın önemi çevre sorunlarının artışına paralel olarak gelişmektedir. Çevre sorunları nicel ve nitel olarak gelişmekte, çeşitlenmekte ve giderek küresel bir boyuta ulaşmaktadır. Bu süreç başta insan varlığı olmak üzere tüm canlıları ve ekosistemi tehdit eder hale gelmektedir. Söz konusu sorunun önlenmesi, etkilerinin azaltılması ve daha dengeli ve akılcı bir insan-çevre ilişkisinin geliştirilmesine

yönelik olarak alınacak tedbirler ve benimsenecek politikalar gündemde önemli bir yer işgal etmektedir. Çevrenin korunması ve zenginleştirilmesine dair karar ve politikaların uygulamaya aktarılması da en az oluşturulması kadar önemlidir.

Uygulamada karşılaşılan sorunların aşılmasında yargı mercilerinin verdiği kararlar ve oluşturduğu içtihat önemli bir yer işgal etmektedir. Anayasa'nın 56. maddesi bağlamında yaşanılabilir sağlıklı bir çevre oluşturma ödevi vatandaşlara ve devlete verilmiştir. Vatandaşların yaptırım yetkisinin olmaması nedeniyle bu ödevleri idareye başvurarak gerçekleştirmektedirler. İdareler, devletin bir birimi olması nedeniyle ve vatandaşların çevre sorunlarının önlenmesi için başvuru hakkı olduğundan çevrenin korunmasında önemli bir yere sahiptirler. Bu bağlamda idari tasarrufların hukuka uygunluğu denetimi yetkisi olan idari yargı da çevrenin korunmasında önem arz etmektedir. Çevrenin korunması, daha sağlıklı ve yaşanır bir çevreye dair tesis edilecek idari tasarrufların isabetli ve doğru verilmesi açısından idari yargının kararları yol göstericidir. Çevrenin korunmasına yönelik hukuki önlemlerin oluşturduğu çevre hukukunun gelişmesinde idarenin çevre ile ilgili eylem ve işlemlerinin yargı denetimini sağlayan idari yargının tutumu önem arz ettiğinden çalışmada buna dikkat edilecektir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi ve Varsayımları

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde öncelikle kurumsal olarak çevre ve çevre sorunları ele alınmıştır. Bu bölümde literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Müteakiben çevre hakkı ile ilgili medeni hukuk, ceza hukuku ve idare hukuku çerçevesinde genel bir çözümleme ve değerlendirme yapılmıştır. Bu bölümde mevzuat taraması yapılmıştır.

İkinci bölümde ise çevreyle ilgili Danıştay kararları belirli kriterlere göre nitel değerlendirme yöntemi kullanarak çözümlenmiştir.

Yukarıda verilen amaç kapsamında araştırmanın varsayımları şu şekilde formüle edilebilir:

- İdari yargı idarelerin çevre ile ilgili işlemlerinde daha dikkatli olmalarını sağlamakta ve mevzuatın nasıl uygulanacağı hakkında yol gösterici olmaktadır.
- İdari yargı kamu yararı kavramının belirsizliğini gidererek ekonomik büyüme karşısında çevrenin korunmasını kamu yararından saymaktadır.

- İdari yargı dava açma ehliyetini geniş yorumlayarak bireyleri çevrenin korunmasına etkin katılımını sağlamaktadır.

Yani kısaca idari yargı çevre hukukunun ve bu kapsamda çevre hakkının gelişimine katkı sağlamaktadır.

1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Çalışmanın konusu; 20. asırda doğan kamu hukuku dalı olarak çevre hukukunun ve üçüncü kuşak haklardan olan çevre hakkının idare tarafından ihlalleri halinde yargı organlarının gösterdiği tutumu incelemek aksaklıkları ve eksiklikleri belirlemektir.

Bu çalışmada idari yargı organlarının çevre hukukunun gelişmesindeki etkileri üzerinde durulmuş ancak adli yargı organlarının çevre hukukunun gelişmesindeki etkisi incelenmemiştir. Temyiz mercii ve bazı durumlarda ilk derece mahkemesi olarak görev yapan Danıştay'ın kararları incelenip yerel mahkemelerin yönelimleri Danıştay'ın onama veya bozma kararlarından belirlenmeye çalışılacaktır. Danıştay kararları; dava ehliyeti, süre, amaç yetki, şekil ve sebep yönünden hukuka uygunluğu incelemeye tutulacaktır.

1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası

Çalışma üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölüm "Giriş" başlığı altında çalışmaya bir başlangıç yapıldıktan sonra sırasıyla çalışmanın konusu ve amacı, çalışmanın önemi, çalışmanın yöntemi ve varsayımları ile çalışmanın kapsamı ve sınırları belirlenecektir.

"Çevre, Çevre Sorunları, Çevre Hakkı, Çevre Hukuku ve İlgili Mevzuat" başlıklı ikinci bölümde ise "Çevre, Çevresel Değerler ve Çevre Hakkı" olarak belirlenen ilk ana başlık altında sırasıyla çevre kavramı, çevre değerleri ve sorunları ile çevre hakkı incelenmeye çalışılacaktır. "Çevre Değerleri ve Sorunları" alt başlığı altında hem çevre değerleri olan hem de günümüzde sorun haline gelen hava, su, toprak, flora fauna kavramları üzerinde durulduktan sonra gürültü kirliliği ve diğer çevresel değerler incelenmeye çalışılacaktır. İkinci ana başlık "Çevre ve Hukuk İlişkisi"dir. Bu başlık altında sırasıyla çevre hukukunun doğuşu, çevre hukukunun diğer hukuk disiplinleriyle ilişkisi, yasal düzenlemeler ve yönetsel suçlar

değerlendirilecektir. “Çevre Hukukunun Diğer Hukuk Disiplinleriyle İlişkisi” başlığı altında sırasıyla ceza hukukunun, medeni hukukun ve idare hukukunun çevre ile ilişkisi genel çerçevede incelenecektir. “Yasal Düzenlemeler ve Yönetmelik Suçları” başlığı altında çevrenin korunmasına hizmet eden yasal düzenlemelerden Anayasa, Çevre Kanunu, Belediye Kanunu, Kıyı Kanunu ve Turizmi Teşvik Kanunu değerlendirildikten sonra yönetmelik suçları incelenecektir.

“Danıştay Kararlarının İncelenmesi” başlıklı son bölümde kamuoyunda bilinen Danıştay kararlarından Gökova, Aliğa, Zafer Park, Güven Park, Hafize Özal, Taşkılla kararları değerlendirilecektir. “Diğer Danıştay Kararları” başlıklı ikinci ana alt başlık altında çevre kanununun esas alındığı ve çevre ile ilgili bir kısım Danıştay kararı incelenerek çözümlenmeye çalışılacaktır. Bu bölümden sonraki ana başlıkta ise Danıştay kararlarının çevreye yaklaşım hususu belirlenmeye çalışılacaktır. Sonuçta, çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE, ÇEVRE SORUNLARI, ÇEVRE HAKKI, ÇEVRE HUKUKU VE İLGİLİ MEVZUAT

2.1. ÇEVRE, ÇEVRESEL DEĞERLER VE ÇEVRE HAKKI

2.1.1.Çevre Kavramı

Çevre; insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Yani çevre, insanların ortak varlığını oluşturan değerler bütünüdür (Keleş ve Hamamcı, 1993: 21).

Çevre kavramından, ekolojik dengenin sağlandığı temel hayat olaylarının cereyan ettiği ve gerek canlı gerekse cansız çevrenin sürekliliği ve kalitesinin kısaca doğal düzenin devam ettirildiği ortam anlaşılmalıdır (Güneş ve Coşkun, 2004: 1).

Çevre, “bir organizmanın veya organizmalar toplumunun yaşamı üzerinde etkili olan tüm faktörler; canlıların yaşamasını ve gelişmesini sağlayan fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünü”, “bir organizmayı, diğer yaşayan şeylerde dâhil iklim ve toprak gibi kuşatan her şey” toplulukların ve organizmaların uzun ve kısa dönemli faaliyetlerini yaşam gelişmelerini doğrudan veya dolaylı etkileyen biyotik, abiyotik kültürel faktör ve koşullar toplamıdır” (Turgut, 2001: 67).

Çevre, insan ve canlılar üzerinde ani veya süreli doğrudan ve dolaylı etkide bulunan fiziksel, kimyasal ve toplumsal değerlerin toplamıdır (Ertaş, 1997: 4).

Bu tanımlardan yola çıkarak yasama organı çevreyi 2872 Sayılı Çevre Yasası'nın “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinde “Çevre: Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam” olarak tanımlamıştır.

Yapılan bütün bu tanımların hepsinde bir veya birden fazla ortak unsur olduğu gibi bireyin kendi dışındaki her şeyin de çevre kavramına dâhil edildiği anlaşılmaktadır.

Çevre denilen yaşam ortamı, niteliklerine ve mekânsal yapılarına göre sınıflandırılmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 23-26).

Niteliklerine göre çevre fiziksel çevre ve toplumsal çevre olarak gruplandırılabilir. Fiziksel çevre; bireylerin içinde yaşadığı varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı mekâna denir. Toplumsal çevre ise bir fiziksel çevre içinde bulunan insanların ekonomik, toplumsal ve siyasal yapıları gereği yarattıkları ilişkilerin tümünü ifade eder.

Çevre kavramı mekânsal açıdan yerleşme yerlerine göre de kırsal ve kentsel olarak ayrıma tabi tutulabilir.

2.1.2.Çevre Değerleri ve Sorunları

İnsanoğlu varoluşundan itibaren doğaya hükmetmeye çalışmıştır. Yerleşik hayata geçişle birlikte insanlar doğaya hükmetmeyi başarmıştır. Doğaya hükmediş beraberinde çevreye verilen zararın boyutlarını da büyütmüştür. Doğaya hükmedişle birlikte insanın yaşam koşulları iyileşmiş, ömrünün uzaması nedeni ile nüfus artmış ve bu da doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturmuştur.

Sanayi devrimi ile birlikte yeni bir düzen ortaya çıkmış ve feodal sistem yıkılmış kapitalist sistem başlamıştır. Bu yeni düzen bir sermaye sınıfı oluşmasına evrendeki çevre dahil her şeye rant gözü ile bakılmasına yol açmıştır. Rant elde etme kaygısı ile birlikte gelişmekte olan teknolojiyi kullanan insanoğlu evrendeki kaynakları hoyratça tüketmiştir. Bu sistemin getirdiği tüketim ve üretim şekli, çevre sorunlarının baş aktörü olmuştur.

Nüfus artışı, sanayileşme ve teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan çevre sorunlarını birbirlerinden soyutlamak veya tek başlarına ele almak mümkün değildir. Bu sorunlar nedenleri ve sonuçları bakımından birbirlerinin içine geçmiş durumdadır. Bunun nedeni çevre sorunlarının çok yönlü olmasıdır. Örneğin; toprağın kirlenmesi uzun dönem etkisini devam ettirir ve besin zincirine karışarak toz halinde havaya ve yeraltı sularına karışıp doğanın dengesini bozar (Ünlü, 1990: 468).

Çevre sorunları vasıtalı ya da vasıtasız olarak ortaya çıkış nedenleri ve etkileri bakımından evrensel nitelik taşır. Örneğin; hava kirliliği siyasal sınır tanımadan yayılmaktadır. Çevre sorunlarının çoğu kalıcı nitelik taşımaktadır (Turgut, 2001: 8).

Çevre sorunu son 25 yıldır bilinen ve dikkate alınan bir dünya sorunudur. Bu sorun insanoğlunun gereksinimlerini karşılamak için üzerinde yaşadığı dünyayı aşırı

biçimde sömürmesinden kaynaklanmaktadır. Doğanın kendisini yenileyeceğine inanan insanlar, 20. yy sonlarında hırsla tükettikleri doğanın yok olduğunun ve bunun bir parçası olan insan varlığının da tehlikeye düştüğünün farkına varmışlardır (Aybay, 1997: 308-311).

Çevre sorunlarının öğelerini evrensellik, süreklilik, birbirine bağımlılık, bozulma ve tahrip durumunda eski hale dönüştürülemezlik veya zor dönüştürülme ve doğa üzerindeki olumsuz etkilerinin kalıcı olması olarak sayabiliriz (Turgut, 2009: 103). Ayrıca çevre sorunları hareketli bir zeminde artmaktadır.

Ülkemizde çevre sorunları 1970'li yıllarda fark edilmiş ve 1973 yılından itibaren uygulanmaya başlayan üçüncü beş yıllık kalkınma planında ilk kez ayrı ve bağımsız bir başlık halinde çevre sorunlarına yer verilmiştir. Bu planda çevre sorunlarına resmi nitelikli tanım ve tanımlama getirilerek belirlenen ilkeler, önlem ve öneriler, izlenecek politikalar bakımından konu dar bir bakış açısı içerisinde algılanmaya çalışılmıştır (Yahşi, 1984: 128).

Başlıca çevre sorunları hava, su, toprak, flora, fauna ve gürültü kirliliği olarak sayılabilir. Bunların nedenleri ve yarattığı etkiler aşağıda sıralanmıştır.

2.1.2.1. Hava

Hava, dünyayı canlıların yaşamasına uygun duruma getiren atmosferdir. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme sonucunda atmosfere bırakılan kirleticiler havanın doğal yapısını değiştirecek miktarlara ulaşmakta havayı kirletmektedir. Çevre sorunlarının baş aktörlerinden nüfus artışı ve nüfus artışına bağlı kentleşme ayrıca endüstrileşme hava kirlenmesinin nedenlerindedir (Türküm, 2009: 165). 1952 yılında Londra'daki hava kirliliği 4000 kişinin yaşamını kaybetmesine neden olmuştur. Bu olay çevre sorunlarının varlığını kamuoyu gündemine getirmiştir (Keleş ve Hamamcı, 1993: 86).

Hava kirliliği siyasal sınır tanımamakta ve yayılabilmektedir. Bu nedenle insanlar ortak sorun olan hava kirliliğine çözüm bulabilmek için birlikte hareket etmek zorundadırlar. Hava kirliliği uluslararası ve ulusal düzenlemeler ile azaltılmaya çalışılmalıdır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 81-82).

2.1.2.2.Su

Canlıların yaşamlarının devamını sağlayan temel öğelerden biri sudur. Su kirliliği; suyun yararlı kullanımını etkileyecek miktarlarda kimyasal, fiziksel ya da biyolojik maddelerin katılmasıyla kalitesinin bozulmasıdır (Ertaş,1997: 16).

Su kirliliğinin nedenleri olarak tarımsal faaliyetler, sanayileşme ve yerleşim yerleri olarak üç temel sebep sayabiliriz. Genellikle yanlış tarım tekniklerinin kullanılması sonucu toprak aşınmaları oluşmakta toprağın en verimli kısmı sulara karışmakta ve sular içindeki yosun gibi türlerin artmasına neden olarak kirliliğe sebep olmaktadır. Bunun dışında hayvan atıkları da kirliliğe neden olmakta ayrıca tarımsal mücadele ilaçları da su kirliliğine sebep olmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 108).

2.1.2.3.Toprak

Toprak bir üretim faktörü olarak tarım ve sanayi için yadsınamaz bir değere sahiptir. Yerleşim yeri olmasından dolayı da önemi büyüktür.

Birçok canlının yaşama alanı olan toprak ağır metaller bulunan sanayi ve evsel atıklarla tarımsal amaçlarla kullanılan kimyasal gübrelerle ve ilaçlarla kirlenir (Ünlü, 1990: 468).

Anayasamızın 45. maddesinde “Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak maksadıyla tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme ara ve gereçlerinin ve diğer giderlerinin sağlanmasını kolaylaştırır” ifadesi ile tarım arazilerinin korunmasını temel bir devlet görevi saymıştır.

2.1.2.4.Flora-Fauna

Belli bir yere dair bitki örtüsüne flora, yabani hayvan topluluğuna da fauna adı verilir. Bir başka ifadeyle flora ve fauna insan dışındaki canlı öğeleri içeren biyolojik zenginliktir. Bunlar da endüstrileşme, nüfus artışı nedeniyle yok olmaktadır (Ertaş, 1997: 17).

2.1.2.5.Gürültü

Sesin niteliği ve niceliği bozulduğunda yani birçok ses, dalgasının üst üste gelmesi ve şiddetinin belirli bir düzeyi geçmesi sonucunda ses gürültü niteliğini kazanır (Sabuncu, 1990: 349).

Gürültü kirliliği diğer kirlilikler kadar yaşamsal çevre tehlikesi yaratmamakla birlikte yaşamı kalitesizleştirmekte ve değersiz hale getirmektedir. Çevre Kanunu'nun, "kişilerin huzur ve sükûnunu, beden ve ruh sağlığını bozacak ilgili yönetmelikle belirlenen standartlar üzerinde gürültü ve titreşim oluşturulması yasaktır" ifadesini içeren, 14. maddesi gürültü kirliliğini yasaklamış ve maddenin devamındaki "ulaşım araçları, şantiye, fabrika, atölye, iş yeri, eğlence yeri, hizmet binaları ve konutlardan kaynaklanan gürültü ve titreşimin yönetmeliklerle belirli standartlara indirilmesi için faaliyet sahipleri tarafından gerekli tedbirler alınır" ifadesi bireyleri gürültü kirliliğini önleme hususunda aktif olarak görevlendirmiştir (Ertaş, 1997: 17).

2.1.2.6.Diğer Çevre Sorunları

Herkes tarafından bilinen ve izlenebilen bu çevre sorunları dışında dünya birçok çevre sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunların çözüm öncelikleri ve yoğunlukları bakımından bir sıralama yapılmaksızın nükleer kazalar, küresel ısınma, genetik kaynaklar ve biyolojik çeşitlilikte kayıplar, iklim değişikliği, çölleşme, turizmden kaynaklanan baskılar ve değer kayıpları, sanayi kazaları, kültürel mirasın kaybı şeklinde sayılabilir (Baykal ve Baykal, 2008: 5).

Bu sayılan çevre kirliliği biçimleri çevre sorununun sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Kirlenme dışında birçok sorun çevre içinde barınmakta, çevre ile ilişkilendirilir ve çevreyi etkiler. Kentleşme, nüfus artışı, yoksulluk, gecekondu, açlık gibi sorunları da çevre sorunları içinde değerlendirmek mümkündür (Tokuçoğlu, 2010: 19).

2.1.3.Çevre Hakkı ve Çevre Hakkının Niteliği

Hukuk normları bazı ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkar ve belli aşamalardan geçerek oluşur. İlk önce bir arzu bir talep olarak ortaya çıkar daha sonra “hak istemi” biçimine ulaşır ve somutlaşır (Kaboğlu, 1996: 25).

Dayanışma haklarından olan çevre hakkı da teşebbüs özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi bazı haklarla çelişkiler oluşturmaktadır. Bu çelişkiler çevre hakkının somutlaşması aşamasında etkili olmaktadır.

İnsan varlığının ve değerinin korunmasına katkı yapan bir hak insan hakkı sayılabilir. Beslenmek, vücut bütünlüğünün korunması; sağlıklı yaşamak insanın insan olmasının ve varlığının sürdürmesinin esas şartı kabul ediliyorsa, çevrenin sağlıklı olması da insan için vazgeçilmezdir. Bu nedenle çevrenin de bir insan hakkı olduğu açıktır (Özdek, 1993: 85).

İnsan hakları tarihsel sürece göre üç kuşağa ayrılır: Geleneksel özgürlükler bireyci temele dayanır ve birinci kuşak hakları oluşturur. Sosyal haklar ve özgürlükler ikinci kuşak hakları, gelişme hakkı, barış hakkı ve çevre hakkı gibi dayanışma hakları da üçüncü kuşak hakları oluşturur (Hamamcı, 1983: 246). Birinci kuşak haklara devletin katılımı olmamakta, ikinci kuşak hakların gerçekleşmesinde devletin etkisinin olduğu ve üçüncü kuşak hakların gerçekleştirilmesinde ise sadece devletin değil kamunun ve özel sektörün, diğer grupların tümünün çabaları etkili olmaktadır. Dayanışma hakları arasında sıkı bağlar olduğu gibi her biri ile klasik insan hakları arasında ilişki bulunmaktadır (Kaboğlu, 1996: 19).

Çevre sorunu ve çevre hakkının pozitif hukuk metinlerine ve çeşitli ülke anayasalarına girmesinde 1972 yılında Stockholm’de toplanan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı’nın önemli katkısı olmuştur. “1972 Stockholm Konferansı” olarak tarihe geçen bu toplantı uluslararası çevre hukukunun miladi yılı olarak kabul edilmektedir (Başlar, 2010: 8). Bu konferansta kabul edilen bildiride, insanın onurlu ve iyi bir yaşam sürmeye olanak veren nitelikli bir çevre, özgürlük, eşitlik ve tatmin edici yaşam koşulları temel hakkına sahip olduğu belirtilerek çevre hakkı bir insan hakkı olarak tanınmıştır. Bu konferansta çevrenin korunmasının zarureti belirtilmiştir (Topçuoğlu, 1998: 35-37). Burada alınan kararlar, devletlerin daha iyi bir çevre için insanların dileklerini belirten veya isteklerin yerine gelmesi için yükümlülükleri belirleyen bir belge niteliğine sahip değildir. Alınan kararlar bağlayıcı olmayıp moral bir güce sahiptir (Pallemaerts, 1956: 614).

Birleşmiş Milletler, Stockholm Konferansı'ndan tam 20 yıl sonra Rio Dünya Zirvesi denilen uluslararası önem arz eden bir konferans düzenlemiştir. Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi, devletlerin gelecekte uygulayacakları, aralarındaki işbirliğini düzenlemeye yönelik ilke ve kararları belirler (Pallemaerts, 1956: 613). Bu konferansta çevrenin, insan haklarının, herkesin ve her zaman sorunu olduğu devletlerin güdümüne bırakılmayacağına vurgu yapılmıştır (Topçuoğlu, 1998: 38). Rio Bildirgesi'nde sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezinde insan olduğu ve insanın doğa ile uyum içinde, verimli ve sağlıklı yaşam hakkı olduğu vurgulanmıştır. Bu yaklaşım insan merkezli olduğu ve doğanın bütün öğelerini eşit saymayan bir anlayışın çevre hakkının özüne ters düştüğü gerekçesiyle eleştirilere konu olmaktadır. Ayrıca bu konferans hukuki anlamda bağlayıcı değildir (Özdek, 1993: 79).

İnsan yaşamı açısından çevrenin korunması önem arz etmektedir. Çevrenin korunması toplumsal yararı yanında bireysel yararın gerçekleştirilmesinde de önem arz etmektedir. Bozulan ve kirlenen bir çevrede insan neslinin devamı mümkün değildir. Ayrıca insanın onuruna uygun düşmeyen bir çevrede yaşamak zorunda bırakılması da insan haklarının özü olan insan değerine uygun düşmemektedir. Bu çerçevede çevre hakkının bir insan hakkı olduğu söylenebilir. Bunları dikkate alarak sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı çevre hakkı olarak belirlendiğinde, çevre hakkının konusu bu evrede insan yaşamının sürdürülmesidir (Özdek, 1993: 85-86).

Geleneksel hak anlayışı içinde insan onuru kavramı moral nitelikte olmasının yanında bununla ilgili "birey", "bireysel çıkar" ve çıkarın "belirlenebilir" oluşu, çevre sorunları dikkate alındığında eksik kalmaktadır. Bu sınırlar içinde çevre hakkını bir insan hakkı olarak kabul ve ilan etmek çevrenin korunmasında kısıtlamalar getirmektedir (Turgut, 1993: 54). İnsan hakkı olarak kabul edilmiş çevre hakkıyla korunmak istenen insandır. Bunun yanında çevre hakkıyla korunmak istenenin biyosfer olduğunu savunanlar da olmuştur. Bu iki farklı düşünce farklı felsefi yaklaşımları yansıtmaktadır. Pozitif hukukta çevre hakkıyla korunmak istenenin insan olduğunu, hakkın öznesini "herkes" ve "kişiler" gibi sözcüklerle belirlendiği düzenlemelerde çevre doğrudan yaşam kalitesi ve insanı içeren tanımlardan anlaşılmaktadır (Turgut, 2001: 155-156). Çevre hakkının bir insan hakkı olduğuna dair görüş insan haklarının insan çıkarı üzerinde temellendiği düşüncesini yansıtır. Çevre hakkıyla amaçlanan biyosferin korunmasını düşünenler

insanın da içinde yer aldığı türler arasında eşitlik düşüncesini ortaya koymaktadır (Özdek, 1993: 87).

Çevre hakkını yalnız insan yararlarıyla bağlantılı olarak algılamak veya insan çıkarları dışındaki yararları da kapsadığı için insan hakları dizisi dışına çıkarmak, insan haklarının insan dışındaki doğal öğeleri yok sayarak insanın doğayı dilediği gibi sömürebileceği sonucunu ortaya çıkarır. Bu nedenle insan haklarını insan ve doğanın diğer öğeleri arasında dengeli ve etiğe dayalı bir ilişkiler içinde düşünmek daha yerinde olur. Bu değişime insan haklarının dinamik yapısı da uygundur (Özdek, 1993: 87).

Çevre hakkı birçok hak ve özgürlüklerle çatışmaya girebilir ve onlar üzerinde sınırlayıcı etkiler yaratabilir. Ancak her şeyden önce genel çıkarları özel çıkarların önüne geçirme özelliği ile dikkat çeker (Kaboğlu, 1996: 19). Bununla bağlantılı olarak bireyler arasında eşitlik kurmada katkı sağlar. Anti ayrımcılığı ilke olarak benimsemiştir. Bu ilke, bireylerin ya da grupların çevre ile ilgili yönetsel ve yargısal süreçlere eşit olarak girmesini sağlamaktadır (Özdek, 1993: 86).

Çevrenin korunması mülkiyet hakkının ve girişim özgürlüğünün sınırınıdır. Ancak ölçülü bir sınırlama söz konusudur. Mülkiyet hakkına getirilen sınırlamalar dayanışma haklarına yüklenen sosyal ve kamusal işlevle meşrulaştırılmıştır. Çevre hakkının genel çıkarı temsil etmesi ve mülkiyetin sosyal işlevi bu iki hakkı birbirine yaklaştırır. Yani mülkiyet hakkı ile çevre hakkı arasındaki karşıtlık giderilemez değildir (Kaboğlu, 1996: 30).

Çevre koruma girişim özgürlüğü üzerinde yeni bir imaj ve kalite anlayışı oluşturmuştur. Çevrenin korunmasına katkı sağlayan düzenlemeler üretim için olumlu bir durum yaratmaktadır. Kalite politikasını çevreyi göz ardı etmeden ilerleten bir girişim kendisi için çok önemli olan en iyi reklâm alan marka imajından faydalanabilir. Çevre korunması pazar oluşturmaya da katkı sağlar. Gelişme hakkı bireysel ve toplu özerkliğin geliştirilmesini hedef alır. Gelişme hakkının öteki hakların aracı ve amacı olabilmesi için çevresel değerlere saygı çerçevesinde yürürlüğe konan gelişme politikaları sayesinde mümkündür. Gelişme hakkı özgürlüklerin çerçevesini oluşturması ancak uyumlu, ekolojik yönden dengeli ve temiz bir çevrede mümkündür. Bu nedenle gelişme hakkının temeli çevre hakkıdır ve çevre hakkı gelişme hakkından önce gelir (Kaboğlu, 1996: 32-33).

Çevre hakkını oluşturan unsurlar şunlardır (Ürkmez, 2008: 1);

Çevre hakkının öznesi bu hakkın kullanıcıları, yani bu hakkın kullanılmasının istenilebileceği yararlanıcılarıdır. Bu yararlanıcılar şimdiki ve gelecek kuşaklar olarak saptanabilir. Özne unsuru günümüz insanların gelecek kuşaklara karşı sorumluluğunu ve iki kuşak arasındaki dayanışmayı göstermektedir.

Çevre hakkının diğer bir unsuru korunması gerekli çevresel değerlerdir. Yani çevre hakkının konusudur. En son unsur da çevre hakkının muhataplarıdır. Çevre hakkının muhatabının tespiti sorumluluk ve yaptırım açısından önem arz eder. Çevre hakkının kullanıcıları aynı zamanda muhataplardır. Devlet de bu muhataplar arasındadır.

Çevre hakkının uygulanmasını sağlayacak usule ilişkin bazı haklar ortaya çıkmıştır. Bunlar bilgi ve belgelere ulaşma, katılım ve yargıya başvurma hakkıdır.

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı; hak sahipleri tarafından istemde bulunulduğunda talep edilen bilgi ve belgelerin yetkililerce verilmesi ve kamu otoritelerinin talep olmaksızın kamuoyuna düzenli olarak bilgi ve belgeleri sunmalarıdır. Bu hakkın ilk kısmı 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu tarafından gerçekleştirilmiştir. Katılma hakkı ile çevresel karar verme, politika belirleme plan ve mevzuat hazırlama süreçlerine bireylerinin katılımını sağlama ifade edilmektedir. Çevrenin herkesin ortak paydası olduğu düşünüldüğünde ve çevrenin zarara uğraması halinde bundan herkesin etkileneceği düşünüldüğünde, karar alma sürecinde herkesin yer alması doğal sonuçtur. Yargıya başvurma hakkı da çevre ile ilgili alınan karar ve yapılan faaliyetlerden çevrenin korunması bakımından hoşnut olmayanlara hem idareye hem de yargıya başvurma şeklindedir. Çevre Kanunu 30. madde başvurma hakkının gerçekleştirilmesine hizmet eden bir hükümdür (Turgut, 2000: 11-14).

2.2. ÇEVRE-HUKUK İLİŞKİSİ

2.2.1.Çevre Hukukunun Doğuşu

Hukuk, toplumun genel yararına veya bireylerin ve toplumun ortak iyiliğini sağlamak amacıyla konulan ve devlet desteğiyle güçlendirilen kurallar bütünüdür (Bilge, 1995: 33). Hukukun amacını sağlamak için zamanla meydana gelen

gelişmelere paralel düzenlemeler yapılmak zorundadır. Hukuk, toplumların ve insanların sorunlarına çözüm bulan en önemli araçtır. Çünkü hukukta diğer sosyal düzen kurallarında olmayan egemenin gücüyle desteklenmiş yaptırım unsuru vardır.

Çevre sorunları, bir toplumsal olgu olarak ortaya çıkmasıyla birlikte hukuk alanına da yansımıştır. Çevre sorunlarını çözmek ve çevre ile kişi arasındaki ilişkileri düzenlemek bazı davranış kuralları koymayı gerektirmiştir. Bu davranış kurallarının en iyi şekilde uygulanması da ancak hukuk kuralları ile olur.

Çevre ve çevreye ilişkin sorunlara hukuk normları koyarak yaklaşmak yeni bir olgu değildir. Toplumlar geçmişten beri türlü ereklerle çevre ile ilgilenmişlerdir. Kaynakların kullanılması, korunması, bakımı için münferit konular ve alanlar için geçerli belli hukuk düzenlemeleri getirmişlerdir. Bu düzenlemelerin hukuksal boyutu genelde “komşuluk ilişkileri” biçiminde algılanmıştır. Yani klasik tasnif içinde özel hukuk çerçevesinde çözüm aranmıştır. Fakat bu düzenlemeler çevre sorununun bütününe kapsayan bir bakış açısına dayanmamış, kapsamlı çözümler getirmemiştir. Ayrıca çevre sorunlarının niteliği ve dünyada yaşamsal bir önem arz etmesi nedeniyle sadece komşuluk ilişkisi biçiminde algılanarak çözüm aranmasını olanaksız kılmıştır. Kaynakların yenilenmemek üzere yok olması tehlikesi olaylara bir bütün olarak bakma zorunluluğunu getirmiş ve çevre hukuku kuralları konulmaya başlanmıştır (Aybay, 1997: 320).

Çevre hukukunun klasik sınıflandırma içinde yerinin belirlenmesi oldukça güçtür. Kendine özgü yapısı gereği özel hukuka yakınlığı yanında birçok sorunun çözümü, düzenlenmesi, yaptırımları açısından kamu hukukuna yakınlığı da yadsınamaz. Bu nedenle çevre hukukunun disiplinler arası bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Akıllıoğlu, 1987: 72).

Çevre hukukunun amacı kişinin yaşamının korunması, güvenceye alınması ve geliştirilmesidir. Bu amaçları sağlamak için çevre hukuku çevrenin korunmasına ve iyileştirilmesine yönelik ilkelere sahiptir. Çevre hukukunun ödevi elde edilebilir en üst yaşam kalitesini sağlamaktır (Özdek, 1993: 165).

2.2.2. Çevre Hukukunun Diğer Hukuk Disiplinleriyle İlişkisi

Çevre hukuku gelişmeye açıktır ve sınırlarının belirlenmesi güçtür. Çevre kavramının genişliği bu belirsizliğe neden olmuştur. Ayrıca bu belirsizlik çevre ile ilgili düzenlemelerin çeşitli hukuki düzenlemelerde yer almasına neden olmuştur.

Başlangıçta çevre sorunlarına çözüm arama ve bulmada idare hukuku kısmen de özel hukuk normlarına başvurulmuştur. 1970'lerde çevre ile ilgili hukuk normlarının ihlali halinde idari ve hukuki yaptırımlar uygulanmıştır. Bu yaptırımlar, kirletici işletmeleri kirletme eylemlerinden alıkoyamadığı gibi idari birimler gerekli takibatları da yapamamıştır. İnsanların yaşama imkânları giderek çevre kirliliği nedeniyle azalmış ve bu soruna çözüm bulmak maksadıyla kanun koyucu tarafından çevre kirliliğine sebep olan ve çevreyi kirletenlere karşı ceza hukuku çerçevesinde çözümler aranmıştır.

Bu bölümde çevre hukukunun ceza hukuku ile medeni hukukla ve idare hukukuyla olan ilişkisi genel anlamda incelenecektir.

2.2.2.1.Ceza Hukukunda Çevre

Toplumsal yaşayışta kişilerin temel hak ve özgürlüklerini kullanarak insana yakışır şekilde yaşaması toplumsal düzenin varlığıyla mümkün olabilir. Toplumsal düzenin sağlanması için toplumu oluşturan kişilerin hak ve özgürlüklerini kullanmalarının sınırları olması gerekmektedir. Aksi takdirde dilediği gibi hak ve özgürlüklerini kullanan birey, başka bireylerin hak ve özgürlüklerine müdahale ederek toplumsal düzen ve barışı tehdit edecektir (Şen, 1994: 66).

Bu sebepten ötürü sınırları belirleyecek, bu sınırları aşan bireyleri de her ihlal için değişen cezalara maruz bırakacak normlara ihtiyaç duyulur. İşte ceza hukuku bu noktada devreye girer ve ceza hukukunun suçu genel önleme ve özel önleme fonksiyonları toplumsal düzenin sağlanması ve korunması için çok önemli bir rol oynar (Şen, 1994: 69).

Ceza hukukunun genel önleme fonksiyonu bir bireyin yapmış olduğu ihlalin cezalandırılmasını, toplumun diğer bireylerinin görmeleri ve hissetmeleri durumunda aynı cezai yaptırımla karşılaşmaktan korkmaları nedeniyle ihlali gerçekleştirmekten caymalarınıdır. Özel önleme fonksiyonu ise sadece cezalandırılan bireye etki edecek

bir fonksiyondur. Bu fonksiyonda birey ihlal sonucu aldığı cezanın infazında maddi ve manevi zarara uğraması sonucu bir daha böyle bir durumla karşılaşmamak için aynı ihlali tekrarlamayacaktır. Yani bireyin uslandırılarak topluma tekrar kazandırılması amacı güdülmektedir. Tabii ki bu noktada belirtmek gerekir ki, toplum düzenini korumak ve bozanları da cezalandırmak sadece devlete ait bir yetkidir (Şen, 1994: 66-69).

Çok eski tarihlerden bu yana çevre kirliliği insanlığın en eski problemlerindedir. Bu hususta atık maddelerle çevrenin kirletilmesi Atina ve Roma'da ceza hukukuna göre suç sayılmıştır. Eski toplumlarda doğal yaşamın temel unsurlarının korunması ile ilgili hukuki düzenlemeler vardı. Sümerler ve Babillilerin su ekonomisine ilişkin düzenlemeleri olduğu da bilinmektedir (Ünver ve Nuhoğlu, 1999: 11).

Sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkı insanın toplum içinde insan haysiyetine yakışır bir hayat sürdürebilmesini, insanın varoluşunu ve gelişimini amaçlayan insanın insan olmasından ileri gelen bir haktır. Yani bir insan hakkıdır.

Toplum düzeninin sağlanması açısından bu hakkın korunup, kullanılabilmesi gerekmektedir. Ülkemiz açısından da bu hak Anayasa'da yer alarak güvence altına alınmış ve devlete bu hakkın geliştirilmesi ve korunması ödev olarak yüklenmiştir.

1982 Anayasası'nda da çevre hakkına 56. madde de yer verilmiş, 56. maddenin 2. fıkrasında çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin devletin ve vatandaşların ödevi olduğu belirtilmiştir (Turgut, 2001: 141).

1982 Anayasası çerçevesinde kanun koyucunun, çevre hakkının ihlali neticesinde bireylere uygulanacak cezai yaptırımları yasalaştırma ve devletin de bu cezai yaptırımları uygulama yükümlülüğünün olduğu açıkça ortadadır.

Önceleri devlet bu yükümlülüğünü 2872 Sayılı Çevre Kanunu 26. maddesi, 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 282. maddesi gibi özel ceza kanunlarıyla yerine getirmeye çalışmıştır. 765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nda birkaç madde de çevre suçlarının birkaç değişik tipi suç olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda "Umumun Sıhhatine Yenecek ve İçilecek Şeylere Müteallik Cürümler" başlığı altında yer alan 394. maddenin çevrenin korunmasına yönelik bir hüküm olduğu söylenebilir. Bu maddede halkın içeceği sulara ve yiyeceği veya içeceği her çeşit şeylere zehir katarak ve sair surette halkın sağlığını bozanların cezalandırılacağı belirtilmiştir. Yine bu kanunun 521. maddesi hayvanlara karşı

işlenen bir suçu düzenlemiştir (Mert, 2009). Bunlar dışında 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinin 1.fikrası şöyle bir suç tanımlanmıştır.

*Madde 526 - (DEĞİŞİK MADDE:28/09/1971 - 1490/20 md.)
(DEĞİŞİK FIKRA 12/06/1979 - 2248/21 md.) Yetkili makamlar tarafından adli işlemler dolayısıyla ya da kamu güvenliği ve kamu düzeni veya genel sağlığın korunması düşüncesiyle kanun ve nizamla aykırı olmayarak verilen bir buyruğu dinlemeyen veya bu yolda alınmış bir önleme uymayan kimse, eylem ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve bin liradan üç bin liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.*

Maddeden de anlaşılacağı üzere çevrenin korunmasına ilişkin alınmış önlemlere uyulmaması durumu söz konusu suç kapsamına girmektedir (Şen, 1994: 110).

Yine maddede ilgili suçun oluşabilmesi için failin eyleminin ayrı bir suç oluşturmaması gerektiği belirtilmiştir (Yaşar, 2001: 1425).

Çevre Kanunu çevrenin korunması amaçlayan bir kanun olmasına rağmen, bu kanunda çevreye zarar veren tüm eylemlere ceza tayin edilmemiştir. İşte 765 Sayılı Yasa'nın 526/1. maddesi özel kanunlarda öngörülmeven çevreye zarar veren eylemleri kapsayarak tamamlayıcı bir görev üstlenmiştir (Şen, 1994: 111).

Ancak zaman içinde teknolojik gelişmeler ve nüfus artışı gibi sebeplerle çevre sorunları artmaya ve çevre suçları değişik tiplerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Özel kanunlarda bulunan cezalar, ceza hukukunun suçu genel ve özel önleme fonksiyonlarını yerine getiremez hale getirmiş ve çevre suçlarının, suç ve cezaların kanuniliği ilkesi gereği açık ve net bir şekilde düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Şen, 1994: 25-98).

Nihayetinde çevre suçları 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun aksine ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Eski 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526/1 maddesinin yerine kullanılmak üzere aynı minvalde 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesinde bir düzenleme getirilmiştir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun özel hükümlerinin yer aldığı ikinci kitabının topluma karşı suçların tanımlandığı 3. kısmının "Çevreye Karşı Suçlar" başlıklı ikinci bölümünde çevre suçları dört madde halinde düzenlenmiştir. Çevreye karşı suçlar bu durumda topluma karşı suç olarak kabul edilmekte, doğal ve kentsel çevre dolayısıyla toplum korunmaktadır. Çevre ile ilgili suçların ayrı bir kısım

altında düzenlenmesini savunanlar olduğu gibi insanlığa kaşı suçlar kapsamında olması gerektiğini savunanlarda vardır (Katoğlu, 2010).

Bu suçlardan birincisi 181. madde de yer alan “Çevrenin Kasten Kirletilmesi” suçudur. İlgili madde metni şu şekildedir:

Çevrenin kasten kirletilmesi

MADDE 181 - (1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (SULH CEZA MAHK.)

(2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (ASLİYE CEZA MAHK.)

(3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.

(4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (AĞIR CEZA MAHK.)

(5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Maddenin birinci fıkrasına göre, öncelikle bu suç, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten verilmesiyle oluşan bir suçtur. İlgili suçun oluşması için kast unsurunun varlığı mecburidir. Kast, suçu oluşturan hareketin sonuçlarını bilerek ve isteyerek işlemek iradesidir (Erem, Danışman ve Artuk, 1997: 446). Burada belirtilen atık kavramı Çevre Kanunu 2. maddeye göre “herhangi bir faaliyet sonucunda çevreye atılan veya bırakılan zararlı maddeleri” ifade eder. Çevre Kanunu artığın tanımını vermemiştir. Artık terimi kullanılmış ürünlerden arta kalan olarak tanımlanabilir (Ülkü, 2005: 5). Burada genel kastın varlığı yeterlidir. Ayrıca fail tarafından çevresel zarara neden olmayı isteme saiki aranmamıştır (Katoğlu, 2010).

Ancak, kasten de olsa atık ve artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere uygun olarak doğal ortama bırakılması hâlinde, hukuka aykırı bir davranışın varlığından ve dolayısıyla bu suçun oluştuğundan söz edilemez. Bu teknik usuller, çevreyi korumaya yönelik kanunlarla belirlenmelidir.

Bu suçun bir diğer unsuru da kirletme dolayısıyla suçun oluşabilmesi için, kirletmenin çevreye zarar verecek boyutta olması gerekmesidir. Suçun bu unsuru, 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu 41. madde de çevreyi kirletmenin birkaç şeklini hüküm altına almış kabahatler ile arasındaki en önemli farktır.

Suçun bahsetmiş olduğumuz unsurlarının oluşması durumunda kovuşturmayaya yetkili mahkeme sulh ceza mahkemeleridir.

Maddenin ikinci fıkrasında, atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması, suç olarak tanımlanmıştır. Bu suça ilişkin unsurların oluşması durumunda yetkili mahkeme asliye ceza mahkemeleridir.

Üçüncü fıkraya göre; bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi, verilecek cezanın artırılması sebebinin oluşturmaktadır. Atık veya artıkların niteliği bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir.

Dördüncü fıkroda ise, bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların diğer birtakım özellikleri, bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Bu hükmün uygulanabilmesi için, suç konusu atık ve artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması gerekir. Bu nitelikli hâlin varlığı hâlinde birinci ve ikinci fıkroda belirtilen suçların kovuşturma yetkisi ağır ceza mahkemelerine geçmektedir.

Beşinci fıkroda, iki, üç ve dördüncü fıkralarda tanımlanan suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı kabul edilmiştir. Tüzel kişilere uygulanabilecek güvenlik tedbirleri Türk Ceza Kanunu'nun 60. maddesinde sayılmıştır.

İkinci olarak tanımlanan suç 182. maddede geçen "Çevrenin Taksirle Kirletilmesi"dir. Madde metni şu şekildedir:

Çevrenin taksirle kirletilmesi

MADDE 182 - (1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. (SULH CEZA MAHK.) (ÖN ÖDEME KAPSAMINDADIR.) Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (SULH CEZA MAHK.)

(2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (ASLİYE CEZA MAHK.)

Yine bu hükümde de çevreyi kirletme suçu mevcuttur. Ancak kanun bu suçun oluşabilmesi için kasıt aramamaktadır. Failin yapmış olduğu fiil neticesinde oluşacak

sonucu istememesine karşın, dikkat ve özen yükümlüğüne aykırı olarak hareket etmesi sonucu oluşacak çevre kirlenmesi bu maddede suç olarak tanımlanmıştır.

Çevrenin taksirle kirletilmesi suçunun cezası adli para cezası olduğundan 5237 Sayılı Kanun'un 75. maddesine göre ön ödeme kapsamındadır. Ancak 182/1 maddesinin 2. cümlesinde belirtilen çevreye verilen bu zararlı atık ve atıkların toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde bu durum suçun cezasını ağırlaştırıcı nitelikli bir hâl olarak geçmekte ve ön ödeme kapsamında yer almamaktadır. İlgili suçun unsurlarının oluşması halinde kovuşturma yetkisi sulh ceza mahkemelerindedir.

182/2 maddesinde ise, çevreye taksirle verilen atık ve artıkların insanlar ve hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanlar ve bitkilerin doğal özelliklerini değişmesine neden olması durumu bu suçun cezasını ağırlaştırıcı ayrı bir nitelikli hâl olarak belirtilmiştir. Bu nitelikli halin suçun diğer unsurları ile birlikte var olması durumunda yapılacak kovuşturmada yetki asliye ceza mahkemelerindedir.

Üçüncü olarak tanımlanan suç 183. maddede geçen "Gürültüye Neden Olma" suçudur. İlgili madde şöyle demektedir:

Gürültüye neden olma
MADDE 183 - (1) İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (SULH CEZA MAHK.)

Bu hüküm 765 Sayılı Kanun'un kabahatler bölümünde halkı rahatsız edici hareketler başlığı altında yer alan 546. maddesinin benzeridir. Ancak suçun maddi unsurunda ve cezalandırma şeklinde farklılık vardır (Arslan ve Azizağaoğlu, 2004: 760).

Bu suçun oluşabilmesi için ilk gerekli unsur gürültüye ilgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak neden olunmasıdır.

Ancak sadece bu şekilde neden olunmuş bir gürültü, suçun oluşması için yeterli değildir. Bununla birlikte oluşan gürültünün başka bir insanın sağlığına zarar vermeye elverişli olması gerekmektedir. Uygulamada suçun bu unsuru 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 36. maddesinde geçen gürültü kabahatinden ayıran en önemli unsurdur. Eğer gürültü insan sağlığına zarar vermeye elverişli değilse fail hakkında 5326 Sayılı Yasa'nın 36. maddesine göre ancak idari para cezası

uygulanabilir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2007/8-154 esas 2007/161 karar sayılı kararı bu ayrıma dikkat çekmektedir.

Bu suça ilişkin kovuşturma yetkisi sulh ceza mahkemelerindedir.

5237 sayılı yasanın ilgili bölümünde geçen çevre ile ilgili son düzenleme ise "İmar Kirliliğine Neden Olma"dır.

İmar kirliliğine neden olma

MADDE 184 - (1) Yapı ruhsatıyesı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (ASLİYE CEZA MAHK.)

(2) Yapı ruhsatıyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınaî faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (ASLİYE CEZA MAHK.)

(4) Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır.

(5) Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkûm olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(EKLENMİş FIKRA RGT: 08.07.2005 RG NO: 25869 KANUN NO: 5377/21)

(6) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz.

Madde metninde imar mevzuatında belirlenen usul ve koşullara aykırı olarak inşa faaliyetinde bulunmak, suç olarak tanımlanmıştır.

Birinci fıkradaki suç, yapı ruhsatıyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapmak veya yaptırmakla oluşur. Böylece, sadece binayı inşa eden yüklenici, taşeron, usta veya kalfa değil; inşaatın sahibi de bu suçtan dolayı fail olarak sorumlu tutulacaktır. Ayrıca, bu tür inşa faaliyetlerine kontrol ve denetim hizmeti veren teknik kişiler de bu suçtan dolayı fail sıfatıyla cezalandırılacaktır.

İkinci fıkrada; yapı ruhsatıyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılması ya da bu hizmetlerden yararlanılmasına müsaade edilmesi, ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü fıkrada ise, yapı ruhsatıyesine dayalı olarak yapılmış olsun veya olmasın, yapı kullanma izni alınmamış binalara elektrik, su, telefon veya gaz bağlantısı yapılması veya bu hizmetlerden yararlanılmasına müsaade edilmesi, ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır.

Dördüncü fıkraya göre, yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınaî veya ticari faaliyetin icrasına müsaade edilmesi, ayrı bir suç oluşurmaktadır.

Beşinci fıkrada bu madde hükümlerinin uygulanma alanı ile ilgili sınırlama getirilmiştir. Bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanabilecektir. Örneğin organize sanayi bölgeleri, özel imar rejimine tabi bölge niteliği taşımaktadır. Ancak, sınaî ürünlerin üretiminin yapıldığı tesisler açısından bu sınırlama kabul edilmemiştir. Bu bakımdan, köy sınırları içinde inşa edilen, sınaî ürünlerin üretiminin yapıldığı tesisler açısından da bu madde hükümleri uygulanabilecektir.

Bu maddede belirtilen suçun kovuşturma yetkisi asliye ceza mahkemelerindedir.

5237 Sayılı Kanun'da geçen çevre suçlarına ait hükümler yeterince açık ve net olması nedeniyle aynı yasanın 2. maddesinde de geçen Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesine uygun olduğu açıktır

Ancak 5237 Sayılı Yasa'da yer alan hükümler ceza hukukunun amacına hizmet edebilecek yeterlilikte değildir.

Türk Ceza Hukuku'nda hem kanunun ilgili maddeleri hem de sanık lehine olan hükümlerin resen uygulanması gerekmesi sebebiyle yapılmış olan yüksek mahkeme içtihatları yerel mahkemelerin teşdit takdirini sınırlamakta ve cezaların üst sınırlarını işlevsiz bırakmaktadır.

Ayrıca ceza muhakemelerinde yapılan bazı değişiklikler verilen cezalar karşısında faili gereğinden fazla korumakta adeta cezaya ve ceza infazına karşı bağışık tutmakta, verilmiş cezaların, ceza hukukunun suçu genel ve özel önleme fonksiyonlarını yerine getirmeyecek hale getirmektedir. Örnek olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. maddesinde yer alan "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması" hükümlerini verebiliriz. Bu hükmün yürürlüğe girdiği 06.12.2006 tarihinden günümüze kadar ülkemizde neredeyse 2 yıl hapis cezasından daha az verilmiş cezaların hiçbiri infaz edilmemekte, hükümler açıklanmayıp, failin sabikasına değil ayrı bir sicile kayıt tutulmaktadır.

Bu hususları göz önünde tutarak, 5237 Sayılı Yasa da çevre suçlarının ceza miktarları incelendiğinde "Çevrenin Kasten Kirletilmesi" suçunun 181.maddenin 4. fıkrasındaki nitelikli hali dışımda verilecek cezaların caydırıcılıktan uzak olacağı açıkça ortadadır (Okumuş, 2008: 14).

Kabahatler Kanunu, Ceza Kanunu'nda geçen çevre suçları ve cezalarındaki boşlukları doldurmuştur. Çevre kabahatleri Kabahatler Kanunu'nda yeterince cezalandırılmamış olsa da tamamlayıcı niteliğe sahiptir.

2.2.2.2. Medeni Hukukta Çevre

Çevre hukukunun önemli bir konusu tazminat prensibidir. Özellikle 1972 Stockholm Konferansından sonra tazminat hususu ayrı bir önem kazanmış olup, birçok sanayileşmiş ülke mahkemelerinde çevre sorunları ile ilgili tazminat davalarına rastlanmaktadır. Ülkemizde ise çevre kirliliğinden dolayı zarar görenlerin zararlarının tazmini daha çok Medeni Kanun ile sağlanmaya çalışılmış olmasına rağmen 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 28. maddesi tazminat sorumluluğunu düzenlemektedir. Bu madde çevreyi kirleten ve bozanın sebep olduğu zararlardan sorumlu olacağını kabul etmiştir. Bu düzenleme bir tazminat sorumluluğudur. Tazminat sorumluluğu “ödersem kirletirim” anlayışının yaygınlaşmasına neden olabilecek bir sorumluluk halidir (Kantar, 1981: 36).

2.2.2.2.1.Hukuki Sorumluluk

Çevre Kanunu'nun 28. maddesi çevreye zarar verenlerin kusur şartı aranmaksızın sorumlu olacağını belirtmektedir. Maddede objektif sorumluluk kabul edilmiştir. Doktrinde Çevre Kanunu'nun 28. maddesinde ağırlaştırılmış objektif sorumluluk esası benimsendiği yönünde bir eğilim vardır (Topçuoğlu, 1998: 186). Zarar veren, hukuka aykırı fiil sonucunda zararın meydana gelmesine sebep olan kişidir. Çevre hukuku açısından zarar veren çevre kirliliğine neden olan özel ve tüzel kişidir (Ertan, Akkoyunlu Ertan, 1968: 5).

Çevre Kanunu 28/1 maddesi gereğince “Çevreyi kirletenler ve bozanlar sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar”. Maddede kirlenme ve bozulmadan bahsedilmektedir. Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde çevre kirliliği “Çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkiyi ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Çevre Kanunu kirlenmeyi tanımlarken bozulmayı tanımlamamıştır. Bozulmanın tanımının yapılmaması ve kirlenmekten daha geniş bir kavram olması nedeniyle pratikte sorumluluğun gerçekleştirilmemesi gibi bir durumun ortaya çıkma ihtimali vardır (Turgut, 2001: 566).

Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde tanımı yapılan çevre kirliliği 2006 tarihli değişiklikten önce şu şekilde tanımlanmıştır:

“İnsanların her türlü faaliyetleri sonucu havada, suda ve toprakta meydana gelen olumsuz gelişmelerle ekolojik dengenin bozulması ve aynı faaliyetler sonucu ortaya çıkan koku, gürültü ve atıkların çevrede meydana getirdiği arzu edilmeyen sonuçlarıdır”.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 06.02.1997 tarih 1997/458E. 1997/1307K. sayılı kararında, bu madde hükmünün sayma ile sınırlı olarak yorumlanmamasının ve amaçsal yorum yapılması gerektiği hususu üzerinde durulmuştur.

Çevrenin kirlenmesine ve bozulmasına neden olan müdahaleleri maddi müdahaleler manevi müdahaleler ve olumsuz müdahaleler olarak gruplandırılabiliriz. Müdahalenin şeklinin, hukuka uygunluğunun veya aykırılığının önemi yoktur. Kirlenme ve bozulmanın olması yeterlidir. Maddi müdahaleler Çevre Kanunu'nun ikinci maddesine paralel yapılan müdahalelerdir. Manevi müdahaleler ise Medeni Kanun'da yer alan gayrimenkul mülkiyetinin kullanımıyla ilgili tazyitlerden hareketle belirlenebilir. Çevre Kanunu maddi müdahalelerden çevreyi korur. Manevi müdahaleler için komşuluk hukuku gereğince kabul edilebilir nispette Medeni Kanun'un ilgili hükümlerinin koyduğu mükellefiyetle koruma söz konusu olabilir.

Çevrenin hava, ışık, rüzgâr, su gibi kaynaklarından mahrum bırakılması olumsuz müdahaleler olarak kabul edilir. Çevre Kanunu'nda ise çevreyi bu olumsuz müdahalelere karşı koruyucu hükümler yoktur.

Çevre Kanunu 28. maddeye göre sorumluluğun doğması için çevreyi kirleten ve bozan bir müdahale dışında bir zararın doğması gerekir. Genel olarak zarar, bir kimsenin mal varlığında rızası olmadan meydana gelen azalma olarak tanımlanabilir. Zarar, zarar verici fiil olmasa idi mal varlığının bulunacağı durum ile fiil sonucu aldığı durum arasındaki farkı ifade eder (Oğuzman ve Öz, 1995: 491). Zarar maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Zarar verici fiilin Çevre Kanunu 28. madde anlamında sorumluluğa yol açabilmesi için zarar verici niteliğe bürünmesi gerekir. Zararın zarar verici niteliğe büründüğü Çevre Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde belirlenen esaslardan hareketle tespit edilir. Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 19.04.2005 tarih 2005/1331E. 2005/4758 sayılı kararında da zararın tespiti hususunda Çevre Kanunu ve ilgili yönetmeliklerden faydalanılacağı belirtilmiştir. Yapılan bu

belirlemelerin altında kalan müdahaleler Çevre Kanunu 28. maddeye göre herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz. Müdahalelere gerçekte çevreyi kirletse ya da bozsa kişilerin tazmin edilmesi gereken herhangi bir zararı yoksa tek başına zarar verici faaliyetler Çevre Kanunu 28. maddeye göre tazmin sorumluluğu doğurmayacaktır.

Çevre kirliliğine yol açan fiiller ile zarar arasında uygun nedensellik bağı olmalıdır. Objektif olarak kirletici faaliyetin söz konusu zararı meydana getirebileceği olayların normal akışına göre kabul edilebiliyorsa nedensellik rabitasının varlığından söz edilir. Zarara birden çok kirletici neden sebep olursa nedensellik bağının değerlendirilmesi zorluk arz eder. Birden çok sebep birleşerek tek başlarına meydana getiremeyecekleri bir sonuca ulaşıyorlarsa ortak nedensellik bağı söz konusudur. Birden çok kimse birbirinden ayrı olarak bir zarara sebep olur ve bunlardan her birinin fiili tek başına bu sonucu doğurmaya yeterli olursa yarışan nedensellik bağından söz edilir. Zararı birden çok kimsenin fiilinden biri sebep olmasına rağmen zararın sebebini teşkil eden fiilin tespit edilemediği hallerde seçimlik nedensellik bağından bahsedilir. Bu üç çeşit illiyet bağı halinde de müteselsil sorumluluk söz konusudur (Ertaş, 1997: 102-104).

Çevreyi kirletenin mağdur veya 3. şahsın ağır kusuru sonucu meydana geldiğini ya da mücbir sebepten kaynaklandığını ispat ederek sorumluluktan kurtulup kurtulamayacağı hakkında Çevre Kanunu'nda bir düzenleme yoktur. Bu hallerde kirlenmeye bu olguların sebep olduğu kabul edilebilir. Örneğin; çok şiddetli bir zelzelede bir fabrikanın yıkılması ve bu yüzden fabrikadaki zehirli kimyasal ürünlerin civardaki dereye karışması böyledir. Çevre kirliliğine 3. şahsın veya mağdurun ağır kusuru ile işlediği fiilin yol açtığı hallerde kirlenmeye bu şahıslar neden oldukları için kirlenmeye yol açan maddelerin sahibinin sorumlu olmayacağı kabul edilir. Ancak, mağdurun kusuru yanında fail de kusurlu ise veya 3. kişinin ağır kusuruna karşılık failin davranışları da zararın sonucunun doğmasına etkili olmuşsa tazminatın indirimi yoluna Borçlar Kanunu 44/1'e göre gidilir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 04.11.1997 tarih 1997/5604E. 1997/7766K. sayılı kararında da çevre kirlenmesinden zarar görenin zararı verenle müterafik kusurlu olduğunu kabul ederek tazminatın kusur oranına göre tenkisi yönünde hüküm vermiştir. Ayrıca bu kararda hakkaniyet ilkesi gereğince mağdurun zararın oluşmasındaki kusuru dikkate alarak tazminatta indirim yapılmasının Çevre Kanunu 28. maddesinde kabul edilen kusursuz sorumluluğa hanel getirmedeği de ortaya konulmuştur.

2.2.2.2.2.Hukuki Sorumluluğunun Sonuçları

Çevrenin kirletilmesi sonucu zarara uğrayan kimse uğradığı zararın tazminini kirletici faaliyeti yürüten işletmeye veya tesisatı işletenlerden talep edebilir. Çevre Kanunu 28/1 maddesine göre çevreyi kirletenin malik ya da ruhsat sahibi olması şart değildir. Çevre Kanunu dava ehliyeti açısından hiçbir sınırlama getirmeksizin, çevrenin kirlenmesinden zarar gören herkesi dava açabilmeye yetkili kılmıştır.

Çevrenin kirlenmesi sonucu meydana gelen zarardan dolayı maddi tazminat veya manevi tazminat istenebilir. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 01.06.2004 tarih 2003/14561E. 2004/7029K. sayılı kararında Çevre Kanunu 28.maddesine dayanarak manevi tazminata hükmedilmiştir.

Çevre Kanunu 28. madde eski hale getirme ve tehlikenin ortadan kaldırılması imkânlarından bahsetmemektedir. Eski hâle getirme ve tehlikenin ortadan kaldırılmasının Çevre Kanunu 8/2 maddesine göre istenebilir.

Çevre Kanunu 28. maddesinin 2. fıkrası çevre kirliliğinin Çevre Kanunu'nda ve yönetmeliklerde belirlenen standartların altında olduğu takdirde uygulanırlığı olur. Ayrıca Çevre Kanunu 28. maddenin birinci fıkrası bu kanuna dayanarak bir tazminat sorumluluğu getirirken ikinci fıkrası genel hükümlere dayanarak tazminat isteme hakkının saklı tutar. Yasa koyucu 28. maddede sorumlulukların yarışması ilkesinden hareket etmiştir (Güneş ve Coşkun, 2004: 143).

Tazminat miktarını belirleme hususunda Borçlar Kanunu 43/1 maddesinin “Hâkim hâl ve mevkiin icabına ve hatanın ağırlığına göre tazminatın suretini ve şümulünün derecesini tayin eder” ifadesinden faydalanılarak hüküm ihdas edilebilir.

Tazminat davasının davalıları hususunda Çevre Kanunu'nun 28. maddesi gerçek veya tüzel kişi ayrımı yapmamıştır. Ayrıca tüzel kişi hususunda da özel tüzel kişi veya kamu tüzel kişi arasında bir ayrım yapmamıştır. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 06.02.1997 tarih 19977458E. 1997/1307K. Sayılı kararında Çevre Kanunu'ndan doğan sorumluluk için önemli olanın kirletenin fiili olup bunların bir mülkiyet hakkına mı sınırlı ayni hakka mı yoksa bir şahsi hakka mı haiz olduğunun aranmayacağı belirtilmiştir.

Tazminat davalarına ilişkin dava zaman aşımı süresi Çevre Kanunu'ndaki 2006 yılında getirilen ek fıkradan önce genel hükümlere tabi idi. Bu süre Borçlar Kanunu 60. maddeye göre şu şekilde belirlenmiştir: “Zarar ve ziyan yahut manevi zarar namıyla nakdî bir meblağ tediyesine müteallik dava mutazarrır olan tarafın

zarara veya failine ittıla tarihinden itibaren bir sene ve her hâlde zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on sene mürurundan sonra istima olunmaz”. Çevre Kanunu’nun 28. maddesine 2006 tarihinde getirilen ek fıkra ile zaman aşımı süresi şu şekilde belirlenmiştir: “Çevreye verilen zararların tazminine ilişkin talepler zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren beş yıl sonra zaman aşımına uğrar. Bu madde hak düşürücü süre belirlemeyerek açıkça zaman aşımı süresi tayin etmiştir. Zaman aşımı süreleri geçmiş olan uyuşmazlıklarda hâkim sürenin geçtiğini resen dikkate alamaz; ancak tarafların itirazı üzerine dikkate alabilir. Zaman aşımı süreleri ilk itirazlardandır. Davanın esasına girildikten sonra zaman aşımı itirazı yapılamaz. Buna karşın hak düşürücü süreleri hâkim resen dikkate almak zorunda ve davanın her aşamasında ileri sürülebilir.

Tazminat davalarında yetkili ve görevli mahkemelerin belirlenmesi genel hükümlere tabidir. Çevre kirlenmesinin önlenmesiyle ilgili davalarda görev hususu genel hükümlerdeki dava değerine göre belirlemek bazen problem haline gelmektedir (Demircioğlu, Kazancı, Konuralp, Özdemir ve Sav, 1986: 80).

2.2.2.2.3. Medeni Kanundaki Tazminat Sorumluluğu ile Çevre Kanunu 28. Maddenin Karşılaştırılması

Medeni hukuk doktrini ve hukuk mahkemeleri uzun yıllar Çevre Kanunu’nu yok saymışlar ve Yargıtay da uzun yıllar ilk derece mahkemelerinin çevre ile ilgili uyuşmazlıklarda Çevre Kanunu’nun uygulanması gerektiğini karar verme ihtiyacı duymamıştır. Çevre Kanunu’nu yok sayan doktrin ve yargı, kirlenmeyi önleme masrafları ve kirlenmeden doğan zararın kimin tarafından karşılanacağı hususunda Medeni Kanun’un komşuluğa ve taşınmaz malikinin sorumluluğuna ilişkin hükümlerle Borçlar Kanunu’nun yapı eser malikinin sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurmayı tercih etmişlerdir (Ulusoy, 1993: 126).

Türk Medeni Kanunu’nda komşular arasında mülkiyet hakkına ilişkin olarak dengeli bir kullanım düzeni 661. madde aracılığıyla ikili bir tahdit getirilerek kurulmak istenilmiştir. Buna göre komşuluk ilişkisi sonucu olan çevre etkilerine komşu taşınmaz maliki ilke olarak katlanmak yükümlülüğü altındadır. Çevre etkileri aşırı olduğu takdirde 661. maddedeki ifadesiyle taşkınlık düzeyine ulaştığında katlanma yükümü kalktığı gibi bu taşkınlığa karşı koyma hakkı söz konusu olur (Bayraktar, 1981: 71).

Medeni Kanun ve Çevre Kanunu objektif sorumluluğu kabul etmesine rağmen Çevre Kanunu Medeni Kanun'a göre daha özel bir kanun olduğundan davacıya daha avantajlı haklar tanımaktadır. Medeni Kanun'a göre taşınmaz üzerindeki şahsi hak sahibinin (kiracı) sorumluluğuna gidilememesine rağmen Çevre Kanunu 28. maddeye göre şahsi hak sahiplerinin kirliliğe neden olmaları halinde sorumluluklarına gidilebilmektedir. Medeni Kanun sadece gayrimenkullere ve mülkiyet hakkının sınırlarının aşılması durumunda uygulanırken Çevre Kanunu'nda böyle bir sınırlama yoktur. Medeni Kanun'a göre tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için çevreye zarar veren fiilin hukuka aykırı olması gerekirken Çevre Kanunu'nda hukuka aykırı fiil aranmamaktadır (Demircioğlu vd., 1986: 99).

Çevre kirliliğini tespit eden standartların belirleneceği hukuki düzenlemelerin olmaması Medeni Kanun'un uygulanırlığının artmasına neden olmuştur.

Medeni hukuka dayanan sorumluluk uygulamaları Çevre Kanunu'nun uygulanmasının önüne kimi zaman set çekmiş olmasına rağmen çevre hukukunun gelişiminde önemli bir yer tuttuğu hususu göz ardı edilemez.

2.2.2.3. İdare Hukukunda Çevre

Hukuk devleti, idarenin tüm işlem ve eylemlerinin bağımsız yargıca denetlendiği ve bu yolla yönetilenlerin hukuki güvence altına alındığı devlettir (Akıntürk, 2005: 35). Yargı denetiminin kabul edilmesinin sonucu olarak idari dava kavramı ortaya çıkmıştır. İdari davalar devletin idari faaliyetlerinden doğan ihtilafların çözümü için idari yargı mercilerinde açılan davalardır. İYUK'un 2. maddesi idari dava türlerini düzenlemiş ve çevre hukuku açısından önemli bir dava olan iptal davasını düzenlemiştir.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasında iptal davalarının idari işlemler hakkında yetki şekil sebep, konu amaç yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilen kişiler tarafından açılan davalar olduğu belirtilmiştir.

İptal davasının konusu idari işlemlerdir. Danıştay kararları ışığında idari işlemlerin nitelikleri şu şekilde sıralanabilir (Karavelioğlu, 2006: 71).

- İdare tarafından yapırlar
- İdari faaliyetlere ilişkin olurlar

- Kamu hukuku kurallarına göre gerçekleştirilirler
- Kamu gücünü kullanımı esprisine dayanırlar
- Tek yanlı olma özelliğine sahiptirler
- Kesin ve icrai nitelikleri vardır.

İdari işlemin kesinliği işlemin bütün unsurlarıyla tamamlanmış olduğunu gösterir. İdari işlemin icrailiği ise yeni bir hukuksal durum yaratma güç ve yeterliliğini gösterir.

İptal davaları menfaati ihlal edilenler açabilir. Menfaat ihlali iptal davalarında subjektif ehliyet şartını oluşturur. Ehliyet, hukuk süjelerinin haklara sahip olması, hakları kullanması, görev yükümlülük ve sorumluluk üstlenmesi olarak tanımlanır. Menfaat ihlali mevzuatta tanımlanmamıştır. Menfaat ihlali davacı ile dava konusu edilmek istenen işlem arasındaki makul ve ciddi bir ilişkiyi ifade eder. Ciddi ve makul bir ilişkinin varlığında söz edilebilmek için de bu ilişkinin meşru, kişisel ve güncel nitelikte olması gerekir. İptal davası açabilmek için maddi veya manevi menfaat olması yeterlidir. Menfaatin meşru olması için hukuksal bir duruma dayanması veya hukuksal bir durumdan çıkması gerekir. Danıştay menfaat kavramını geniş bir biçimde yorumlama eğilimindedir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde "kişisel menfaat ihlali"nin iptal davalarında subjektif ehliyet şartı olarak gösterildiğini ancak bu şartın anılan fıkrayı değiştiren 4001 Sayılı Kanun ile bazı davalarda kişisel hak ihlaline dönüştürülmüştür. 4001 Sayılı Kanun ile yapılan bu değişikliğin Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmesi üzerine fıkra 4577 Sayılı Kanun ile yeniden düzenlenmiş ve iptal davalarındaki yeniden kişisel menfaat ihlali aranmıştır.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 12. maddesi ilgililerin haklarını ihlal eden bir işlem dolayısıyla iptal ve tam yargı davası açabileceklerini öngörmektedir. Bu madde özellikle tam yargı davalarında taraf ehliyetini düzenler. Bu maddeye dayanarak sadece hakları ihlal edilenlerin iptal davası açabileceklerini söylemek yanlış olur. İptal davasında taraf ehliyeti menfaat koşuluna bağlı olduğundan hakkı ihlal edilenlerin iptal davası açabilmeleri evleviyetle kabul edilir (Özdek, 1991: 101).

Çevre davalarında; dava ehliyeti menfaat koşulu geniş yorumlanarak, Danıştay İçtihatları'yla yerleşmiştir. Çünkü Çevre Kanunu 2006 yılında 5491 Sayılı Yasa ile değiştirilmeden önce 1. madde, çevreyi "bütün vatandaşların ortak varlığı" olarak kabul etmişti. 2006 yılında yapılan değişiklikle çevre bütün canlıların ortak

varlığı sayılmıştır. Genişletici yorum yapılarak çevreyi bozan veya kirleten bir faaliyetten haberdar olan herkesin dava açabileceği yorumu yapılabilir. Dava ehliyeti ile ilgili içtihatların oluşmaya başlaması seksenli yılların ortalarından itibaren “Gökova Davası” ile başlamıştır (Turgut, 2001: 326). Ayrıca Çevre Kanunu’nun 30. maddesi de çevreci örgütlere idari yargı yoluna başvurma hakkı tanır (Güran, 1999: 83).

İptal davasında davalının önemli olmamasına karşılık Danıştay davalı konusunda çok titiz davranmakta ve davanın gerçek davalıya karşı açılması için çaba göstermektedir. Danıştay önceleri davalının yanlış gösterilmesinden dolayı davanın reddine karar verirken, daha sonraları dava dilekçesinin reddine karar veriyordu. 1973 yılında Danıştay Kanunu’nda yapılan değişiklikle Danıştay yanlış davalıya açılan davalarda, kendiliğinden yanlışlığın düzeltilmesi ve dava dilekçesini doğru davalıya bildirmesi yolu benimsenmiştir. İYUK’un 15. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde de buna paralel bir düzenleme vardır. İptal davalarında davalı daima yönetimdir.

2.2.2.3.1. Yetki Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık

İdare hukuku ilkelerine göre yönetimin ve kamu görevlilerinin yetkileri önceden yasalarla veya kazai içtihatlarla belirlenmiştir. Yetki kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle yetki ile ilgili kurallar genişletici bir biçimde yorumlanıp uygulanamaz. Taraflar davanın her aşamasında yetkisizlik durumunu ileri sürebilir ve yargı yerlerince de resen dikkate alınırlar (Gözübüyük, 2002: 203).

İdari kararların yetkili merci ve makamlarca alınması gerekir. Bu idari işlemin hukuka uygunluğunun ilk şartı olup yetkili olmayan kişi, merci ve makamlarca alınan kararlar yetki unsuru bakımından sakattır. İptal sebebi olan yetki “yer yönünden yetki”, “zaman yönünden yetki”, “kişi yönünden yetki”, “konu yönünden yetki” deyimlerini kapsar (Günday, 2002: 125).

İdari makamlar kendi coğrafi görev alanı içinde kalmak üzere yetki kullanımında bulunurlar. Eğer idari makam kendi coğrafi alanı dışında yetki kullanımında bulunursa yer yönünden yetki aşımı söz konusu olur ve o işlem hukuka aykırı olur (Gözübüyük, 2002: 204).

İdarede idari tasarrufları yapmaya yetkili kılınan bir kişinin bu yetkiyi, yetkili kılınma tarihinden itibaren kullanması ve yetkisinin kaldırıldığı tarihten itibaren de kullanmaması gerekir. Eğer kullanırsa idari işlem sakat ve hukuka aykırı olur bu işlemin iptali gerekir (Günday, 2002: 128).

İdari mevzuatta hangi işlemin kim tarafından yapılacağı gösterilmiştir. Bu nedenle mevzuatın öngördüğü işlemin yine mevzuatın belirlediği kişi veya kurul tarafından yapılması gerekir. Şayet bir işlem mevzuatın belirlediği kişi veya kurul tarafından yapılmaz ise yetkisiz bir işlem yapılmış sayılarak iptal edilir.

Yasalar her idari kuruluşun yetkisi içine giren konuları yani görevlerini belirlemiştir. Bu durumun dışına çıkılması konu yönünden yetkisizlik durumunu oluşturur. Konu itibarıyla yetkisizlik menfi ve müspet yetkisizlik şeklinde ortaya çıkabilir. Bir idari makamın kasten veya gayri kasti olarak bir başka idari makamın yetkisinde olan bir konuda karar alması müspet yetkisizliktir. Menfi yetkisizlik ise, bir idari makamın kendi yetkisi içine giren bir konuda kendini yetkisiz sanarak karar almayı reddetmesi halinde ortaya çıkar. İdare burada edilgen durumdadır (Gözübüyük, 2002: 207).

2.2.2.3.2. Şekil Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık

İdare hukukunda şekil bir tasarrufun yapılmasında bir kararın alınmasında takip edilecek usul ve merasimle tamamlanması gereken izlek ve işlemlerdir. İdari işlemlerin şekle bağlılığı idareyi karar verirken daha dikkatli davranmaya yönlendirir. Böylece hukuka uygun işlemler yapılması sağlanır. İlgililer açısından ise biçime bağlılık idareye ve işleme güveni sağlar (Karavelioğlu, 2006: 83).

Mevzuatta ve yargı içtihatlarında belirtilen şekil şartına uymayan ve işlemin sonucunu etkileyen şekil şartı noksanlığı uyuşmazlık konusu edildiği takdirde idari işlem iptal edilir.

2.2.2.3.3. Sebep Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık

İdari işlemler mutlaka kendilerinden önce gelen ve somut kurallarla belirlenmiş bulunan bir sebebe dayanır. Sebepsiz işlem olmaz. İdareyi işlem yapmaya yönelten şart sebep olarak kabul edilir. Bu şart maddi ve fiili bir olay ya da hukuki bir durum olarak kendini gösterir (Özay, 1996: 356-357).

Bazı idari işlemlerin sebebini mevzuat açıkça göstermiştir. Böyle bir durumda idari işlem mevzuatın belirlediği maddi ve fiili veya hukuki bir duruma dayanmaması o işlemi sebep unsuru yönünden sakatlar (Günday, 2002: 140).

Bazı idari işlemlerin tesis sebebini mevzuat açık ve belirgin olarak göstermemiş, buna karşın bunların yine de bir sebebe dayanacağını belirtmiştir.

Mevzuatımızın az da olsa herhangi bir sebebe bağlamadığı ve sebep gösterilmesini öngörmediği işlemler vardır. Bu halde işlemin sebebi tümüyle sübjektif bir nitelik almış ve idarenin takdirine bırakılmıştır. Bu hallerde işlemin sebebini gösterilmemiş olması işlemi sakatlamaz. Ama bu demek değildir ki idarenin takdir yetkisi mutlak ve sınırsızdır. Zaten idarenin takdir yetkisinin mutlak ve sınırsız olması hukuk devleti olma ilkesini zedeler hatta ortadan kaldırır. Takdir yetkisi kamu yararı, kamu düzeni, kamu güvenliği, hizmet gereği gibi genel yararlılığı gösteren kavramlar dikkate alınarak kullanılmalıdır. Bu kapsamda kullanılmayan yetkiye dayanılarak tesis edilen işlemler sakat olur ve bu nedenle de iptal edilir (Gözübüyük, 2004: 377).

Yönetsel yargı yerleri idarenin aldığı kararların dayanağını oluşturan sebepleri yalnız hukuka uygunluk açısından değil hem gerçeğe uygunluk hem de hukuka uygun bir şekilde nitelendirilmeleri açısından denetleyerek yargısal denetimi daha etkin bir duruma getirmişlerdir (Gözübüyük, 2002: 226).

2.2.2.3.4. Konu Yönünden Hukuka Aykırılık

Bir idari işlemin konusu, o işlemin hukuk düzenini etkileyerek meydana getirdiği farklı ve yeni bir sonuç başka bir anlatımla doğurduğu hükümdür. İdare hukukunda esas itibariyle yeni hukuki durumlar yaratılmaz, idari işlemler önceden objektif hukukça belirlenen kalıplara yani statülere uyarlanır (Özay, 1996: 400).

Medeni hukuktaki sözleşme özgürlüğü idare hukukunda uygulanmaz. Sebep unsuru idari işlemin dayanağı konu unsuru da işlemin doğurduğu sonucu ifade eder. Konu unsuru, idarenin işlemine esas aldığı hukuki düzenlemeyi ifade eder. Hukuk kuralı yanlış seçilmişse idari işlem konu unsuru itibariyle sakattır (Karavelioğlu, 2006: 192).

2.2.2.3.5. Amaç Unsuru Yönünden Hukuka Aykırılık

Amaç unsuru idari işlemin kurucu unsurlarındandır. Yargısal denetim idari işlemin hangi amaçla yapıldığını denetler. İdari fonksiyonun amacı “kamu yararını” sağlama, koruma ve sürdürmedir. Buna genel amaç da denilir (Gözübüyük, 2002: 233).

Kamu yararı kavramı objektif bir tanımı olmayan, kişisel, politik ve ideolojik görüş ve nitelermelere açık, zaman ve şartlara göre değişebilen ve bu nedenle oynak merkezli öznel bir kavram olup üzerinde herkesin anlaştığı bir kavram değildir. Bununla birlikte bu kavram kamunun çıkarlarıyla ilgili “genel nitelikli yarar” şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda özel yararın kişiselliğine karşın kamu yararının herkes içinliği söz konusudur (Karavelioğlu, 2006: 62).

Kamu yararının gözetildiği davalardan biri ısınmada petrol kokunun yasaklanmasına ilişkin 13.1.1995 günlü 0175-0098-353 sayılı genelgenin kamu yararına aykırılığı iddiasıyla iptaline ilişkin davadır¹. Sayın mahkeme kurumlardan petrokokla ilgili alınan bilgileri göz önünde bulundurarak petrol kokunun kullanımının insan ve çevre sağlığı açısından riskler taşıdığı bahisle yasaklanmasına ilişkin dava konusu genelgede, kamu yararına aykırılık bulunmadığından davanın reddine karar vermiştir.

İdari yargıda kamu yararı değerlendirmesinin hukuka aykırı yapılması nedeniyle çevre aleyhine sonuçlar doğuran kararlar da verilmiştir. Örneğin, bir kentte Bizans dönemine ait bir sarnıç kalıntısının tarihsel yapıt niteliğinin belirlenmesine ilişkin bir kararda, Danıştay 6. Daire bu yapıtın korunmasında kamu yararının bulunmadığına karar vermiş ve üzerinde bulunduğu arsaya yapı yapılmasında sakınca görmemiştir. Bir gayrimenkulün korunması gerekli kültür ve tabiat varlığı olarak tescili için, 19. yüzyıldan önce yapılmış olması yalnız başına yeterli olmayıp, tarihsel, sanatsal ve bölgesel bakımdan nitelikler taşıması ve korunmasında kamu yararı bulunması gereklidir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 403).

Bazen kamu yararı kavramı davadan feragatin uygulanmasında da önem arz etmektedir. İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda feragat konusu özel olarak düzenlenmemiştir. İdari Yargılama Usulü Kanunu 31. madde bu konuda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na atıfta bulunmuştur. İlgili kanunda feragat iki taraftan birinin talep sonucundan vazgeçmesi olarak tanımlanmıştır. Feragat kural

¹Dn. 6.Dairesi 28.05.1996 T. 1995/5023E. 1996/2558K.

olarak kesin bir hükmün sonuçlarını doğurur ve davanın her aşamasında yapılabilir. Birel işlemlerin iptaline ilişkin davalarda feragat kesin hüküm niteliğindedir. Ayrıca yargılamanın her aşamasında davadan feragat edilebilir. Semt sakini, kamu kuruluşu, dernek, vatandaş ve sair sıfatla açılan çevre davalarında ilk derece mahkemelerinde karar verildikten sonra davadan feragat mümkün değildir. Bu şekilde bir istisna getirilmesinin nedeni kamu yararı ve hukukun üstünlüğünü sağlamaktır (Kuru, Arslan ve Yılmaz, 1998: 493). Buna örnek; Çankaya Belediye Başkanlığının, Bayındırlık ve İskan Bakanlığının 18.7.2001 günlü 1734 sayılı işlemleriyle onaylanan Ankara Nazım İmar Planı Revizyonunun Çayyolu ... sayılı parselin bulunduğu alanda orta yoğunlukta gelişme konut alanı kullanımlarına getirilen kısmının iptali için açılan davadır². İlk derece mahkeme olarak davaya bakan ilgili Danıştay Dairesi davayı reddetmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ret kararını bozmuştur. Davalı taraf karar düzeltmeye gitmiş bu sırada davacı davasından feragat etmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kamu yararı esas olan davalarda feragat talep sonucundan vazgeçmeyi sağlamadığını ve karar düzeltme nedenleri olmadığından bahisle karar düzeltme talebini reddetmiştir.

Kamu yararı kavramının çevre lehine yorumlandığı bir başka karar da Park Otel davasıdır. Bu dava hükümetçe onaylanan plan değişikliği ile İstanbul'da gökdelen projelerinden birine karşı çıkmıştır. Bu hukuk mücadelesi yine semt sakinleri tarafından başlatılmıştır. Üç yıl süren hukuk mücadelesinin sonunda Danıştay yürütmeyi durdurma kararı vermiştir (Gökdağ, 1992: 56-58).

Çevrenin idarenin hukuka aykırı işlemlerine karşı korunması hususunda iptal davaları kadar önem arz eden bir başka yargısal işlem de yürütmenin durdurulması talebi ve kararıdır. Yürütmenin durdurulması kararları, kamu hizmetlerinin devamlılık ve kararlılık içinde ve en etkin biçimde yerine getirilebilmesi için idarenin yasalarla görevli kılındığı alanlarda kamu kudretine dayanarak uyguladığı işlemlerin yürütülmesi gerekli olma gerektiğinde zor kullanılarak uygulanma, hukuka uygun sayılma ve herkes tarafından uyulma zorunluluğuna ilişkin niteliklerini dava sonuna kadar askıya alan idare hukukuna has bir yargısal işlemdir (Karavelioğlu, 2006: 1282).

Yürütmenin durdurulması İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenmiştir. İYUK'un 27. maddesi gereğince yürütmenin

² Dn. İd. Dava Daireleri Kurulu 21.10.2004 T. 2004/745E. 2004/861K.

durdurulması ancak açılan bir iptal davasıyla birlikte talep edilir. Eğer böyle bir talep yoksa yargı resen yürütmeyi durdurma kararı veremez. Yargı idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararlar doğuyor ve idari işlem açıkça hukuka aykırı ise yürütmeyi durdurma kararı verir. Yürütmenin durdurulması kararı dava karara bağlanıncaya kadar idari işlemin yapılmasından önceki durumun devamını sağlar. Yani yürütmeyi durdurma kararları işlemi durdurmakla beraber aynen iptal kararında olduğu gibi işlemin yapılmasından önceki durumu geri getirir. İşlem hiç tesis edilmemiş gibi bir durum ortaya çıkar (Çağlayan, 2004: 125,212). Yürütmeyi durdurma kararlarına karşı temyiz söz konusu olmayıp İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda belirtilen yargı yerlerine 7 gün içinde itiraz edilebilir (Özkan, 1999: 1744-1745).

Yürütmenin durdurulması kararı bir mahkeme kararıdır. İdare bu karara Anayasa'nın 138. maddesi gereği uymak zorundadır. Yürütmenin durdurulması kararı diğer idari yargı kararları gibi 30 gün içinde yerine getirilmek zorundadır. Yürütmenin durdurulması kararı geriye yürür. Yani dava konusu olan işlemin yapıldığı andan önceki durumunun geri gelmesidir. Bu kararların yerine getirilmemesinden hizmet kusuru nedeniyle idare ve kişisel kusur nedeniyle de kamu görevlisi sorumludur (Özkan, 1999: 1746).

Çevre ile ilgili tasarrufların hukuka uygunluk denetiminde yürütmeyi durdurma taleplerinin geç karara bağlanması çevre aleyhine durum yaratmaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesindeki "Yürütmenin durdurulma istemli davalarda 16. maddede yazılı sürelerin kısaltılabileceği gibi tebliğin memur eliyle yapılmasına karar verilebilir" düzenlemesi uygulanarak çevrenin korunmasına hizmet edilebilir.

Yürütmeyi durdurma kararlarının gereği 30 gün içinde yerine getirilmesi gerektiği hususu bazen kötüye kullanılarak 30. güne kadar beklenilmekte ve çevreye zarar veren mevcut faaliyet devam etmektedir. Bunu önlemek amacıyla çevreyi bozucu işlemler hakkında yürütmeyi durdurma kararlarının hemen uygulanması için düzenleme yapılması gerekmektedir (Turgut, 2001: 334).

Çevre ile ilgili, idari işlemlere karşı idari dava açma İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenen sürelere tabi tutulmuştur. Bu süreler hak düşürücü süre olup yargı yerleri resen dikkate almak zorundadır. İdari dava açma süresi mücbir sebep gibi nedenlerle durmaz ve kesilmez. Çevre ile ilgili idari işlemlere karşı idari mahkemelerde ve Danıştay'da dava açma süresi 60 gündür. İdari işlemin tesisinden

sonra davacı konumunda olanların dava açmadan önce 60 gün içinde idareye başvurma hakları da vardır. Dava açma süresi yazılı bildirimle başlar.

Çevre hukuku açısından bu 60 günlük sürenin kamu düzeninden sayılması hak kayıplarına neden olmaktadır ve çevre aleyhine durum yaratmaktadır. Bu kural iki önemli çevre davasında uygulanmış esas yönünden davanın kabulüne ve idari işlemin iptaline karar verilecekken süreden dolayı reddedilmiştir. Bu uyuşmazlıklar Isparta’da kurulacak havaalanı ile aynı yerde kurulacak Organize Sanayi Bölgesi için çevreci örgütler tarafından açılan davalardır.

Bu dava açma süresi hak kayıplarına sebep olduğundan hukuk devleti kavramından hareketle bunun düzenleyici bir süre sayılarak uyuşmazlığın kurulabildiği durumlarda 60 günlük süre geçse dahi dava açılabilceği kazai kararlarla sağlanabilir (Turgut, 2009: 128).

2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun 25. maddesinin 2. fıkrası da idare mahkemelerine dava açma süresi hususunda bir düzenleme getirmiştir. Buna göre; “İdari yaptırım kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde dava açılabilir...” Bu düzenlemedeki 30 günlük süre sadece idari nitelikli cezalar başlıklı Çevre Kanunu 20. maddede belirtilen idari yaptırımlar için geçerli olup diğer hallerde İYUK’taki 60 günlük dava açma süresi geçerlidir.

2872 Sayılı Yasa’nın 25. maddesindeki söz konusu düzenleme 5491 Sayılı Yasa ile değiştirilmeden önce 7 gün idi ve kısa bir süre olduğu için hak kayıplarına sebep oluyordu. Ayrıca değişiklikten önce idare mahkemesine itirazdan bahsedildiğinden karışıklıklara sebep oluyordu.

İdare, yaptığı her işlemde hukuka aykırılık tespit ettiğinde veya zarar meydana geldiğinde işlemi hangi şekilde yaptıysa aynı şekilde alma yetkisine sahiptir. İdare hukukunda buna şekilde ve usulde paralellik denilmektedir (Günday, 2002: 134). Bu konuda örnek olaylardan biri, açış izniyle briket yapımı izni verilen bir işyeri bir süre sonra çevreye verdiği zarardan dolayı idare hukukunun şekilde ve usulde paralellik ilkesi gereği izninin geri alınması üzerine iş yeri sahibi bu işlemin iptalini talep etmiştir³. Yerel mahkeme davayı reddetmiş ve davacı kararı temyiz etmiştir. Danıştay dosyanın temyizen incelemesi sırasında, işlemin 1580 Sayılı Belediye Kanunu’nun 15. maddesinin 13. fıkrasına aykırılık görmediğinden yerel mahkemesinin kararını onamıştır.

³ Dn. 8. Dairesi 28.06.1989 T. 1988/248 E. 1989/616 K.

2.3. Yasal Düzenlemeler Ve Yönetmelik Suçlar

2.3.1. Çevre ile İlgili Başlıca Yasal Düzenlemeler

Günümüzde çevrenin korunmaya ihtiyacı olduğu herkes tarafından kabul görmektedir. Çevre hukukunun temel kavramları hukuk metinlerinde yer almakta ve bu kavramlar ulusal ve uluslararası ortamda çeşitli yaklaşımlarla tartışılmaktadır. Türkiye’de de çevre ile ilgili temel kavramlar hukuk normlarında yer almakta ve bu zamanla da artmaktadır. Ülkemizin hukuk metinlerinde çevre ilgili düzenlemelerin bir kısmı şöyledir:

2.3.1.1. Anayasa

1961 Anayasası’nın sağlık hakkı kenar başlıklı 49.maddesi çevre ile doğrudan ilgili madde sayılır. Bu maddeye göre; “Devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla görevlidir” hükmü yer almıştır. 1961 Anayasası’nın bu hükmüne dayanılarak lafzi yorumdan kaçınılarak temiz çevre ve sağlık arasındaki ilişki nedeniyle temiz bir çevrede yaşamının anayasal bir hak olduğu ve devletin bunu sağlamakla görevli olduğuna ilişkin yorumlar yapılmıştır. 1961 Anayasası’nın 49. maddesi sağlık hizmetlerinin sosyalleşmesine ilişkin yasa ile yorumlandığı takdirde çevre korunması ile ilgili bir düzenleme olduğu yadsınamaz. 1961 Anayasası’nın 36., 52., 130. ve 131. maddeleri çevre ile dolaylı maddelerdir. 1961 Anayasası çevre hakkını açıkça düzenlememiş sağlık hakkının bir uzantısı olarak kabul etmiştir (Topçuoğlu, 1998).

Çevre hakkı 1970 yıllarından itibaren anayasalarda yer almaya başlamıştır. Bu nedenle 1961 Anayasası’nda çevre hakkının düzenlenmemiş olması bir eksiklik değildir (Gemalmaz, 1987: 249).

1982 Anayasası çevre hakkını doğrudan doğruya düzenleyen ve amaçsal yoruma ihtiyaç duyulmayan ilk anayasasıdır. Çevre hakkı 1982 Anayasası’nın sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler bölümünde düzenlenmiştir. 1982 Anayasası’nın 56. maddesine göre;

*“Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.
Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek
Devletin ve vatandaşların ödevidir.
Devlet herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak,
insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi arttırarak, işbirliğini geliştirmek amacıyla
sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet bu görevini
kamu ve özel kesimdeki sağlık ve yardım kurumlarından yararlanarak, onları
denetleyerek yerine getirir.
Sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası
kurabilir”.*

Anayasanın gerekçesinde bu hakkı sosyal hak kavramı içinde düşünüldüğü belirtilmiştir. Fakat her ne kadar gerekçesinde sosyal hak değerlendirmesi yapılmış olsa da çevre korunmasını bütün vatandaşların ödevi olarak kabul ettiğinden dayanışma haklarının ruhuna özgü bir nitelik verilmiştir. Sosyal haklar bireye subjektif bir hak sağlamayan siyasal iktidarı yönlendirici kurallar olarak kabul edilir. 1982 Anayasası’nda çevre hakkı sosyal ve ekonomik hak ve ödevler bölümünde yer almasına karşın devlete kaçınma ödevi yüklemiştir. Bireylere hem çevreyi iyileştirme hem de çevreye zarar vermeme ödevi yüklemiştir. 1982 Anayasası’nın 56. maddesi herkese hak sahipliği, vatandaşlara da yükümlülük getirmiştir. Topluluklara yükümlülük getirmeyen 56. maddenin lafzı amaçsal yorumlandığında bireylere yükümlülük getiren bir düzenlemenin, topluluklara yükümlülük getirmesi evleviyetle kabul görür. 1982 Anayasası’nın 56. maddesinde çevre kavramına sınırlamalar getirilmemiş geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir (Özdek, 1993: 124-126).

1982 Anayasası’nın 56. maddesinin çevre hakkı kavramını karşılamadığını düşünenler de vardır. Bu şekilde düşünenler söz konusu Anayasa’nın 56. maddesinde düzenleme yaşama hakkını içerdiği belirtilmiştir. Yaşama hakkı içinde düşünüldüğünde çevre korunmasının gelecek kuşakları da etkilediğinden 56. madde ihtiyaca cevap vermeyecek niteliktedir. Çevre korunması kavramı içinde canlı cansız varlıklarda yer aldığından ayrıca tarihsel ve kültürel zenginliklerde düşünüldüğünde bu düzenleme tamamen yetersiz kalmaktadır (Topçuoğlu, 1998: 53-54).

Kaboğlu’na (1996: 44) göre; 1982 Anayasası’nın 56 maddesinde çevre hakkından bahsedilmemiş tanımı verilmiştir. Bu madde çevre hakkı ve sağlıkla ilgili hükümler öngörmüştür. Ayrıca 56. madde yol gösterici bir hüküm olmadığını hak ve ödev eksenli bir düzenleme ile bağlayıcı bir özelliği olduğunu belirtir. 1982 Anayasası’nın 56. maddesinde çevre hakkının tanımı dar tutulmuş, devletin ödevleri

hususunda somutluk yoktur. Ayrıca söz konusu madde sorumluluk ve yaptırım ögeleri içermemektedir.

Çevre hakkı 1982 Anayasası'nın ikinci kısmının "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde yer almaktadır. Söz konusu Anayasa'nın 65. maddesi "Devlet sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir" hükmünü düzenlemiştir. 1982 Anayasası'nın 56.maddesiyle 65. maddesi bir arada değerlendirildiğinde çevre ekonomik istikrara ve mali kaynaklara feda edilmektedir. 1982 Anayasası özgürlük-otorite dengesinde otoriteye ağırlık veren bir yaklaşımla hazırlanmıştır (Özbudun, 1995:38). Özgürlükçü bir anayasa görünümü sağlama saiki ile çevre hakkına Anayasa'da yer verilmiştir.

Topçuoğlu'na (1998: 66) göre; her ne kadar sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler bölümünde çevrenin korunmasından bahsedilmiş olsa da yaşama hakkı kavramı içinde sağlıklı ve düzenli bir çevre yorumu yapıldığında yaşama hakkına paralel olarak çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma ve çevre kirliliğini önleme hususunda devlet ekonomik istikrar ve mali kaynakların yetersizliği gerekçesiyle yükümlülükten kurtulamaz. Çünkü Anayasa'nın 17. maddesinde kayıtsız şartsız 4. fıkrada gösterilenler dışında herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Kaboğlu (1996: 45), var olan çevrenin korunması, muhafazası; bozucu ve tahrip edici etmenlere karşı önlemler alınması iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, onarılması ve eski hale getirilmesi gibi farklı ögelerden oluştuğunu Anayasa'nın 56. maddesindeki geliştirme, koruma ve önleme ödevleri yönünden Anayasanın 65. maddesinin sınırlayıcı etkisinin güç olduğunu ve çok büyük harcamaları gerekli kılan eski hale getirme amacına yönelik plan ve programlar bakımından mali kaynakların yeterliliği ölçüsü gündeme getirileceğini düşünmektedir.

1982 Anayasasının 91. maddesinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde karar çıkarma yetkisi verebilir. Ancak Anayasa'nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez" düzenlemesi vardır.

Yine Kaboğlu'na (1996: 45-46) göre 91. madde ile üçüncü bölümde yer alan sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler bölümündeki diğer haklar gibi çevre hakkı kanun hükmünde kararname ile düzenlenebilir. Bu nedenle Anayasa'nın 13. maddesinde

öngördüğü genel “yasa güvencesinin” anlamı çevre hakkı açısından yumuşatılmıştır. Maddede düzenleme deyimi kullanılmış olup her düzenleme sınırlama anlamı taşımaz.

Topçuoğlu (1998: 66), Anayasa’nın 91. maddesini şu şekilde yorumlamıştır. Çevre hakkı eğer sosyal ve ekonomik haklardan sayılırsa kanun hükmünde kararname ile düzenlenebilecek; bu da çevre hakkını kanun hükmünde kararname ile düzenlenemeyecek olan haklara nazaran önemsiz kılacaktır. Eğer çevre hakkı yaşam hakkı kapsamında kabul edilecek olursa kanun hükmünde kararname ile düzenlenemeyecektir.

Çevre hakkının Anayasanın 56. maddesinde yer alması çevrenin korunması için çok önemli olmakla birlikte çevre hakkının sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler bölümünde yer alması ayrıca 65. ve 91. madde geleceği dahi etkileyen çevre hakkını zayıflatmıştır. Ayrıca çevre temel haklar bölümünde yer alsaydı mülkiyet gibi çevreyle çatışmaya giren özgürlükler karşısında çevre hakkının değeri ikinci plana itilmemiş olurdu.

1982 anayasasının 59. maddesinde “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır...” ifadesi çevre ile ilgi bir başka düzenlemedir. Bu madde ile çevrenin öğeleri olan kirlenme ve sağlıktan bahsedilmiştir. Ayrıca genel olarak da çevrenin geliştirilmesinden bahsedilmiştir.

Anayasa’nın 35. maddesi mülkiyet hakkını düzenlemiştir. Mülkiyet hakkı toplum yararı ile sınırlandırılmıştır. Toplum yararından çevreye zarar verici şekilde mülkiyet hakkının kullanılamayacağı ve çevre için gerekirse mülkiyet hakkının sınırlandırılacağı anlaşılabilir.

1982 Anayasası’ndaki çevre ile ilgili bir başka düzenleme de 43. maddedir. Bu maddeye göre;

“Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.
Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.
Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.”

1982 Anayasası’nın 44. maddesinin “Devlet toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla tedbirleri alır...” ifadesi devlete çevresel bir değer olan toprağı korumak ve

geliştirmek ödevi verilmiştir. Ayrıca bu düzenleme ormanların küçülmesi tehlikesi dikkate alınarak yapılmıştır (Ural, 1981: 17).

Anayasa'nın 45. maddesinde devlete tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını önleme ödevi verilerek çevrenin korunması amaçlanmıştır. Anayasa'nın 63. maddesi bir başka çevre değeri olan tarih, kültür ve tabiat değerlerinin korunması hususunda devlete görev yüklemiştir. Anayasa'nın 169. maddesi de ormanları korumak amacıyla yapılmış bir düzenlemedir. Anayasanın bu açık hükmüne karşın Maden Kanunu ormanların, sit alanlarının, tarım alanlarının, meraların maden aramasına açılacağına dair düzenleme çevre koruma amacına aykırıdır (Kalın, 2008: 33).

2.3.1.2. Çevre Kanunu

2872 Sayılı Çevre Kanunu 08.08.1982 tarihinde kabul edilmiş, 11.08.1983 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Çevre Kanunu'nda 18.06.1984, 19.06.1986, 26.05.1987 ve 26.04.2006 tarihlerinde değişiklikler yapılmıştır. En kapsamlı değişiklik 5491 Sayılı Yasa ile yapılmıştır. Bu değişiklikle kurumlar arası işbirliği teşvik edilmiş, sivil toplum kurumları, meslek odaları ve herkese çevre hakkını kullanma ve karar alma süreçlerine katılma hakkı tanınmıştır.

5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle amaç maddesinde sürdürülebilir kalkınma sürdürülebilir çevre ilkelerine yer verilerek bütün vatandaşlar yerine bütün canlılar kavramı kullanılmıştır.

Tanımlar maddesi olan 2. maddede daha önce altı tanım varken 2006 yılında yapılan değişiklikte otuzdan fazla tanıma yer verilmiştir. Bu Çevre Kanunu'nda ortak bir dilin oluşmasına katkıda bulunmuştur. 5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikte katılımcılık esası getirilmiş. Çevrenin korunması kirliliğin önlenmesi ve iyileştirilmesi için öncelikle idare, meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşlarına görev ve sorumluluk verilmiştir (Mert, 2006: 29).

Yapılan değişiklikle bakanlıklara ve yerel yönetimlere; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanabilecekleri bir ortam yaratmaları esası getirilmiştir.

Çevre Kanunu'nda yer alan fakat 443 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kaldırılan Yüksek Çevre Kurulu 2006 yılında yapılan değişiklikte Çevre Kanunu 4.

maddede düzenlenmiştir. Ayrıca 5. maddede de Yüksek Çevre Kurulunun görevleri düzenlenmiştir.

“Kirlenenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirlenden tahsil edilir.” düzenlemesi aynen kalmakla birlikte değişiklikten önce sebep sorumluluğu yani kirlenmenin önlenmesi için gerekli özeni gösterenlere bu sorumluluktan kurtulma imkânı getirilmişken, değişiklikle birlikte ağırlaştırılmış sebep sorumluluğuna gidilerek çevrenin kirlenmesine neden olanların bu sorumluluktan kurtulma imkânları ortadan kaldırılmıştır (Mert, 2006: 30).

Çevre korunması başlıklı 9. maddede ise eski düzenlemeye oranla çok farklı konulara ilişkin ve genel anlamda çevre değerlerini yansıtan kavramlara yer verilmiştir. Bunlardan 9. maddenin (a) fıkrasında belirtilen biyolojik çeşitliliktir. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanma esaslarını katılım esasına dayandırmıştır. 9/a maddesinin “Doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistem korunması esastır. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esasları, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirlenir” ifadesi katılım ilkesinin gerçekleştirme amacını göstermektedir. Katılım ilkesi beraberinde uzlaşmayı ve uygulanırlığı da sağlar.

Değişiklikle birlikte Çevre Kanunu’nda ilk kez sulak alanlarla ilgili bir düzenlemeye yer verilmiştir. Kanunu’nun 9. maddesinin e fıkrasında “... sulak alanların doldurulması ve kurutulması yolu ile arazi kazanılamaz. Bu hükme aykırı olarak arazi kazanılması halinde söz konusu alan faaliyet sahibince eski hale getirilir” düzenlenmesi yapılmıştır. Bu düzenleme Gölcük'teki deprem sonucu denizin doldurulan alanlarının tamamen su altında kaldığı denizin kendi malına el koyduğu gibi felaketlerin tekrarlanmaması amacını gütmektedir (Pepe, 2006: 23).

Yine 9. maddede yer alan bir başka yenilik 9/h maddesindeki “Denizlerde yapılacak balık çiftlikleri hassas alan niteliğindeki kapalı koy ve körfezler ile doğal ve arkeolojik sit alanlarında kurulamaz” düzenlemesidir. Bu maddede çevre eğitimine ilişkin yeni bir düzenlemeye de yer verilmiştir. 9/ı maddesi “Çevre korunması ve kamuoyunda çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla okul öncesi eğitimden başlanarak Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı örgün eğitim kurumlarının

öğretim programlarında çevre ile ilgili konulara yer verilmesi esastır” düzenlemesi yapılmıştır. Çevre bilincinin oluşturulmasını sağlayacak önemli düzenlemelerden biridir (Mert, 2006: 31).

Çevre Kanunu’nun 10. maddesinde Çevresel Etki Değerlendirme düzenlemesi yer almaktadır. Çevresel Etki Değerlendirme, projelerin çevre üzerindeki menfi ya da müspet etkilerinin önlenmesi ya da en aza indirilmesi, yer ve teknoloji alternatiflerinin değerlendirilmesi süreci olup çevreyi koruyucu etkisi vardır (Güner, 2006: 26). Eskiden olduğu gibi çevre sorunlarına yol açabilecek kurum ve kuruluşların çevresel etki değerlendirme raporu veya proje tanıtımı dosyası hazırlamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir. Yeni düzenlemede stratejik çevresel etki değerlendirmesi kavramına yer verilmiştir. 2006 yılında yapılan değişikliği ile 11. maddede çevre kirliliğine neden olabilecek tesis ve işletmelerin izin alma, arıtma, bertaraf etme yükümlülüğüne ilişkin yeni bir düzenleme getirilmiş. Atık su alt yapı sistemleri kurmakla sorumlu olanlar belirlenmiştir. Sorumluların yaptıkları yatırımları, atık su altyapı yatırımlarını, bu atık su altyapı sistemlerine bağlanan ve bunu kullananlar tarafından bedellerinin karşılanması hususu da 11. maddede düzenlenmiştir.

Denetim yan başlıklı olan 12. madde 2006 yılında yapılan değişiklikle yan başlığı “denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğü” olmuştur. Değişmeden önce atık, artık ve yakıtların arıtılması, uzaklaştırılması, zararsız hale getirilmesi ve ithali ile ilgili denetimler Çevre Genel Müdürlüğüne yapılacağı belirtilmişken yeni düzenleme ile Çevre Kanunu’na uyulup uyulmadığının denetleme yetkisi Çevre Bakanlığına bırakılmıştır. Ayrıca gerektiğinde bu yetkinin İl Özel İdarelerine çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına Denizcilik Müsteşarlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına 2918 Sayılı Trafik Kanunu’na göre belirlenen denetleme görevlilerine ve bakanlığın uygun göreceği kurum ve kuruluşlara devredileceği hususu düzenlenmiştir. Bu değişiklikle çevrenin korunmasının daha etkin bir şekilde gerçekleşme olanağı sağlanmıştır. Ayrıca çevre ile ilgili otoritenin tanımlanmasına ve eski çok başlılığın giderilmesine katkıda bulunan bir değişikliktir.

“Zararlı kimyasal maddeler başlıklı” 13. madde “tehlikeli kimyasallar ve atıklar” olarak değiştirilmiştir. Tehlikeli kimyasallardan ve atıklardan oluşacak 3. kişi zararları için sorumlulara tehlikeli kimyasal ve tehlikeli atık mali sorumluluk sigortası yaptırma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu sigorta sistemi zararlardan dolayı

açılacak davaların sayısını azaltacak ve geciken adaletin olumsuzluklarını giderecektir.

Çevre Kanunu 14. maddesi 2006 yılında yapılan değişiklikle gürültü kirliliğinin yanında standartların üzerinde olan titreşimi de yasaklamıştır. Bu yasak teknoloji ile yasa uyumunu sağlamıştır.

Yasanın 15. maddesinde Çevre Kanunu'nda belirtilen yasaklara aykırı davranışlara mahallin en büyük amirince bu aykırılığın ortadan kaldırılması için uygun bir süre verileceği belirtilmişken yeni düzenlemeyle Bakanlıkça veya denetim yetkisinin devredildiği kurumlarca bir seneyi geçmemek üzere süre verilebileceği belirtilmiştir. Yeni düzenlemeye göre Çevre Kanunu'ndaki yasaklara uymayanlara süre verilmemişse derhal, süre verilmişse süre sonunda, uygunsuzluk ortadan kaldırılmazsa faaliyet durdurulacağı belirtilmiş ve faaliyet Çevre Yasası'na aykırı olmasının yanında çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratıyorsa süre verilmeksizin durdurulacağı belirtilmiştir. 15. maddesindeki bir başka değişiklikte Çevresel Etki Değerlendirmesi yapılmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın, başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından durdurulacağıdır. Bu düzenlemede belirtilen bir yıllık süre idarenin takdir yetkisinin sınırlarının belirlenmesi açısından önemli bir gelişmedir.

Çevre Kanunu 23. maddesinde yapılan değişiklikle idari para cezalarını gerektiren fiilin işlenmesinden itibaren 3 yıl içinde birinci tekrarında bir kat, ikinci ve müteakip tekrarında cezalar iki kat arttırılarak verileceği düzenlenmiştir. Eski düzenlemede tekerrürün uygulanması 3 yıl ile sınırlandırılmamıştır. Eski düzenleme daha isabetlidir. Çünkü 3 yıllık süre sonunda tekerrür açısından bir af söz konusudur.

5491 Sayılı Kanun ile yapılan Çevre Kanunu değişikliğiyle kurum, kuruluş ve işletmelere çevre yönetim birimi kurma ve ya çevre görevlisi istihdam etme mecburiyeti getirilmiştir. Bu yeni hüküm çevrenin korunmasına katkıda bulunacaktır.

2.3.1.3. Belediye Kanunu

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun amacı, belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma şekil ve esaslarını belirlemektir. Belediye Kanunu'nun bir kısım hükümleri çevrenin korunmasına

hizmet etmektedir. Hizmet eden hükümlerden biri "Belediyenin görev ve sorumlulukları" başlıklı 14. maddedir. Buna göre;

"Belediye mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a. imar, su ve kanalizasyon ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik spor; sosyal hizmet ve yardım, evlendirme, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000' geçen belediyeler kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

b. Okul öncesi eğitim kurumları açabilir; Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyacını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir kültür ve tabiat varlıkları ile tarih dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerektiğinde, öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir".

Bu hükümle belediyeler sadece çevre sağlığıyla değil çevre hizmetlerinin yerine getirilmesinden de sorumlu tutulmaktadır (Orhan, 2005: 605).

Bu yasadaki diğer düzenlemeler arasında su ile ilgili "Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek" atıklarla ilgili "Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak" ruhsatlandırmayla ilgili " Gayrisihhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek" şeklinde bazı düzenlemeler yer almaktadır. Aynı maddede " Gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliği oluşmaması için gereken tedbirleri almak" biçiminde yer alan düzenleme ise yine çevre kaygılarıyla yapılmış düzenlemelerden diğer biridir (Doğanyığıt, 2005: 160).

Kanun katılımcılık konusunda da düzenlemelere yer vermiştir. Belediye Kanunu 76 maddesinde düzenlenen kent konseylerine " kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun

korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır" görevi ile çevre bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.3.1.4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Çevre ile ilgili yasalardan biri 23.07.1983 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’dur.

Kanunun 1. maddesine göre;

“ Bu kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir”.

Kanunda kültür varlıkları, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve sanatla ilgili sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan, yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmış, tabiat varlıkları ise jeolojik devirlere, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait ender bulunmaları ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler olarak belirlenmiştir. Kültür varlıkları belirlemede sosyal yaşama konu olma ve özgün değer taşıma kriterleri bunların sınırlandırılmasına neden olmuştur. Kültür varlığının korunması için toplumsal ve evrensel yararın bulunması yeterlidir. Bu eksikliğine karşın kültür varlığının korunması için belli bir zaman diliminde kalmış olması aranmamış günümüze ait dahi olsa korunmaya değer özellikleri varsa koruma kapsamına almıştır (Kanadoğlu, 2007: 54).

Sit kavramı 3. maddede şu şekilde tanımlanmıştır, “Sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özellikleri yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır”. Maddede sit kavramı eksik tanımlanmış ve kentsel, arkeolojik, tarihi ve tabii sit tanımlarından sit kavramına varılmıştır. 2863 Sayılı

Yasa ile mülga edilen 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu'ndaki sit tanımı daha yerindedir. Buna göre ‐Homojen oluşları ve özellikleri tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnografik, edebi ve efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken, tabiatın veya tabiatla insanların müşterek eseri olan topografik bölgelere sit denir‐ (Kanadoğlu, 2007: 54-55).

Söz konusu Yasa'da medeni hukuktan farklı bir mülkiyet hakkı düzenlemesine yer verilmiştir. Kanunun 5. maddesindeki düzenlemede özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilere ait taşınmazlarda bulunan varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının devlet malı niteliğinde olduğudur. Devlet malı niteliği gerçek ve tüzel kişilerin hüküm ve tasarruf etme yetkilerini kısıtlar. Ayrıca devletin bu mallar üzerinde tasarruf yetkisi yani malı satma yetkisi yoktur. Yani bunlar üzerinde devlet yetkilerinin teknik anlamda bir mülkiyet hakkından da bahsedilemez. Devletin kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki hakkı esas ve nitelik açısından Anayasa'nın 43. ve 168. maddeleri gereği doğal zenginlikler ve onların kaynakları üzerinde sahip olduğu hakkın aynısıdır (Umar ve Çilingiroğlu, 1990: 72).

Bu açık hükme rağmen yasa koyucu birçok yerde kültür ve tabiat varlıklarının mülkiyetinin özel hukuk hükümlerine tabi kişilere aitmiş gibi düzenleme yapmıştır. ‐Hak ve Sorumluluk‐ başlıklı 11. maddede taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri bu varlıkların bakım ve onarımını kanunda belirtilen usullerle ve Kültür ve Turizm Bakanlığının vereceği talimatlara uygun gerçekleştirdikleri takdirde 2863 Sayılı Yasa'nın maliklere tanıdığı hak ve muafiyetten faydalanacağını düzenlemiştir. Her ne kadar düzenleme özel mülkiyetten bahsetmiş olsa da anlaşılması gereken kültür ve tabiat varlığı bulunan arazinin malikidir (Kanadoğlu, 2007: 133).

Kanun'un 15. maddesi korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yer aldığı arazilerin kamulaştırılmasını düzenlemiş ve ‐kamulaştırmalarda bedel takdirinde taşınmaz kültür varlıklarının eskiliği, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaz‐ ifadesine yer vermiştir. Bu ifade kültür ve tabiat varlıklarının devlet malı olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Yasaya göre koruma alanı ‐taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu alan‐ olarak tanımlanmış ve bu alanların tespitini koruma kurullarına ait olduğu düzenlenmiştir.

Çevre için önem arz eden korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması bakım ve onarımı bu yasa ile sadece belli kişilerin üzerine bırakılmamış bu yükümlülük paylaştırılarak daha etkin bir koruma sağlanmıştır. Ayrıca bu yasa koruma hususunda katılım ilkesini de sağlamaya çalışmıştır.

Yasanın 18. maddesi 5226 Sayılı Yasa ile değiştirilerek korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yapı ve onarımında mimar ve uzmanlaşmış kişilerin yer almasını zorunlu kılınarak çevrenin korunması amacına uygun bir gelişme sağlanmıştır.

Korunması gerekli taşınır kültür varlıkları da devlet malı olması nedeniyle bunların devlet elinde ve müzelerde bulundurulması korunup gözetilmesi devlet görevi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bakanlığın bu malları satın alması düzenlenmiş bu düzenleme ile bakanlığın korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki bir rüçhan hakkı olduğu kabul edilmiştir (Kanadoğlu, 2007: 195).

Yasada korunması gerekli olmayan taşınır kültür ve tabiat varlıklarının sahiplerine iadesi düzenlenmiştir. Taşınır kültür ve tabiat varlıkları öncelikle tasnifi sonra tescili yapılarak uygun görüldüğü takdirde müzelere alınır. Bu usul Kültür ve Turizm Bakanlığınca gerçekleştirilir.

Kanunun 27.maddesine göre “Yirmi beşinci madde gereğince tasnif ve tescil dışı bırakılan ve devlet müzelerine alınması gerekli görülmeyen taşınır kültür varlıklarının ticareti, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılır”. Bu hüküm korunması gerekli olmayan taşınır varlıklarının sanki müzelere alınma ihtimali varmış izlenimi vermekte olup yasama organı tarafından gerekli özen gösterilmeden yapılmıştır. Anlaşılması gereken tasnif sonucu korunmasının gerekli olduğuna karar verilip tescili yapılmış ve müzeye alınmayan taşınır kültür varlıkları kastedilmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 32. maddesi taşınır kültür ve tabiat varlıklarının yurtdışına çıkarılamayacağını belirtmiş ve istisnalarını düzenlemiştir. Bu düzenleme yasanın koruma amacının ve kültür ve tabiat varlıklarının devlet malı olmasının doğal sonucudur (Kanadoğlu, 2007: 209). Bu yasağa karşın yurt dışından kültür ve tabiat varlığı getirmek serbesttir. Düzenlemenin lafzında sadece kültür varlığı denilmiş olmakla birlikte bunu kültür ve tabiat varlığı şeklinde anlamak gerekir.

Bu yasada yasaya tabi kültür ve tabiat varlıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılacak araştırma, sondaj ve kazı faaliyetleri düzenlenmiştir.

Ayrıca nerelerde define aranacağı, ruhsat hususu ile ilgili düzenlemeler de bu yasada mevcuttur. Medeni Kanunu'nun 696. maddesine göre define, "Keşiflerden çok zaman evvel gömülmüş veya saklanmış olduğu ve artık maliki bulunamadığı muhakkak görülen kıymetli şeyler"dir. Define tanımı Medeni Kanun'da düzenlenmesine rağmen arama usul ve şekil sınırlarının 2863 Sayılı Yasa'da düzenlenmesinin nedeni, define araması sırasında korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları elde edilmesi halinde bunların ticaretinin yapılmasını, yurt dışına çıkarılmasını önlemek ve bunların zarara uğramasını engellemektir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na aykırı davranışlara verilecek cezalar yine aynı kanunda düzenlenmiştir.

2.3.1.5. Kıyı Kanunu

Çevrenin korunmasına hizmet eden 3621 Sayılı Kıyı Yasası'nın amacı deniz, doğal ve yapay göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek korumak ve toplum yararlanmasına açık olarak kamu yararına kullanma esaslarını belirlemektir.

Kıyı Kanunu deniz, doğal ve yapay göl ve akarsu kıyıları, doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan araziler, deniz ve yapay göllerin kıyılarını çevreleyen ve devamı niteliğinde olan sahil şeritlerine uygulanır (Abacıoğlu, 1994: 181).

Tanımlar maddesinde kıyı bir alan olarak tanımlanmıştır. Kıyı kenar çizgisi ile kıyı çizgisi arasında kalan alana kıyı denir. Kıyı çizgisi ise su ile karanın bileşiminde oluşan çizgidir.

Kıyı kenar çizgisinin belirlenmesinde kanunda belirtilmemiş olmakla beraber iki değişken önem arz etmektedir. İlk değişken kıyı çizgisinin doğal olma özelliğidir. Olağan dışı taşkın durumlar dışında suyun karayla birleştiği noktalardan oluşan çizgi kanunda kıyı kenar çizgisi olarak tanımlanmıştır. Kıyı alanının kara yönündeki kısmı kıyı kenar çizgisidir. Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki yapı suyun doğal ve meteorolojik hareketleri sonucu oluşan kum, çakıl, kaya, taş, saz, bataklık gibi fiziksel oluşumlardır. Kıyı kenar çizgisinin kara yönünde tarım ya da yapılanmaya müsait toprak özellikleri başlar (Abacıoğlu, 1994: 82).

1982 Anayasası'nın 43. maddesine uygun olarak Kıyı Kanunu'nun 5. maddesi düzenlenmiştir. Buna göre kıyılar, devletin tasarrufu altında eşit ve serbest kullanılır. Ayrıca bu maddede kanun kapsamında olan kıyı alanlarını belirlemek maksadıyla kıyı kenar çizgisinin tespitinin zorunluluğu belirtmiştir.

Söz konusu kanunda dikkati çeken ve kıyıların korunmasını hedefleyen düzenlemelerden biri kıyıların doldurma ve kurutma yoluyla arazi kazanmanın kamu yararı, uygulama imar planı ve ekolojik özellikler dikkate alınarak mümkün olunacağı düzenlemesidir. Ayrıca bu şekilde kazanılan arazilerin devletin hüküm tasarrufu altında olduğuna dair düzenlemedir. Buna karşın yasa gereğince sahil şeritleri özel mülkiyete konu olabilmektedir.

3621 Sayılı Yasada kıyı kenar çizgisinden itibaren belli mesafeler içinde yapı ve tesisin yapılması yasaklamıştır.

Kıyı Kanunu kıyı ve sahil şeritlerinde yapılacak imar planlarının imar mevzuatına uygun olarak onaylanmasını düzenlemiştir. Kıyı ve sahil şeritlerinin denetimi hususu imar mevzuatına uygun şekilde düzenlemiştir. Belediye mücavir alan içindeki kıyı ve sahil şeritleri ile ilgili işlemlerin denetimini ilgili belediye, mücavir alan dışında kalan yerlerdeki kıyı ve sahil şeridindeki uygulamalarda ilgili valiliğin denetim yetkisi olmakla birlikte İçişleri Bakanlığı ve Bayındırlık İskân Bakanlığının denetim yetkisi saklı tutulmuştur.

2.3.1.6. Turizmi Teşvik Kanunu

2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu 16.03.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın amacı, turizm sektörünü geliştirecek, düzenleyecek bir yapı ve işleyişe ulaştıracak düzenlemeleri yapmaktır.

Çevrenin korunmasına katkısı olan bu kanun birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler bazen olumlu olurken bazen de olumsuz durum yaratabilmektedir. Yasanın 8. maddesinde yapılan değişiklik çevre korunması aleyhine bir durum yaratmıştır. Bu maddeyle orman alanları turizme tahsisi mümkün hale gelmiştir (Koç, 2008: 67). Bu maddede ayrıca turizme ayrılan orman alanlarının yatırımcılara tahsisine ilişkin esas ve süreler konusunda Orman Kanunu hükümlerine bağlı kalınmayacağı belirtilmektedir. Bu da Anayasa'nın çevresel değerlerden olan ormanları koruma amaçlı düzenlemesi olan 169. maddeye aykırılık teşkil etmektedir

(Parlak, 2007: 169). Bu madde Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarında saptamış olduğu “ormanların en çok tahrip edilen ve tecavüze uğrayan ve temel yaşamsal doğal varlığımız olduğu ve Anayasa ve diğer mevzuatta özel bir düzenlemeye tabi olduğu” belirlmesine uygun değildir (Aykul, 2008: 1403).

Kanunun “Taşınmaz Malların Turizm Amaçlı Kullanımı” başlıklı 8.maddesinin H fıkrasının 5. bendinde çevreyi korumayı amaçlayan ve Çevre Kanunu’nun 10. maddesine atıfta bulunan bir düzenleme vardır. Buna göre; “Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde yatırım yapmak isteyen ana yatırımcı, alt yatırımcı veya yatırımcılar, 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun 10. maddesi uyarınca yükümlülüklerini yerine getirmekle mükelleflerdir”.

Bu yasalardan başka Orman Yasası, Hayvanları Koruma Yasası, Yeraltı Suları Hakkında Yasa, Sular Hakkında Yasa gibi birçok yasa ile çevre hukuku arasında etkileşim vardır.

2.3.2.Yönetmelik Suçlar

Çevre Yasası çevreye zarar verici ya da onu tehlikeye sokucu ve ekolojik dengeyi bozucu fiillerin çoğunu yönetmelik ihlalleri olarak kabul etmekte ve bunlara karşı sadece idari yaptırımlarla karşılama yoluna gitmektedir. İdari yaptırım kişilerin ve toplulukların yönetmelik düzene aykırı davranışlar için uygulanan cezalardır. Amacı idari düzeni sağlamaktır (Günday, 2002: 202).

2872 Sayılı Çevre Yasası’nda yapılan değişiklikle birlikte idari nitelikteki cezalar artmıştır. Bu değişiklikten önce idari yaptırımların uygulanacağı fiiller gerçek kişiler, kurum, kuruluş ve işletmeler tarafından ya da sadece kurum, kuruluş ve işletmeler tarafından veya gemilerle işlenmeleri hususu farklı maddelerde düzenlenirken yeni düzenlemede sadece 20. maddede düzenleme yapılmıştır. 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nda genel bir suç tanımı ve bu suça uygulanacak genel bir yaptırım düzenlenmiştir. Değişiklikten sonra suç kavramları neredeyse tek sayılmak suretiyle fiilin niteliği ve ağırlığına göre cezalar belirlenmiş ve uygulamada eşitlik sağlanması amaçlanmıştır (Mert, 2006: 60).

Buna göre egzoz emisyonu yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine 500 TL ölçüm değerleri standartlara aykırı olanlara 1.000 TL para cezası verilir. Ayrıca hava kirliliği yönünden önemli etkileri nedeniyle kurulması ve işletilmesi yönetmelikle

izne tabi tutulan tesisler izni olmadan tesis kurarlarsa ve mevcut tesislerinde değişiklik yaparlarsa 24.000 TL, bu tesislerde emisyon miktarı yönetmelikte belirlenen sınırları aşıyorsa 48.000 TL idari para cezası verileceği belirtilmiştir. İzne tabi olup da gerekli önlemleri almadan veya emisyon standartlarına aykırı olarak tesis işletenlere 24.000 TL idari para cezası verileceği de düzenlenmiştir. 5491 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikten önce bu tarzda bir düzenleme Çevre Yasası'nda yoktu.

Çevre Yasası'nın 20. maddesindeki bir diğer idari yaptırım Çevresel Etki Değerlendirme raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamadan inşaaata başlayan ve faaliyete geçene yapılan proje bedelinin % 2'si oranında idari para cezası verileceğine ilişkindir. Çevresel etki değerlendirme sürecinde verdikleri taahhünameye uymayanlara her ihlal için 10.000 TL idari para cezası verilir. 5492 Sayılı Yasa ile Çevre Kanunu'nda yapılan değişiklikten önce bu fiiller için idari nitelikte cezalar belirlenmemiştir. Bu yaptırımın amacı faaliyet sahiplerinin verdikleri raporları sadece ÇED sürecinde değil iş tamamlanıncaya kadar uygulanmasını sağlamaktır (Güner, 2006: 68).

Çevre Yasası'nın 20. maddesindeki bir başka düzenleme de, zorunlu olan atık, alım, ön arıtma ve bertaraf tesislerini kurmayanlara veya kurup da çalıştırmayanlara 60.000 TL idari ceza verileceğine ilişkindir. 5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikten önce de bu minvalde bir düzenlemenin Çevre Yasası'nda var olduğu hatırlanmalıdır.

İlgililer Bakanlığın veya denetimle yetkili diğer mercilerin isteyecekleri bilgi ve belgeler verilmediği veya çevre kirliliğine neden olabilecek faaliyetlerle ilgili olarak kullandıkları hammadde, yakıt, çıkardıkları ürün ve atıklar üretim şemalarını, acil durum planların kirlilikle ilgileri raporları ile diğer bilgi ve belgeler talep edildiğinde verilmediği takdirde 6.000 TL idari para cezası ile karşı karşıya kalır.

Belirlenen önlemleri almayan veya standartlara aykırı gürültü ve titreşime neden olan konutlara, ulaşım araçlarına, işyeri ve atölyeler ile eğlence, fabrika ve şantiye yerlerine farklı miktarlarda idari para cezası Çevre Yasası 20. maddede düzenlenmiştir. Çevre Yasası'nın 5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikten önce de bu düzenlemeye paralel bir düzenleme olduğu hatırlanmalıdır.

5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle gemilerin çevreyi kirlletmesi halinde uygulanacak idari yaptırım hususu daha kazuistik bir yöntemle düzenlenmiştir. Gemilere verilecek cezalar değişiklikten önce sadece her türlü atık kavramı ve kirli balans tahliyesi yapan tankerler diye bir ayırım varken değişiklikle birlikte petrol ve

türevleri kirli balans tahliyesi, petrol türevleri ve kirli balans tahliyesi yapan gemi ve diğer deniz araçları ve katı atık bırakan veya evsel atık su deşarjı yapan tanker, gemi ve diğer deniz araçları şeklinde bir ayrıma gidilmiştir. Gemiler açısından bir başka yenilik de kirliliğin oluşmasına müteakip gemi ve deniz aracının kendi imkânlarıyla neden olduğu kirliliği giderdiğinin tespit edilmesi durumunda idari para cezasının 1/3 oranında uygulanacağıdır.

Çevre Yasası'nda yapılan değişiklikle iyonlaştırıcı olamayan radyasyon yayılımı sonucu oluşan elektromanyetik alanların insan ve çevre sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenleyen yönetmeliğe aykırı fiillere de idari yaptırım öngörülmüştür. Ayrıca yeni düzenlemeye göre faaliyetleri sonucu çevre kirliliğine neden olacak veya çevreye zarar verecek kurum, kuruluş ve işletmeler çevre yönetim birimi kurmazlarsa, çevre görevlisi istihdam etmezlerse ve bakanlıkça yetkilendirilmiş firmalardan hizmet almazlarsa idari para cezası ile cezalandırılırlar.

Çevre Yasası 20. maddeye göre; kanunda belirtilen esaslara aykırı olarak içme ve kullanma suyu koruma alanlarına kaynağın kendisine veya kaynağı besleyen yer üstü ve yer altı sularına, sulama ve drenaj kanallarına atık boşaltan konut sahibi ise 1.200 TL, firma ise 48.000 TL idari para cezası verilir.

Tehlikeli atıkları her ne şekilde olursa olsun ülke sınırlarına sokanlara, tehlikeli ilgili mercilere ön bildirimde bulunmadan yani bakanlığın izni olmadan ihraç eden ve transit geçiş yapanlara dair de idari para cezası verileceği Çevre Yasası 20. maddede belirtilmiştir. Ayrıca tehlikeli atıklara dair kanun gereği mali sorumluluk sigortası yaptırmayanlar için de idari para cezası verileceği belirtilmiştir.

Bir başka düzenleme de, kanun ve yönetmeliklere aykırı olarak atık toplayan taşıyan geçici ve ara depolama yapan geri kazanan geri dönüşüm sağlayan tekrar kullanan ve bertaraf edenlere ve ayrıca mevzuata aykırı olarak veya önlemleri almadan atıkları toprağa verenlere idari para cezası verileceğine ilişkindir.

Değişiklikle birlikte biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemin korunmasına ilişkin cezalar da düzenlenmiştir.

2872 Sayılı Yasası'nın 20., 21. ve 22. maddelerinde düzenlenen çevreyi kirleten ve zarar veren fiillerin tekrarı halinde bu fiillere verilen cezaları bir kat arttırılırken, 5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle 20. maddedeki fiiller işlendikten sonra 3 yıl içinde bir kez tekrarında cezanın bir kat iki ve daha fazla tekrarında cezanın iki kat arttırılacağı belirtilmiştir.

2872 Sayılı Çevre Yasası'na göre idari nitelikteki cezaları verme yetkisi mahallin en büyük mülki amirine ait olduğu ve tahsili de mal memurluğunca yapılacağı belirtilmişken, 5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle bu yetki bakanlığa yani Çevre ve Orman Bakanlığına aittir. Bakanlık bu yetkisini merkez teşkilatında genel müdürlere, taşra teşkilatında il çevre ve orman müdürlerine devredebilir.

Çevre Yasası'nın 25. maddesinde verilen idari para cezalarının tebliği tarihinden itibaren 30 gün içinde idare mahkemesine dava açılabileceği hükmü vardır.

2872 Sayılı Çevre Yasası 5491 Sayılı Yasa ile yapılan değişikliktan önce de sonra da adli nitelikte cezalar içermektedir. Yetkili makamlara yanlış ve yanıltıcı bilgi verenlere 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası öngörülmüşken yeni düzenlemede 6 aydan 1 yıla düşürüldü, yani üst sınır 2 yıldan 1 yıla düşürülmüştür. Değişmeden önce gerçeğe aykırı belge düzenlemede yine diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası vardı. Şimdi ise belgede sahtecilik suçu ile ilgili Türk Ceza Kanunu'na atıf vardır.

2.4. Çevre Hukukunun Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme

Sosyal hayat karmaşıklaştıkça çevre sorunları artmaktadır. Havanın, suyun toprağın kirlenmesi, bitki örtüsü ile hayvan türlerinin ve kültürel çevrenin hızla yok olması, gürültünün insan sağlığını bozacak nitelik kazanması belli başlı çevre sorunları olarak sayılabilir. Bu çevre sorunları nüfus, sanayileşme, kentleşme gibi unsurların plansız, kontrolsüz gelişiminin istenmeyen sonuçlarıdır.

Çevre sorunlarına çözüm arama çabaları çevre hukuk ilişkisinin gelişmesine neden olmuştur. Ülkemizde çevre sorunlarına başlarda komşuluk ilişkisi ve haksız fiil hükümleri çerçevesinde çözüm aranmıştır. Günümüzde çevre davalarına ilişkin zararların Çevre kanunu 28. maddeye tabi olup bu hüküm kusursuz sorumluluk ilkesini benimsemiştir. İdarenin çevre ilgili tasarruflarının hukuka uygunluğu Çevre Kanunu dikkate alınarak idari yargıca sağlanmaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenen dava açma ve yargı kararlarının yerine getirilmesine ilişkin süreler çevre aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Çevrenin korunmasında ceza hukuku etkin rol oynamaktadır. Türk Ceza Kanunu'nda çevre kirlenmesine ilişkin suçlar "çevre suçları" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu düzenleme çevre hukukunda

sorumluluk açısından ileri bir aşama olarak kabul edilir. Fakat “hükümün açıklanmasının geri bırakılması” düzenlemesi sorumluluğu zayıflattığı görülmektedir.

Çevrenin korunmasına hizmet eden en önemli düzenleme Anayasa’da yer almaktadır. Anayasa çevre hakkını doğrudan düzenlemiştir. Çevre hakkının “sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler” bölümünde düzenlenmiş olması bu hakkı temel haklar karşısında zayıflatmıştır. Çevre Kanunu başta olmak üzere Belediye kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kıyı Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu, Orman Kanunu, Hayvanları Koruma Kanunu, Yer Altı Suları Hakkında Kanun, Sular Hakkında Kanun gibi birçok yasal düzenleme çevrenin korunmasına hizmet etmektedir

Çevrenin korunmasında yasal düzenlemelerde kısmi eksiklikler olmasının yanı sıra mevzuatın dağınık olması da uygulamanın etkin olmasının önüne geçmektedir. Bu dağınıklığın toparlanması halinde gerek uygulayıcılar gerekse vatandaşlar açısından etkin denetim ve çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlanacaktır. Ayrıca Avrupa Birliği uyum sürecinde çevre alanındaki yasal düzenlemeler geciktirilmeksizin yapılmalıdır. Bu düzenlemeler çevre hakkının gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DANIŞTAY KARARLARININ İNCELEMESİ

Bu bölümde çevre ile ilgili Danıştay'ın kararları incelenecek olup idari yargının ve idarenin çevrenin korunmasındaki hassasiyeti belirlenmeye çalışılacaktır.

Ayrıca idari yargı organlarının sebep, konu, amaç, usul açılarından idari işlemleri iptal ettiği durumlar belirlenmeye çalışılacaktır. İdari yargı organlarının çevre davalarında dava ehliyeti ve süre konusundaki yaklaşımı da mevcut kararlar dikkate alınarak tespit edilmeye çalışılacaktır.

3.1. Başlıca Danıştay Kararları

3.1.1. Danıştay 10. Dairesinin (24.06.1986 Tarihli. 1984/2739E. ve 1986/1951K. Sayılı) Gökova Kararı

1- Çevre sağlığını korumaya yönelik olay tarihinde yürürlükte olan yasal düzenlemelerde, bazı bölgelerde tesis ve yatırım yapmayı engelleyici bir kurala yer verilmediği;

2- Kamu hizmeti gerekleri, teknik ekonomik koşullar değerlendirilerek ve çevre sağlığını korumaya yönelik önlemler alınmak suretiyle Gökova körfezi kıyısında termik santral kurulması yolunda ilgili idarelerce tesis olunan işlemlerde, maddi olguların nitelendirilmesinde ve takdir yetkisinin kullanımında açık bir hata saptanamadığı; belirtilen hususlar dışında, termik santral yer seçimi ile ilgili idarenin takdir yetkisinin kısıtlayacak biçimde yargı kararı verilemeyeceği hk

Gökova davası, dört köy muhtarlığı ile bir gerçek şahıs tarafından Başbakanlığa karşı açılmıştır.

Davacılar, Bakanlar Kurulu'nca 1983 yılı yatırım programına etüt proje olarak alınan Kemerköy Termik Santrali'nin Muğla ili, Milas ilçesi, Kemerköy mevkiinde kurulması yolunda Başbakanlık Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulunca tesis olunan işlemin ve bu işlem dayanak alınarak yapılan yer seçimine ilişkin diğer işlemlerin Gökova Körfezi kıyısı Kemerköy bölgesinde, termik santral kurulması ile turizm açısından büyük öneme sahip doğal güzellikleriyle tanınan yörede, doğal ekolojik dengenin bozulacağı, çevrenin yoğun bir şekilde kirleneceği, nitekim Başbakanlık Çevre Müsteşarlığının yaptırdığı inceleme sonunda termik santral için seçilen yerin çevre sağlığı açısından olumlu bulmadığını bildirdiği, buna rağmen Anayasa'nın 56. maddesine, Çevre Yasası'na ve Turizm Teşvik Yasası'na

aykırı biçimde Gökova bölgesinde termik santral yapımına karar verildiği, oysa Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İzmir Bölge Kurulu'nun da 2963 Sayılı Yasa'nın hükümlerine göre Gökova yöresinin tümü hakkında koruma kararı aldığı, termik santralin ekonomiye katkısı yanında çevre kirlenmesine yol açarak yok edeceği turizm, tarım, denizcilik, spor, dinlenme ve orman varlıklarının oluşturduğu potansiyel dikkate alınmayarak, kamu yararına aykırı işlem tesis edildiği iddiası ile iptal davası açmışlardır.

Danıştay tetkik hâkimi ve Danıştay savcısı söz konusu olayda 2872 sayılı yasa gereğince ilgili kurumlarca inceleme yaptırıldığını, bu incelemelerde bu yörede kurulacak santralden temin edilecek enerji sağlanacak faydadan çok yöresel ekonomik kaybın meydana geleceği ve ekolojik dengenin bozulacağını belirtildiğini ve santralin çıkardığı baca gazları ve kömür tozları ile çevre kirliliğine sebep olacağı, insan sağlığına zarar vereceği, turizmin yok olmasına neden olacağı gözetilmeksizin yüzeysel sebeplerle her yönüyle memleketimizin turizm kaynağı olan Gökova yok edilmek, dolayısıyla kamunun yararı çiğnenmek suretiyle enerji sorununa çare arandığı kanaatine varmışlardır. İdari işlemin iptali gerektiği görüşündedirler.

Danıştay, tetkik hâkimi ve savcının görüşünü dikkate almayarak açılan davayı reddetmiştir. Bu karar Çevre Kanunu kurallarını yorumlayan ilk yargı kararlarından biridir (Akıllıoğlu, 1986:157).

Akıllıoğlu'na (1986: 158-161) göre; 2872 Sayılı bu yasada, çevre sağlığının korunması için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla idari, cezai ve hukuki nitelikte düzenlemeler getirilmiştir. Fakat yasada, çevre sağlığını koruma amacıyla bazı bölgelerde tesis ve yatırım yapmayı engelleyici türde herhangi bir kurala yer verilmemiştir. Her şeyden önce, yasaklama bakımından açık yetki gerekliliği vurgulanmaktadır. Gerçekten yasada tesis ve yatırım yapılmasının önlenmesi veya yasaklanması şöyle dursun, teşvik edildiği söylenebilir. Yasanın 1. maddesinin açık ifadesi ile çevre koruma önlemleri ile ekonomik gerekleri arasında uyum sağlanmasına işaret etmektedir. Nitekim yaptırım içeren kurallara bakıldığında yasanın temel kavram olarak zararı ele aldığı görülmektedir. Bu yönüyle Gökova ile ilgili Danıştay kararı yerindedir denilebilir. 2872 Sayılı Yasada engelleyici hüküm olmamasına karşın Danıştay; Çevre Müsteşarlığı raporunu da gerekçe yaparak, toplumsal menfaati öne çıkararak bu işlemi iptal etmeliydi. Bu açıdan bakıldığında Danıştay kararı yerinde değildir. Davada ileri sürülen sav termik santralin kurulmaması gerektiği değil, fakat seçilen yerde kurulmaması gerektiği yolundadır.

Başka bir ifade ile davada yer seçimi kararının hukuka aykırılığı söz konusudur. Danıştay'ın Çevre Kanunu ve ilgili öteki kuralları göz önünde tutarak termik santralin yasaklanması değil, fakat seçilen yerde yapılmaması sonucuna varabilirdi. Danıştay kararı bu bakımdan da yerinde değildir. Kararda, Çevre Kanunu ile Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun farklı amaçlar izledikleri üzerinde durulmamış, aksine iki kanunun aynı konuyu ele aldıkları izlenimi veren ifadeler kullanılmıştır. Kararda kullanılan ifadeye göre; çevre sağlığının korunmasına yönelik önlemleri içeren 1593 sayılı kanun ve konuya ilişkin diğer yasal düzenlemelerin yetersiz kalışı nedeniyle Çevre Kanunu yürürlüğe konmuştur. Kararda kullanılan ifade teknik anlamda doğru ve yerinde değildir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, insanların yaşadıkları çevrede sağlığa aykırı ve zararlı faaliyetlerin önlenmesi, sağlığa aykırı ortamın iyileştirilmesi yoluyla insan sağlığının korunmasını amaçlamaktadır. Çevre Kanunu'nda ise korunan temel değer insan sağlığı yanında doğal çevredir. Kararda bu nokta üzerinde durulmamış olması dikkat çekicidir. Danıştay'a göre bu olayda takdir yetkisinin denetimi maddi olguların nitelendirilmesinde ve takdir yetkisinin kullanımında açık hata olup olmadığı noktasında özgülenmek gerekir. Takdir yetkisini kısıtlayacak veya kaldıracak biçimde yargı, karar veremez. Kısaca belirtmek gerekirse kararın hüküm fıkrasından idarenin takdir yetkisi ancak açık hata olduğu takdirde denetlenebileceği ve yargının yerindelik denetimi yapamayacağını gerekçesine dayanmaktadır. Bu gerekçelere dayanmak idarenin pek çok işleminin yargı denetimi dışında kalması sonucunu yaratır. Gökova Kararı'nın önemli sonuçlardan biri, özellikle çevre sorunlarında ve ekonomik işlemlerin denetiminde yargıcın yeni denetim formülleri yaratma zorunluluğunu ortaya çıkarmasıdır. Aksi halde yerindelik denetimi kavramı yargıyı işlevsizlikle karşı karşıya bırakmaktadır.

Kaboğlu (1996: 127), bu davada Danıştay'ın açık hata ölçütünü kullanarak idari işlemin denetiminden kaçarak yani siyasi red tezine uygun olarak açıkça siyasal rol oynadığını belirtmiştir. Bu davada idare gerekli önlemlerin alınmasıyla ekonomik ve teknik zorunluluktan dolayı dava konusu işlemin tesis edildiğini iddia etmiştir. Danıştay da idarenin bu iddialarını kamu hizmetlerinin gerekliliği olarak değerlendirmiştir. Ekonomik kalkınma ve büyüme gelişme kavramı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Gelişme ve büyüme aynı kavramlar değildir. Gelişme basit bir ekonomik büyüme olmayıp aynı zamanda ekonomik alanın dışında kalan toplumsal, kültürel ve benzeri çeşitli öğeleri de içine alır (Kaboğlu, 1988-1989: 109-111).

Çevre ve kalkınma arasında gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alan sürekli ve dengeli kalkınma yaklaşımı Gökova kararının verildiği tarihlerde Ortak Geleceğimiz Raporuna yansıtılmış olmasına karşın bu kararda Danıştay'ın her şeye karşın kalkınma yönelimi ağır basmaktadır (Memiş, 2006: 393). Bu karar hukuk devleti ilkesine zarar veren bir karardır.

3.1.2. Danıştay 10. Dairesinin (28.04.1992 Tarihli 1990/2278E. ve 1992/1672K. Sayılı) Aliğa Kararı

İzmir Aliğa yöresinde sanayi amaçlı serbest bölge kurulmasının ekolojik dengeyi olumsuz etkileyeceğinin anlaşıldığı; bu nedenle serbest bölge kurulmasında kamu yararı olmadığı hk.

Aliğa davası, İzmir Aliğa Serbest Bölgesinin sınırlarının belirlenmesi, bu bölge içinde kalan özel mülkiyete ait taşınmazların acele kamulaştırılması ve kamulaştırma işlemleri için Milli Emlak Genel Müdürlüğünün görevlendirilmesi yönündeki Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılmıştır.

Bu davayı bir milletvekili açmıştır. Davalı taraf, milletvekilinin davada ehliyeti olmadığını iddia etmiştir. Danıştay Çevre Kanunu'nun 1., 2. ve 30. maddesi gereği davacının milletvekili sıfatıyla değil bir vatandaş olarak dava ehliyetinin varlığı nedeniyle idarenin bu konudaki iddialarını kabul etmiştir.

Danıştay bu davada Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelikler uyarınca uyulması zorunlu kurallara uyulmadan ve mevzuata aykırı biçimde ÇED Raporu hazırlanmadan termik santral kurulmasına karar verildiğini ve işlemin Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'na ve Gayrisihhî Müesseseler Yönetmeliği'ne aykırı işlem tesis edildiğini tespit etmiştir. Ayrıca kamulaştırma bedeli 3096 sayılı yasa gereği görevli şirket tarafından karşılanmasına dair emredici hukuk kuralına aykırı olarak kamulaştırmanın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından finanse edileceğine dair işlemin hukuka aykırı olduğunu tespit ederek yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Bakanlar Kurulunun işlemi geri alarak aynı yönde yeni kararlar alması üzerine yeniden açılan iptal davası Çevre Kanunu'nun 1. 2. 3. ve 30. maddeleri ile Anayasanın 56. maddesi dayanak gösterilip dava kabul edilerek idari işlem iptal edilmiştir.

Danıştay, Aliğa davasında Gökova davasında yaşadığı siyasi erk etkisini aşmıştır. Gökova davasında bahsedilen, fakat kararda dayanak olmayan Anayasa'nın

56. maddesi Aliğa davasında çevre ilgili davalarda vatandaş olmanın menfaat ilişkisinin kurulabilmesi için yeterli olduğu ve yönetimin çevreyi koruma ödevinin vurgulanması yorumu yapılmıştır. Ayrıca Danıştay bu kararında kamu yararı kavramını “ekolojik denge” biçiminde yorumlamıştır (Özdek, 1993: 167). Aliğa kararında çevre hakkının konusunu oluşturan çevresel değerler ön plana çıkarılmış ve siyasal otoriteye yeni bir disiplin olan çevre hukuku aracılığıyla normatif sınırlar çizilmiştir (Kaboğlu, 1996: 129). Bu karar ekonomi ve çevre dengesini dikkate almış, sürdürülebilir kalkınma açısından çevreyi öne çıkarmıştır (Memiş, 2006: 393).

Aliğa davasına bakıldığında Danıştay ilk derece mahkemesi olarak davaya bakmıştır. Bunun dayanağı Danıştay Kanunu 24. maddesinin a fıkrasıdır.

3.1.3. Danıştay 6. Dairesinin (16.12.1986 Tarihli 1986/1323E. ve 1986/1135K. Sayılı) Zaferpark Kararı

Mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu, Ankara Sıhhiye'de bulunan Zafer Parkın otopark olarak tahsisini öngören imar planı değişikliğinde mevzuata uyarlık bulunmadığı hk

Menfaat ilişkisinin geniş yorumlandığı ve yürütmeyi durdurma kararlarının uygulanmayarak kötüye kullanıldığı davalardan biri de Zafer Park davasıdır. Bu dava parka bitişik Danıştay'ın 200 çalışanı tarafından Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına karşı açılmıştır.

Bu davada davacılar Ankara'da oturdukları ve iş yerlerinin ön cephesinde parkın olduğunu belirterek menfaat ilişkileri yani dava açma ehliyetleri olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca 28.03.1986 tarihinde Zafer Meydanı'nda ağaç kesimi başlatıldığını bunun plan değişikliğiyle uygulama işlemine dayandığını ve buna göre süresi içinde dava açtıklarını iddia etmişlerdir. Yapılan plan değişikliğinin 6785 Sayılı Yasa'nın 28. maddesine aykırı olduğunu çünkü ilgili maddede yeşil alanların planlamasında esas olan kişi başına 7 m²'den az yeşil alan düşmeyeceğini belirterek, Ankara kentinde kişi başına yeşil alan miktarı 7m²'den az olduğundan yapılan plan değişikliğinin ilgili yasaya aykırı olduğu, bu yerin otopark olarak kullanılması halinde trafik yönünden büyük sakıncalar olacağı iddia edilerek plan değişikliğinin iptaline ve uygulama işleminin de, ağaç kesimi nedeniyle yürütmenin durdurulmasını talep etmişlerdir (MBV, 1988:11-12).

Ankara 5. İdare Mahkemesi, park içindeki ağaçların kesilme işlemine başlanılmış olmasının giderilmesi mümkün olmayan zarar doğuracağı gerekçesi ile yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir. Karar aynı gün idareye tebliğ edilmiştir (MBV, 1988: 14).

Kararın tebliğine rağmen idare ağaç kesme işlemlerine devam etmiş, yargı kararına uyulmaması nedeniyle davacılarından biri suç duyurusunda bulunmuştur (MBV, 1988: 16).

Ancak Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı 2577 Sayılı Yasaya göre cezai tatbikat yapılması olanak olmadığına, işlemlerden zarar görenlerin tazminat davası açabileceğini bildirerek, kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir (MBV, 1988: 53).

Davalı idare savunmasında (MBV, 1988: 17);

— Ankara'nın trafik sorununu Zafer Park altında yapılacak otoparkın hafifleteceğini ve otoparkın üstünün yeşil alan olarak korunacağını,

— İmar planı değiştirilmesinin belediye meclisi yetkisinde olduğunu,

— Kesilen ağaçların yaşlarını doldurduğunu ve bu nitelikte olmayanların da kökünden sökülerek başka bir alana dikileceğini,

— Projenin ihale ve yer tesliminin yapıldığını, yürütmeyi durdurmanın telafisi güç maddi zararlara yol açacağını ileri sürerek davanın reddini talep etmiştir.

Ankara 5. İdare Mahkemesi naip üye gözetiminde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırmıştır.

Bilirkişi kurulu oy birliği ile (MBV, 1988: 30-36);

— Çağdaş kentlerde özel otolara kolaylık sağlamak yerine bunları kent merkezinde uzaklaştırma çareleri arandığını, geniş yaya alanlarına taşıt sokulmadığı, yeşil alanın rengi yeşil olan değil, ağaç türünde yoğun bitki örtüsü içeren alan anlamına geldiğini ve otoparkın zemin üstü yeşilliğinin bu anlamda algılanması olanağı olmadığını,

— Önerilen imar planının makro ölçekte tutarlı kararlar doğrultusunda bir fiziksel plan bazından yoksun olduğu, ileride çevre düzenini bozabilecek nitelikler taşıdığı, statik emniyet bakımından sakıncalı olduğu tavsiye kararına varmışlardır.

İdare Mahkemesi, kentin yeşil alanlarını daraltacağı, trafik açısından büyük sorunlar doğuracağı, önerilen mevzii imar planının makro ölçekte tutarlı kararlar ve bu kararlar doğrultusunda bir fiziksel plan bazından yoksun olduğu gerekçesi ile mevzii imar planının iptaline karar verdi.

Davalı idare, idare mahkemesinin yalnızca bilirkişi raporuna dayanarak karar verdiğini, bu açıdan kararın hukuka uygun olmadığını ileri sürerek temyiz için Danıştay'a başvurmuştur.

Davalı idarenin, bilirkişi raporu karar dayanak yapıldığı gerekçesiyle temyiz talebinde bulunması haksız ve yersizdir. Çünkü İdari Yargılama Hukuku'nda yazılılık ve resen araştırma ilkesi geçerli olduğunda idare mahkemeleri tarafların sundukları delillerle bağlı değildir. İmar hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda teknik yönü nedeniyle bilirkişi raporları kararlarda etkili olmaktadır

Danıştay 6. Dairesi 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinin hiçbirisinin bulunmadığına karar vererek, idare mahkemesinin kararını onamıştır.

Söz konusu kararda Danıştay dava ehliyeti kavramını Çevre Kanunu yönünden incelenmiştir. Aksi takdirde davacı tarafın dava ehliyetinin varlığından söz edilemezdi. Çevre Kanunu 1. madde çevrenin "bütün vatandaşların ortak varlığı" olarak kabul etmektedir. Böylece yurttaşlarla çevresel varlıklar arasında doğrudan bağlantı kurulmak suretiyle menfaatin var olduğunu peşinen teyit edilmiştir. 30. madde de idareye başvurunun sadece zarar görenlerin değil, haberdar olanların da yapabileceğini belirtmiştir.

Danıştay tarafından aynı yıl içinde çevre ile ilgili verilen Gökova ve Zafer Park kararları birbirleriyle çelişmektedir. 10. Daire çevre aleyhinde karar verirken 6. Daire çevre lehine karar tesis etmiştir.

3.1.4. Danıştay 6. Dairesinin (09.05.1988 Tarihli 1988/477E. ve 1988/646K. Sayılı) Güvenpark Kararı

Mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu, Güven Park'ın imar planı değişikliği yapılarak otopark ve çarşı olarak tahsisinin şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygun olmadığı hk.

Dava ehliyeti yönünden lâfzî yorum yapılmayan bir başka dava da kendilerine "Çevre Duyarlılığı Grubu" adını veren çevre, şehircilik ve planlama uzmanı olan üç Ankaralı yurttaş tarafından Ankara Büyükşehir Belediyesine karşı açılan Güven Park davasıdır (Keleş ve Hamamcı, 1993: 302).

Dava konusu, (...) parsel sayılı taşınmaz üzerinde yer alan Güven Park'ın otopark ve çarşı olarak tahsisine ilişkin büyükşehir belediye meclisinin imar planı değişikliği işleminin iptali istemidir.

İdare mahkemesi bilirkişi incelemesi yaptırmıştır. Bu inceleme sonucunda;

a-Yapılan plan değişikliğinin Ankara kent planlaması ve planlamanın genel stratejisiyle çeliştiği,

b-Ankara raylı toplu taşıma projesi ve Ankara ulaşım ana planında, belediyenin ulusal ve uluslararası kurumlara yaptırdığı kapsamlı araştırmalarda dünyadaki büyük kentlerde karşılaşılan ulaşım sorunlarının çözüm yöntemlerine paralel olarak kent merkezi yerin çevresi içinde kalan alanda oto kullanılmasının yasaklanmasının ve toplu taşımanın özendirilmesi gerektiği,

c-Kent merkezlerinde kişi başına 7 m² yeşil alan olması gerektiği belirlenmesi yapılmıştır. Tesis edilen işlemin bu belirlemeye aykırı olduğu tespit edilmiştir.

İdare mahkemesi bilirkişi raporunu esas kamu yararına aykırı verilen idari işlemi iptal etmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından onanmıştır.

İdari işlem amaç yönünden hukuka aykırıdır. Şöyle ki idare takdir yetkisini kötüye kullanmış, kamu düzeni, güvenlik, genel sağlık gibi unsurları dikkate almamıştır.

Bu kararın dikkat çekici yanı davacıların hemşerilikten başka bir sıfatı bulunmadığıdır. Ayrıca diğer bir dikkat çekici yanı da klasik şehircilik ilkeleri planlama esaslarına ilaveten kamu yararı açısından da irdeleme yapılmıştır (Gürcan, 1990: 462-463).

3.1.5. Danıştay 10. Dairesinin (22.02.1990 Tarihli 1988/1415E. ve 1990/361K. Sayılı) Hafize Özal Kararı

İdari işlemle kişisel bir menfaati ihlal edilmeyen, ciddi ve makul bir menfaat ilişkisi olmayan kişilerin iptal davası açma ehliyeti bulunmadığı hk.

Dava konusu, Hafize Özal'ın Süleymaniye Camii Hazinesine defnine izin verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu işleminin iptali istemidir.

Davacı taraf idari işlemin, mezarlık dışında yerlere defni yasaklayan ancak olağanüstü hallerde ve sağlık açısından sakınca bulunmayan durumlarda mezarlık dışındaki yerlere Bakanlar Kurulu kararıyla defne izin verilebileceğini

düzenleyen, Umumi Hıfzıssıhha Yasasının 211. maddesine aykırı olduğunu iddia etmiştir.

Danıştay iptal davası açabilmek için davacının kişisel, meşru ve aktüel menfaatinin ihlal edilmiş olmasının gerekli olduğunu söz konusu davada bu şartın gerçekleşmediğini belirterek davacının bir milletvekili olmasının yasanın aradığı anlamda dava ehliyetinin olmadığını belirterek davayı reddetmiştir. Yanlış verilen bir karardır. Menfaat ilişkisi dar yorumlanmıştır. Bu karardan sonra verilen Aliğa kararında bu yanlıştan dönülerek menfaat ilişkisi kararı geniş yorumlanmıştır.

3.1.6. Danıştay 6. Dairesinin (20.11.1989 Tarihli 1989/2562E. ve 1989/2187K. Sayılı) Taşkışla Kararı

Mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen rapor karşısında, Anıtlar Yüksek Kurulunca aynen korunması gerekli eski eser olarak tescil edilen Taşkışla binasının otele dönüştürülmesini öngören uygulama projesinin uygun olduğuna ilişkin Yüksek Kurul kararı ile müdahil şirket lehine irtifak hakkı tesisine ilişkin işlemlerde isabet görülmediği hk

Dava konusu, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca gerekli eski eser olarak tescil edilen Taşkışla binasının otele dönüştürülmesine ilişkin karar ile müdahil şirket lehine irtifak tesisine ilişkin işlemin iptali istemidir.

Davacı taraf o yörede yaşayan bir kısım kişidir. Yerel mahkeme tarihsel ve kültürel özelliklerin korunmasının devletin olduğu kadar o yörede yaşayan vatandaşların görevi olduğu hakkında aynen korunması gerekli eser olduğu yolunda karar bulunan bir taşınmazın otele dönüştürülmesi amacıyla yapılan işlemlerin iptalini istemede davacıların menfaatlerinin bulunduğu yani dava açma ehliyetine sahip olduklarını vurgulamıştır. Ayrıca bilirkişi incelemesine gitmiştir. İdare mahkemesi söz konusu binanın bütün tarihsel ve mimar özellikleri ile korunması gerekli eski eser niteliği taşıdığı ve iptali istenen anıtın değerinin yitirilmesine neden olacağı gerekçesiyle dava konusu işlemi iptal etmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından onanmıştır.

Bu kararda yerel mahkeme Anayasa'nın 56. maddesi ve Çevre Kanunu çerçevesinde bir değerlendirme yapmamıştır. İdari yargı eski eserlerin korunmasında hassasiyet göstermesine karşın dava konusunu çevre hakkı bağlamında ele almamıştır.

3.2. Diğer Danıştay Kararları

Bu başlık altında, isimleri ile anılan kararlar dışında kalan çevre ile ilgili kararlar incelenmiştir. Ayrı başlık altında incelemenin amacı birçok kararın bu bölümde irdelenmiş olmasıdır.

3.2.1. Dava Açma Ehliyetine İlişkin Kararlar

Bu başlık altında dava açma ehliyeti açısından dikkat çeken Danıştay kararları yer alacaktır. Bu kararlar başka açılardan incelenmeye değer olduğu hususu göz ardı edilmemelidir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 14.09.2001 Tarihli 2001/176 E. ve 2001/624 K. Sayılı Kararı

Dava konusu (...) A.Ş.'nin sürdürdüğü kalker üretiminde mevzuata uygunluğunun sağlanması mümkün olmadığı takdirde işletme izninin iptali ile firmanın faaliyetinin durdurulmasına ilişkin başvurunun zımnen reddine ilişkin işlemin iptali istemidir

Davacı baro başkanlığıdır. Davalı, taraf ehliyetinin olmadığı iddiasıyla davanın reddini talep etmiştir. İdare mahkemesi Çevre Kanunu 30. maddenin açık hükmü karşısında taraf ehliyeti yokluğundan bahsedilemeyeceğini belirtmiştir.

Söz konusu davada müdahil şirkete 1990' da ruhsat verilmiş 1997' de verilen ruhsat süresi uzatılmıştır. İdare ve müdahil şirket 1993 tarihinde yayımlanan ÇED Yönetmeliği'nin geçici 1. maddesi gereği süre uzatımı için ÇED raporu alınmasına gerek olmadığını iddia etmişlerdir. ÇED Yönetmeliği'nden önce ruhsat alınmış olunması ÇED raporuna ihtiyaç olmadığı anlamına gelmeyeceğini ve bu nedenle süre uzatılmasına karar verilmesinin hukuka aykırı olduğu yönündeki yerel mahkemenin iptal kararının yerinde olduğundan bahisle direnme kararının onanmasına karar verilmiştir. İdari işlem amaç ve sebep yönünden hukuka aykırıdır.

İdare mahkemesinin baro başkanlığının dava açma ehliyetinin varlığına dair yerinde bir karardır. Avukatlık Kanunu 76. maddesinin 1. fıkrasında "Barolar; avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlakını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını

karşılmak amacıyla tüm çalışmaları yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.”hükmü düzenlenmiştir. Bu düzenleme gereği hukukun üstünlüğünü sağlamak ve korumak baroların görevidir. Hukukun üstünlüğü ilkesin korunması ve çevre korunmasının kamu yararının gereği olduğundan baro başkanlığının taraf ehliyetinin varlığına karar verilmesi hukuka uygundur.

Danıştay 8. Dairesinin 30.10.2001 Tarihli 1999/2404 E. ve 2001/4650 K. Sayılı Kararı

Dava, davacının sahibi olduğu taşınmazlarında bulunduğu bir kısım taşınmazın belediyece çöp dökülmesine ilişkin eylem ve işlemlerin iptali istemiyle açılmıştır.

İdare mahkemesi üzerine çöp dökülen parselleri davalı idarece kamulaştırmalarla ilgili bölümünü davacının menfaati olmadığından kısmen ehliyet yönünden, diğer parsellerle ilgili alanı ise haksız fiil nedeniyle kısmen görevden reddetmiştir. Karar temyiz edilmiştir. Danıştay İYUK’ un 2. maddesi Çevre Kanunu’nun 30. maddesini bir arada değerlendirerek taraf ehliyetinin varlığına ve Belediye Kanunu’nun kamu hukukuyla ilintisi nedeni ile yapılan işlemin haksız fiilin söz konusu olmadığını belirtmiştir. Bu gerekçelerle yerel mahkemenin kararını bozmuştur.

İYUK 2. maddesinin 17. fıkrasının a bendinde iptal davaları, idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar olarak tanımlanmıştır. Maddede öngörülen menfaat ilişkisinin ise işlem ile davacı arasındaki yakın ilgi olduğu idare hukuku ilkesidir. Çevre Kanunu 30. madde de çevreyi kirleten ve bozan faaliyetten haberi olanların idareye başvuruya bileceği düzenlenmiştir. Bu maddedeki başvuru kavramı idari işlemlerde kurulacak menfaat ilişkisinin sınırı ve kapsamını belirler. Dava konusu bölgede yaşayanların idari görev olan çöp toplama konusunda menfaatleri vardır. İdari işlemlerin etkilerini taşınmaz mülkiyetine bağlamak çevre ve belde sakini ilişkileriyle bağdaşmaz. Bu nedenlerle Danıştay’ın dava ehliyetine ilişkin kararı hukuka uygundur.

Danıştay 8. Dairesinin 22.03.2006 Tarihli 2005/2927 E. ve 2006/1138 K. Sayılı Kararı

Dava konusu İzmir ili, Bergama ilçesi Ovacık- Çamköy-Narlıca köyleri mülki sınırları içindeki (...) Madencilik A.Ş. tarafından siyanür liçi yöntemi ile altın çıkartılması amacıyla kurulan işletmenin faaliyetine izin verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu'nun (...) tarihli prensip kararının iptali istemidir.

Dava İzmir Barosu Başkanlığı tarafından açılmıştır. İdare mahkemesi menfaat koşulunu geniş yorumlayarak baro başkanlığının dava ehliyetinin varlığını kabul etmiştir. Söz konusu işlem Çevre Kanunu 10. maddesi ve ÇED Yönetmeliği gereği yetki yönünden hukuka aykırıdır. Bu konuda yetki Çevre ve Orman Bakanlığına aittir.

İdare mahkemesinin baro başkanlığının dava açma ehliyetinin varlığına dair yerinde bir karardır. Avukatlık Kanunu 76. maddesinin 1. fıkrasında barolara verilen hukukun üstünlüğünü sağlama görevi ve kamu yararı ile çevrenin korunması arasındaki ilişki gereği baro başkanlığının taraf ehliyetinin varlığına karar verilmesi hukuka uygundur.

3.2.2. İdari İşlemin Yetki Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları

İdari işlemlerin yetkili makam tarafından yapılıp yapılmadığı açısın dikkati çeken Danıştay kararları aşağıda incelenmiştir. Bu kararların başka hususlarda da hukuka aykırı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 03.03.1992 Tarihli 1990/3026 E. ve 1992/870 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, Gölbaşı Belediye Başkanlığı tarafından Başbakanlığa karşı Bakanlar Kurulu Kararı'yla yürürlüğe konulan ve Bazı Alanların Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlanı ile Bu Alanlarda Uygulanacak Esaslara İlişkin Kararın "Gölbaşı Özel Koruma Bölgesi"nin saptanması ve ilanı ile ilgili kısmının iptali istemidir.

Bu kararla yerel yönetimlere ait bir yetkinin kullanıldığı ve koordinatların gereğinden fazla tutulduğu iddia edilmektedir. Danıştay bu iddiayı mesnetsiz bularak açılan davayı reddetmiştir. Danıştay 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesi ile Bakanlar Kurulu'nun özel çevre koruma alanları saptamaya ve ilan etmeye yetkili kılındığı belirtmektedir. Bu nedenle Anayasanın, kanunların ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerin, protokollerin çevre koruma konusunda devlete verdiği görevleri yerine getirmek için Bakanlar Kurulu'nun yaptığı işlem de mevzuata aykırılık görülmemiştir (Mengi ve Keleş, 2003: 259). Bu karar çevre ve imar ve planlama ile ilgili bir karar olma niteliği taşımaktadır.

Danıştay 6. Dairesinin 18.01.1995 Tarihli 1994/2737 E. ve 1995/7267 K. Sayılı Kararı

Dava, ilçede bulunan şirkete vali tarafından Çevre Kanunu uyarınca verilen para cezasının iptali için açılmıştır.

İdare mahkemesi, Çevre Kanunu 24. maddesi gereği ilçenin en büyük mülki amirinin kaymakam olması nedeniyle yetkisiz makam tarafından ceza tesis edilmesi gerekçesiyle dava konusu işlemi iptal etmiştir.

Temyiz edilen karar Danıştay tarafından, ilçelerin il sınırları içersinde yer alması ve valinin il genel idaresinin başı olmasından dolayı ilçe sınırları içersinde en büyük mülki amir olarak kaymakamla birlikte valinin de kabul edileceğinden bahisle yerel mahkeme kararı bozulmuştur (DD, 1996/91: 566-568).

Bu kararda idare mahkemesi kararı daha yerinde bir karardır. Çünkü Çevre Kanunu 24. madde birden fazla kişiye ceza tesis etme yetkisi vermek isteseydi açıkça düzenlenirdi. İdari işlem konu yönünden yetki hususunda sakattır. Yani üst düzeyde bulunan makam / merci alt düzeyde bulunan yerine karar almıştır. Bu durum idare hukukunun temel prensiplerine aykırılık teşkil etmektedir. Söz konusu aykırılığın giderilmesi amacıyla ya yasal bir düzenleme yapılarak mülki amir dışında yetki verilecek kişilerin genişletilmesi gerekir ya da adı geçen içtihadattan vazgeçilmesi ve aykırılığın giderilmesi yolu tercih edilmelidir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 01.03.1996 Tarihli 1995/603 E. ve 1996/110 K. Sayılı Kararı

Dava konusu; davacı şirkete 2872 Sayılı Çevre Kanunu uyarınca (...) Lira para cezası verilmesine ilişkin (...) Valiliği işleminin iptali istemidir.

Edirne İdare Mahkemesi'nin işlemleri yetki yönünden iptali yolunda verdiği karar Danıştay 6. Dairesi tarafından bozulmuştur. Yerel mahkeme eski kararında ısrar etmiştir. İsrar kararı bozulması istemiyle temyiz edilmiştir.

Yerel Mahkeme idari nitelikte para cezası verme yetkisi Çevre Kanunu'nun 24. maddesine göre "Yukarıdaki maddelerde gösterilen cezalar doğrudan doğruya mahallin en büyük mülki amiri tarafından verilir..." ifadesine dayanarak, dava konusu para cezası verilen şirket ilçede faaliyet gösterdiğinden bahisle valilikçe para cezası verilmesini yetki yönünden hukuka aykırı bulmuştur.

Danıştay 6. Dairesi ve İdari Dava Genel Kurulu zorlama bir yorum ile kararı bozmuştur. Danıştay İdari Davalar Genel Kurulu bütün vatandaşların ortak varlığı olduğu 2872 Sayılı Kanunun 1. maddesinde açıkça belirlenen çevrenin korunması ve kirletilmesinin önlenmesi konusunda Çevre Kanunu 3. ve 30. maddeleri ile bütün vatandaşların gerçek ve tüzel kişilerin duyarlı olmaya çağrıldığı, görevli kılındığı ve alınacak önlemlere uymakla yükümlü tutulduğunu belirtmiştir. Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan gerçek veya tüzel kişilerin idari makamlara başvurmaları gerektiği hususundaki düzenleme karşısında il sınırı içinde mahallin en büyük mülki amiri olan valinin ilin bir ilçesinde yetkisiz olduğunu öne sürmek Çevre Kanunu'na uygun görülmediği gibi çevreye zararlı faaliyeti tespit eden idari birimin valilik olması durumunda idari para cezasının da valilikçe verilmesi gerektiği şeklinde yorum yapılarak çevre lehine karar tesis edilmiştir (DD, 1997/92: 115-117).

Yerel mahkemenin kararı isabetlidir. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 27. maddesindeki "İlçe genel idaresinin başı ve mercii kaymakamdır. Kaymakam, ilçede Hükümetin temsilcisidir. İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur. Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre ilçede lüzumu kadar teşkilatı bulunur. Bu teşkilat (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat hariç) kaymakamın emri altındadır." hükmü gereği ilçenin en büyük mülki amiri kaymakamdır. Ayrıca Çevre Kanunu 24. madde birden fazla kişiye ceza tesis etme yetkisi vermeyi amaçlasaydı açıkça düzenlerdi. Yetki kime verilmişse o kullanır. Bu

nedenle ilçede faaliyette bulunan bir işletmeye Çevre Kanunu uyarınca valinin para cezası verme yetkisi yoktur.

Danıştay 1. Dairesinin 16.05.1997 Tarihli 1997/49 E. ve 1997/54 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, il mahalli çevre kurulunca verilecek ÇED belgesi yerine encümen üyelerinden oluşan bir komisyonun yaptığı inceleme sonucu verilen rapora dayanarak il daimi encümenince davacıya kum çıkartma faaliyetine izin veren işlemin iptali istemidir.

Dava konusu işlem yetki yönünden hukuka aykırı olduğundan iptal edilmiştir. ÇED Yönetmeliği'nin 8. Maddesi gereği ÇED uygulamasına tabi faaliyetlerden olan taş, çakıl, kum ve benzeri ocakları işletmek isteyen faaliyet sahiplerinin yaptırılacak incelemeler sonunda il mahalli çevre kurulunca verilecek çevresel etkileri önemsizdir veya çevresel etkileri önemlidir kararı üzerine Çerçe Bakanlığı'nca verilecek ÇED olumludur belgesini almakla yükümlü oldukları düzenlenmiştir. Bu nedenle iptal kararı yerindedir.

Danıştay 8. Dairesinin 03.10.2000 Tarihli 1999/2131 E. ve 2000/5941 K. Sayılı Kararı

Davacı şirkete ait fabrikanın yapılan denetimlerde çamur kurutma ünitesinin yetersiz olması nedeniyle Çevre Kanunu ve Atık Suların Kanalizasyon Şebekesine Deşarj Yönetmeliği uyarınca işyerinin arıtma tesisinin revize ederek yükümlülüklerini yerine getirinceye kadar faaliyetten men (...) TL para cezası verilmesine ilişkin belediye encümen kararının iptali istemiyle dava açılmıştır.

İdare mahkemesi tarafından yapılan incelemede idarenin dava konusu işlemin tesisinden sonra davacının çamurun bertaraf amacıyla gereken revize çalışmaları yaptığını ve men kararının uygulanmadığı hususunu belirlemiştir. Bu belirlemeye dayanarak dava konusu işlemi iptal etmiştir.

Davalı idarenin temyizi üzerine Danıştay men kararının uygulanmamasının kararın ortadan kalktığı anlamına gelmediğini belirlemiştir. Dava konusu işlemlerde tesis edildiği andaki hukuki ve fiili duruma bakılması gerektiği hususunda görüş bildirmiştir. İdare mahkemesinin yetki ve esas hakkında inceleme yaparak

uyuşmazlığı çözüme ulaştırması için yerel mahkeme kararını bozmuştur (DD, 2003/105: 422-425). Dava konusu idari işlem Çevre Kanunu'nun 24. maddesi gereği yetki yönünden hukuka aykırıdır. Çevre Kanunu uyarınca para cezası verme yetkisi mahallin en büyük mülki amirine aittir. Yetki kime verilmişse o kullanır. Bu kararlar idare yetkilerinin sınırını belirler.

Danıştay 6. Dairesinin 05.02.2003 Tarihli 2002/1217 E. ve 2003/844 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, deniz kirliliğine neden olduğuna dair verilen para cezasının iptali istemidir. İdare mahkemesi verilen para cezasının bizzat büyükşehir belediye başkanı tarafından verilmesi gerektiğinden bahisle zabıta görevlisince verilen para cezasının hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle işlemi iptal etmiştir.

Temyiz edilen karar Danıştay tarafından, Çevre Kanunu 24/a maddesinde geçen büyükşehir belediye başkanlıkları ifadesinin büyükşehir belediye başkanlığı tüzel kişiliği anlaşılması gerektiğinin, 3030 Sayılı Yasa'nın 14. maddesinin f fıkrasından, 1580 Sayılı Yasa'nın 107. maddesinden ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin 12. maddesinden belirlenebildiği gerekçesiyle İdare mahkemesi kararını bozmuştur (DKD, 2003/1:219).

Danıştay'ın kararı yerinde bir karardır. Çevre Kanunu 24/a maddesinde büyükşehir belediye başkanlıkları tabiri ile büyükşehir belediye başkanlığı tüzel kişiliği ifade edilmiştir. Kanun cezanın sadece belediye başkanınca verilmesini amaçlasaydı aynı madde de "Yukarıdaki maddelerde gösterilen cezalar doğrudan doğruya mahalli en büyük mülki amir tarafından verilir." hükmünde olduğu gibi cezanın doğrudan doğruya büyükşehir belediye başkanı tarafından verileceği şeklinde açıkça düzenleme olurdu.

Danıştay 6. Dairesinin 08.11.2005 Tarihli 2005/3307 E. ve 2005/5214 K. Sayılı Kararı

Dava, davacı şirkete 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 40. maddesi ve 42. maddesinin 2. fıkrası uyarınca verilen para cezasına ilişkin belediye encümeni kararının iptali için açılmıştır.

İdare mahkemesi davacı şirketin faaliyetinin çevre sağlığına zarar verdiğine dair araştırma yapılarak tutanak tutulduğunu belirlemiştir. Ayrıca davacı tarafa çevreye zarar veren faaliyetinin önlenmesi için süre verildiği ve bu sürede davacının hiçbir önlem almadığını dikkate alarak davayı reddetmiştir.

Temyiz üzerine Danıştay, Çevre Kanunu'nun 8. maddesine aykırılık nedeniyle aynı kanunun 20. maddesine göre ceza tesis edildiğini, 24. maddede de bu cezayı verme yetkisinin mahallin en büyük mülki amirine tanındığını, belediye encümeni tarafından verilen para cezasının hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir. İdare mahkemesinin kararını bozmuştur. İdari işlem yetki yönünden sakattır. Yetkisiz makam tarafından işlem tesis edilmiştir. Bu karar idarelerin yetkilerinin belirlenmesine katkı sağlar.

3.2.3. İdari İşlemin Şekil Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları

İdari işlemlerin usulüne uygun yapılıp yapılmadığı açısından dikkati çeken Danıştay kararları aşağıda incelenmiştir. Bu kararların başka hususlarda da hukuka aykırı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 14.01.1998 Tarihli 1997/1911 E. ve 1998/217 K. Sayılı Kararı

Dava konusu çevre kirliliğine neden olmaktan dolayı kaymakamlık tarafından verilen para cezasının davacıya tebliğ edilmeden, aynı işlemle para cezasının tahsilinin vergi dairesi müdürlüğünden istenilmesine dair işlemin iptali istemidir.

İdare mahkemesi davayı reddetmiş, temyiz incelemesinde Danıştay verilen para cezasının tebliğ edilmeden tahsili yoluna gidilemeyeceği gerekçesiyle kararı bozmuştur (DD, 1999/97: 377-379). İdari işlem usul açısından sakattır. Verilen para cezası davacıya tebliğ edilmeli ödenmediği takdirde Çevre Kanunu 24 madde gereği mal memurluğunca tahsil edilmelidir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 16.10.1998 Tarihli 1996/584 E. ve 1998/353 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, orman idaresinin çöp depolama tesisi kurma amacı ile Büyükşehir Belediyesinin 100 hektarlık orman alanı tahsisine ilişkin (...) gün (...) sayılı işlemin dayanağı olan belediye işlemlerinin iptali istemidir.

Davayı açan köy muhtarlığıdır. İdare mahkemesi ÇED Yönetmeliği'nin 07.02.1993 gününde yürürlüğe girmesinden sonra Orman Genel Müdürlüğüne alanın belediyeye tahsis edilmesi karşısında ÇED Yönetmeliği'nin Geçici 1. maddesinin uygulanamayacağı bu nedenle ÇED olumlu belgesi alınmadan 23.06.1992 gününde ihale yapılarak faaliyete geçilmesinde idarece yer seçiminde çevre yönünden gösterilmesi zorunlu bulunan duyarlılık ve titizliğe riayet edilmediği gerekçesiyle idari işlemi iptal etmiştir. Yani yerel mahkeme dava konusu işlemi şekil yönünden sakat bulmuştur.

İptal kararı temyize konu olmuş, ilgili Danıştay dairesi tarafından karar bozulmuştur. İdare mahkemesi bozma kararına uymayarak kararında ısrar etmiştir. İsrar kararının temyiz edilmesi üzerine dava İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından incelenmiş ve iptal kararı bozularak çevre aleyhine karar verilmiştir (DD, 1999/98: 43-49).

Danıştay ÇED Yönetmeliği'nin uygulanmasının gerekli olmadığını ÇED Yönetmeliği'nin geçici 1. maddesine göre tespit etmiş fakat bu yönetmelikten sonra dava konusu yerin belirlendiğini göz ardı etmiştir. ÇED Yönetmeliği'nin 1. maddesi "Bu Yönetmeliğin amacı gerçek veya tüzel kişilerin gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetlerinin çevre üzerinde yapabilecekleri bütün etkilerinin belirlenerek ve tespit edilen olumsuz etkilerin önlenmesi için gerçekleştirilecek ÇED sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemek" olduğu düzenlemesini dikkate almamıştır. Yer tespitinde ÇED prosedürünün işletilmesi gerektiğini göz ardı etmiştir. Danıştay ileriki yıllarda verdiği kararlarda yer tespitinin de ÇED tabi olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Yerel mahkemenin iptal kararı hukuka uygundur. İdare 23.06.1992 günlü (...) sayılı kararı ile katı atık kapsamında işleri ihaleye çıkartmış ve en uygun teklifi veren firmaya vermiştir. İdare 07.02.1993 günlü 21489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği'nden önce yer tespitine ilişkin bazı raporlar ve görüşler almıştır. Fakat yürürlük tarihinden sonra DSİ ve İSKİ'nin

belirlemeleri dikkate alınarak tespit edilen yerde değişiklikler yapılmıştır.07.02.1993 tarihinden sonra Orman Genel Müdürlüğü'nce belediye adına tahsis yapılmıştır. ÇED Yönetmeliği'nde endüstriyel, evsel katı atıkları bertaraf edecek tesislerin orman alanı içinde bulunması halinde ÇED raporuna tabi olduğu belirtilmiş olup geçici 1. maddesinde de bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce çevre mevzuatı ve diğer ilgili mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin ve /veya onay alınmış faaliyetlere bu yönetmelik hükümlerinin uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu açık hükme rağmen birçok işlemin ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girdikten sonra bir çok işlemin yapıldığı ve tahsis kararının da bu yönetmelikten sonra verildiği dikkate alınmadan yapılan idari işlemin hukuka uygun olduğu söylenemez. Dava konusu işlem usul açısından hukuka aykırıdır.

Danıştay 6.Dairesinin 01.11.2001 Tarihli 2000/4171 E. ve 2001/5114 K. Sayılı Kararı

Dava, davacı şirkete Çevre Kanunu uyarınca verilen para cezasının tahsili amacıyla düzenlenerek tebliğ edilen tahakkuk fişinin iptali istemiyle açılmıştır.

İdare mahkemesi süresi içinde davanın açılmadığı ve tahakkuk fişinin ödemeye çağrı niteliğinde olması nedeniyle davayı reddetmiştir. Temyiz incelemesinde Danıştay, dava konusu işlemin para cezasının tahsiline ilişkin ödeme emri olmadığı, ödemeye çağrı olduğu gerekçesiyle kararı onamıştır.

Danıştay 6. Dairesinin 21.04.2003 Tarihli 2002/3787 E. ve 2003/2461 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, davacının maliki olduğu taşınmazın 1/5000 ölçekli nazım imar planı ile 1/1000 ölçekli imar planı kapsamına alınmasına ilişkin Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı işleminin iptali istemidir.

Açılan davada doğal sit alanı olarak belirlenen alanlara ilişkin dava konusu imar planlarının koruma kurulunca onanmadığı bu nedenle davaya konu olabilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu bir işlem bulunmadığından davanın reddine karar verilmiştir. Temyiz incelemesinde Danıştay 383 Sayılı 13.19.1983 Günlü Resmi Gazetede yayımlanan Kanun Hükmünde Kararnamenin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu arasındaki genel özel çelişkinde daha özel kanun olan 383 Sayılı

Kanun Hükmünde Kararnamenin uygulanacağını belirtmiştir. Yani hem özel çevre koruma alanı olan hem de sit olan projeleri Özel Koruma Kurumu Başkanlığı'nın onayacağı tespiti yapılmıştır. Fakat Danıştay Kanun Hükmünde Kararname'deki Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görüşü alındıktan sonra onama yapılacağı düzenlemesine uyulmadığından bahisle idare mahkemesi kararını bozmuştur (DKD, 2004/3: 189-192). İdarenin işlemi şekil yönünden hukuka aykırıdır. Bu kararın idari işlemlerinin yapılış usulü ve mevzuatın nasıl uygulanacağı açısından idarelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Danıştay 10. Dairesinin 05.07.2005 Tarihli 2002/2180E. ve 2005/3958K. Sayılı Kararı

Bu dava Başbakanlığa ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na karşı Danıştay da açılmıştır. Danıştay Kanunu 24. maddenin birinci fıkrasının a bendi kapsamında Bakanlar Kurulu kararlarına karşı açılan idari davalarda ilk derece mahkemesi görevi yapar.

Davanın konusu, Munzur projesi kapsamı içinde yer alan Konaktepe I ve II Barajı Hidroelektrik Santral Projeleri kesin projesinin Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri şirketlerinden oluşan konsorsiyuma yaptırılmasına ilişkin 10.09.1998 tarih ve 98/11634 sayılı Bakanlar Kurulu'nun kararının ve bu karara dayanılarak konsorsiyumla imzalanan sözleşmenin iptali istemidir.

Söz konusu davada davalı idare taraf ehliyetinin olmadığını ileri sürmüş ve zamanaşımı itirazında bulunmuştur. Yüce mahkeme kararında Bakanlar Kurulu kararının Resmi Gazetede yayımlanmadığını, davacıların Konaktepe I ve II Barajı Hidroelektrik Santral inşaatlarının durdurularak yapımından vazgeçilmesi istemiyle 05.02.2001 tarihinde yaptıkları başvurunun zımmen reddi üzerine yasal süre içerisinde (05.06.2001 tarihinde) dava açtıklarından zamanaşımı itirazını reddetmiştir. Davacı taraf öğrenme tarihinden itibaren 60 gün içinde, idareden yapılan işlemin geri alınmasını istemiş, idare davacıların taleplerini 60 gün içinde karara bağlamadığından İYUK gereği talebin reddedilmiş sayıldığından dava süresi içerisinde dava açılmıştır.

Danıştay Anayasa'nın çevre ile ilgili 56. maddesini, 2872 Sayılı Kanunu'nun 1 ve 10. maddesini Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'nin Geçici 4 maddesini ve ÇED uygulanacak Projeler Listesinin 15. bölümünü de dikkate alarak

ÇED raporu düzenlenmesi şartını gözetmiştir. Dava konusu santralin yapılmasına ilişkin olarak ÇED raporu düzenlenmediğinden, yani çevreye verilecek olumlu ya da olumsuz etkileri belirleyecek, olumsuz yöndeki etkileri önleyecek ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemleri, seçilecek yer ve teknoloji alternatiflerini tespit ederek değerlendirecek ÇED raporu hazırlanmasının zorunlu olmasına rağmen hazırlanmamasını hukuka aykırı bularak işlemin iptaline karar vermiştir (Danıştay Dergisi, 2006/111: 300-308). Yapılan idari işlem şekil yönünden hukuka aykırıdır. Ayrıca Danıştay çevrenin korunması hususunda idarenin sınırsız takdir yetkisi olmadığını kabul etmiştir.

Danıştay 6. Dairesinin 03.04.2006 Tarihli 2004/2077 E. ve 2006/1545 K. Sayılı Kararı

Dava denizi kirleten geminin gemi donatanına Çevre Kanunu gereğince verilen idari para cezasının iptali için açılmıştır. Yerel mahkeme verilen para cezasının usulüne uygun olarak tebliğ edildiği halde kaptan tarafından tebellüğden imtina edildiği hususunu tespit etmiştir. Kamu alacağı olan idari para cezasının vadesinde ödenmediği gerekçesiyle tesis edilen ödeme emrinin hukuka uygun olduğundan açılan davayı reddetmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından hukuka uygun olması nedeniyle onanmıştır.

3.2.4. İdari İşlemin Amaç Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları

İdari işlemlerin çevrenin korunması amacına uygun yapılıp yapılmadığı açısından dikkati çeken Danıştay kararları aşağıda incelenmiştir. Bu kararların başka hususlarda da hukuka aykırı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 28.05.1996 Tarihli 1995/5023E. ve 1996/2558K. Sayılı Kararı

Dava konusu ısınmada petrokok kullanımının yasaklanmasına ilişkin genelgenin iptali istemidir. Davacı yasağın kamu yararına aykırı olduğunu, diğer yakıtlardan avantajlı bir yakıt olduğunu iddia etmiştir.

Danıştay genelgenin hazırlık aşamasında bilimsel verilerin toplandığını ve bunlara göre söz konusu yasağın hukuka uygun olduğuna karar vermiştir. Danıştay bu kararda kamu yararı kavramını doğa ve insan yaşamı lehine yorumlamıştır. Petrokokun ekonomik avantajlarına karşın doğa ve insan sağlığını bozucu etkisi dikkate alınmıştır.

Danıştay 6. Dairesinin 13.05.1997 Tarihli 1996/5477E. ve 1997/2312K Sayılı Kararı

Dava konusu Dikili, Bergama, Ovacık ve Çamköy köyleri çevresinde (...) Madencilik A.Ş. tarafından yapılacak altın madenciliğine, taahhütname koşullarının yerine getirilmesi, işletme öncesinde, işletme sırasında ve işletme kapandıktan sonra firmanın sorumluluğunun sona ermesine kadar geçecek süre içerisinde İzmir Valiliği Başkanlığı'nda ve koordinatörlüğünde oluşturulacak İzleme Denetleme Komisyonu'nca faaliyetinin taahhütname çerçevesinde izlenmesi ve denetlenmesi çevre yasalarına uyulması ile ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından yürürlükteki mevzuat uyarınca diğer önlemler alınması kaydıyla izin verilmesine ilişkin Çevre Bakanlığı'nın işleminin iptali için açılan davadır.

İdare mahkemesi (...) Madencilik A.Ş. çevre için yaptığı bütün taahhütlerini yerine getireceği ve idarenin de denetim görevini yerine getireceği varsayımından hareketle izin işleminin hukuka uygun olduğuna karar vermiş ve açılan davayı reddetmiştir. Taahhütlerin yerine getirilmediğinde çevrede oluşacak dönülmez zarar dikkate alındığında bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin, bir şirketin insafına bırakmak kamu yararını yok saymaktır. Ayrıca söz konusu faaliyetin ekonomik değerinin büyük olması nedeniyle yapılan işlemin kamu yararı dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır. Yani idare mahkemesi ekonomik gelişme ile çevre çelişkisinde ekonomik büyüme yönünde tavır takınmıştır.

Temyiz edilen karar Danıştay tarafından bozulmuştur. Danıştay bu kararlarla yörenin jeolojik ve coğrafi durumu, sodyum siyanür kullanılmasının 20 ile 50 yıl süre ile yöre sakinlerinin yaşamına yönelik risk oluşturması gibi nedenlerle Çevre Bakanlığı'nın şirkete verdiği faaliyet iznini iptal etmiştir. Danıştay kararında Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen yaşam hakkına ve 56. maddesinde düzenlenen çevre hakkına vurgu yapmıştır. İşletmeci şirketin taahhüt ettiği çevre güvenlik önlemlerinin böyle bir faaliyetin içerdiği riski ortadan kaldırmak hususunda

yetersiz olacağı açıktır. Dava konusu idari işlemin amacı çevrenin korunması olması gerekirken ekonomik büyüme tercih edilmiştir. İdari işlem amaç açısından sakattır.

Danıştay 6. Dairesinin 19.11.1998 Tarihli 1997/4495E. ve 1998/5630K. Sayılı Kararı

Dava; Çevre Bakanlığı'na hazırlanan ve 23 Haziran 1997 günlü 23028 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği'nin "madencilik faaliyetleri ile ilgili Ek II ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesi'nin 18. maddesinin iptali için açılmıştır.

Danıştay Anayasa'nın 56. maddesi ve Çevre Kanunu'nun 1. maddesine dayanarak idarelerin ve şahısların planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kuruluş ve işletmeler ÇED raporu hazırlarlar ve çevreye yapılabilecek olumsuz etkileri çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemleri dolayısıyla maden arama faaliyetinin ÇED uygulanacak ön araştırma listesine dâhil edilmesinde hukuka ve mevzuata aykırılık olmadığından davayı reddetmiştir.

Madencilik faaliyeti niteliği gereği ÇED kapsamında mutlaka olması gereken ve ÇED olumlu kararı alınması gereken bir faaliyet olduğundan Danıştay kararı hukuka uygundur. İdari işlem çevrenin korunmasını amaçlar (kamu yararını gözetir) niteliktedir.

Danıştay 6. Dairesinin 20.04.1999 Tarihli 1998/1948E. ve 1999/2055K. Sayılı Kararı

Dava, davacı şirket ile Türk Hava Kurumu işbirliği ile kurbanlık alım satımıyla ilgili olarak reklâm, duyuru amaçlı bastırılan el ilanlarının, bulvar ve ana caddelere gelişi güzel ve çok fazla miktarda atıldığı için Çevre Koruma Şube Müdürlüğü'nce tespit edildiğinden bahisle verilen para cezasının iptali istemiyle açılmıştır. İdare mahkemesi Çevre Kanunu 2. maddesinde belirtilen atık terimi herhangi bir faaliyet sonucunda çevreye atılan veya bırakılan zararlı madde tanımından, çevrenin korunması tanımından ve Anayasanın 56. maddesinin de göz ardı edilerek lâfzî yorumla, küçük el ilanlarının herhangi bir faaliyet sonucunda çevreye atılan veya bırakılan zararlı madde niteliği taşımadığını belirtmiştir. Bu

nedenle Çevre Kanunu 8. ve 20. maddelerine göre para cezası verilemeyeceğinden bahisle idari işlemi iptal etmiştir. Temyiz üzerine verilen kararda Danıştay amaçsal bir yorum yaparak Çevre Kanunu'nun 2. maddesindeki çevrenin korunması tanımından, Anayasanın 56. maddesi ve Çevre Kanunu'nun 1. maddesinden yola çıkarak insanın dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının korunması ve devami için çevre sağlığının korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi görevi göz önünde bulundurulduğunda, sadece çevre ve insan sağlığına zarar verecek maddelerin çevreye atılması sonucu oluşan kirliliğin değil insanın her türlü faaliyeti sonucu insan yaşamının sürdürüldüğü doğal çevrenin dengesini bozan, insanlar tarafından istenmeyen sonuç doğuran kirliliğinde önlenmesinin amaçlandığı sonucuna varmıştır. Bu nedenle hukuka uygun idari işlemin iptaline ilişkin kararı bozmuştur (DD, 2000/102: 341-344).

İdare mahkemesi verilen kararda idari işlemin konu ve neden yönünden sakat olduğuna karar vermiştir. El ilanlarının çevreyi kirleten zararlı madde olmadığına ve el ilanlarının atık kapsamında olmadığı sonucuna varması nedeniyle idari işlemi iptal etmiştir. Danıştay'ın kararı çevrenin korunması amacına hizmet etmektedir. Zarar kavramı geniş yorumlanmıştır.

Danıştay 6. Dairesinin 06.11.2001 Tarihli 2000/3626 E. ve 2001/5220 K. Sayılı Kararı

Dava konusu ÇED Yönetmeliği'nin 28. maddesine eklenen "Ancak faaliyetin üretim aşamasına geçmiş bulunması halinde üretimde bulunulduğunun belgelenmesi kaydıyla Yönetmelikte belirtilen yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için bir defaya mahsus olmak üzere Bakanlıkça uygun görülmesi halinde yeteri kadar süre verilebilir. Bu süre zarfında yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda faaliyet mahallin en büyük mülki idare amirince durdurulur" hükmünün iptali istemidir.

Davacı Çevre Mühendisleri Odası'dır. Menfaat ilişkisi geniş yorumlanmıştır. Söz konusu hüküm Anayasanın 56. maddesine, Çevre Kanunu 1. ve 10. maddelerine, ÇED Yönetmeliği'nin 1. maddesine aykırı bulunarak iptaline karar verilmiştir. İdari işlem kamu yararını göz ardı etmiştir. Yani amaç unsuru yönünden hukuka aykırıdır. Bu düzenleme ÇED Yönetmeliğine uygun davrananlar için eşitsizlik yarattığı gibi

ÇED olumsuz kararı verilen bir faaliyetin durduruluncaya kadar çevreye zarar vereceği hususunu dikkate almamıştır.

Danıştay 6. Dairesinin 12.12.2001 Tarihli 2000/5276E. ve 2001/6372K. Sayılı Kararı

Dava işletmenin arıtma tesisinin çalışmadığı, çalıştırılarak analizlerin yaptırılması ve deşarj izni alınması için 15 gün süre verilmesine ilişkin (...) günlük tutanağın tutulduğu davacının bu verilen süre içinde (...) gününde deşarj izni belgesi almak için başvuruda bulunduğu (...) tarihindeki denetimde ise arıtma tesisinin faaliyet halinde olduğunun tespit edildiği ayrıca (...) günlük atık su analiz raporunda numunenin standart değerlere uygun olduğunun belirtildiği ancak davacıya deşarj izni almadığı gerekçesiyle Çevre Kanunu 8.maddenin 1.fikrasına göre idari para cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali için açılmıştır. İdare mahkemesi Su Kirliliği Yönetmeliği'nin 37. maddesi gereği açılan iptal davasını reddetmiştir. Danıştay, davacının kendisine verilen süre içerisinde deşarj izni almak için davalı idareye başvuruda bulunduğunu davalının başvurusu değerlendirerek olumlu ya da olumsuz sonuçlandırması gerekirken idari para cezası verilmesinde hukuka uyarlılık bulunmadığını mahkemece başvuru üzerine yapılan işlemlerin ve başvurunun yeterli nitelikte olup olmadığının araştırılması gerektiğini belirtmiştir. Eğer başvuru yeterli nitelikte ise idarenin tesis ettiği para cezası istemi hem amaç hem de sebep yönünden hukuka aykırıdır.

Danıştay 10. Dairesinin 27.02.2002 Tarihli 2000/5957 E. ve 2002/505 K. Sayılı Kararı

Dava 29.9.2000 Günlü ve 24185 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği'ne Bir Geçici Madde İlavesine Dair Yönetmeliğin iptali istemiyle açılmıştır. Bu maddede "Elektrik enerjisi sıkıntısının bulunduğu aciliyet arz eden durumlarda sıkıntının umumi hayata müessir etkilerinin giderilmesine yönelik olmak koşuluyla geçici şekilde ve kısa bir süre içerisinde tesis edilecek olan mobil ve yüzer elektrik santrallerinden elektrik alınmasına ihtiyaç duyulduğunda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın teklifi ile kurulacak yerin mevzuat açısından tesisten kaynaklanabilecek kişi toplum ve çevre

sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek tüm etkenlerin ilgili mevzuatta belirlenen esaslar dâhilinde bertaraf edilmiş olması ve 31.12.2002 tarihine kadar da bu yönetmelikte belirtilen izinlerin alınması kaydıyla mobil ve yüzer santrallerin tesisine başlanabilir ve elektrik üretebilir” kuralına yer vermiştir.

2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun 10. maddesine dayanılarak yürürlüğe konulan ÇED Yönetmeliği’nin geçici 6. maddesinde santrallerin enterkonnekte şebekeye bağlantısını sağlayacak enerji iletim hatları santrallerinde kullanılacak petrol, petrokimyasal veya kimyasal ürün depoları ile limanlar iskeleler ve rıhtımlara ilişkin faaliyetlere bu yönetmelik hükümlerinin 31.12.2002 tarihine kadar uygulanmayacağı hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümle mobil ve yüzer elektrik santralleri için çevre mevzuatı askıya alınmıştır. İptali istenen maddede toplum ve çevre sağlığını olumsuz yönde etkileyecek tüm etkenlerin ilgili mevzuatta belirlenen esaslara göre bertaraf edilmiş olması koşulu öngörülmüştür. ÇED Yönetmeliği’nin geçici 6. maddesi karşısında dava konusu hükmün uygulanırlığı yoktur. Çünkü belirtilen mevzuat Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliğidir. İşlem kamu yararını sağlamadığından yani amaçsal yönden sakat olduğundan iptal edilmiştir.

Dava konusu işlem Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği’nin insan ve çevre sağlığını koruma amacıyla bağdaşmamaktadır. İptal edilen hüküm ve ÇED Yönetmeliği’nin geçici 6. maddesi geri dönülmez çevre tahribatına yol açma riski taşıyan dava konu faaliyetin geçici süreli dahi olsa ÇED süreci dışında tutulmasına neden olduğu için hukuka aykırıdır.

Danıştay 10. Dairesinin 25.01.2006 Tarihli 2004/9540E. ve 2006/60K. Sayılı Kararı

Dava, Muğla İli Dalaman İlçesi ile Bartın İli’nde konuşlandırılması öngörülen 2 adet mobil santralin Samsun İli’ne konuşlandırılmasına ilişkin TEAŞ Yönetim Kurulunun yer değişikliği kararının iptali için açılmıştır. İdare söz konusu işlemin yer değişikliğine ilişkin bir karar olduğundan ÇED sürecinin işletilmeyeceğini iddia etmiştir. İlk derece mahkemesi ÇED süreci işletilmediği gerekçesiyle işlemi Anayasanın 56. maddesine, 2872 sayılı Çevre Yasası’nın 1. ve 10. maddelerine ve ÇED Yönetmeliği’nin 1. maddesine dayanarak işlemi iptal etmiştir. Danıştay da temyiz incelemesinde söz konusu kararı onamıştır (DD, 2006/112: 276-279).

ÇED sürecine uyulmaması idari tasarrufu şekil hususunda sakatlamıştır. Bu kararda ÇED sürecinin tamamlanıp üretime geçen tesisler için değil, gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetler için söz konusu olacağı belirlenmiştir. Dava konusu işlem kamu yararını da göz ardı etmiştir. Çevre Kanunu ve ÇED yönetmeliğinin amacı çevrenin korunması ve insanların sağlıklı bir çevrede yaşamalarına olanak sağlamaktır. Bu dikkate alındığında yapımı planlanan mobil santralin kurulacağı yer açısından çevre üzerinde yapabileceği olumlu olumsuz bütün etkileri tespit edilip değerlendirilmeksizin ve olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi amacıyla ÇED süreci işletilip ÇED raporu hazırlamaksızın söz konusu mobil santralin Samsun ilinde konuşlandırılmasına ilişkin idari işlem amaç bakımından hukuka aykırıdır.

3.2.5. İdari İşlemin Konu Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları

İdari işlemlerin doğurduğu hüküm yönünden dikkati çeken Danıştay kararları aşağıda incelenmiştir. Bu kararların başka hususlarda da hukuka aykırı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 21.10.1998 Tarihli 1997/4721 E. ve 1998/4740 K. Sayılı Kararı

Dava konusu davacı şirketin çevreyi kirletmesi nedeniyle 2872 Sayılı Çevre Kanunu gereğince para cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali istemidir. Davacı şirket para cezasına neden olan atıkların taşınması işini 6-7 yıldır yapılan sözleşme gereği başka bir firma tarafından yapıldığını iddia ederek idari tasarrufun konu yönünden sakat olduğunu iddia etmiştir.

İdare mahkemesi bu iddiayı dikkate alarak atıkların kime ait olduğunun kesin belirlenemediği gerekçesiyle işlemi iptal etmiş ve çevre aleyhine karar tesis etmiştir.

Temyiz incelemesinde Danıştay Çevre Kanunu 2. maddesindeki kirleten terimini dikkate alarak aynı kanunun 8. maddesi ile 12. maddesinin 2. fıkrası gereği idare mahkemesi tarafından verilen iptal kararını bozmuştur (DD, 1999/99: 244-247). Çevre Kanununa göre fiilleri sonucu doğrudan veya dolaylı olarak çevre kirliliğine sebep olan gerçek ve tüzel kişilere kirleten denir. Davacı fiilleri sonucu çevre kirliliğine neden olmaktadır. Davacının Çevre Kanunu 8. madde gereği atıklarının

çevreye zarar vermesini önlemek için her türlü önlemi alma zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk sadece faaliyet alanıyla sınırlı olmayıp atıkların başka bir yerde stoklanması halinde de geçerlidir. Ayrıca davacının atıklarını sözleme gereği başka bir firmaya taşıdığı iddiası yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Aralarındaki ilişki şahsi bir ilişkidir. Üçüncü kişilere karşı yükümlülükleri ortadan kaldırmaz. Bu nedenlerle idari işlem hukuka uygundur.

Danıştay 6. Dairesinin 12.10.1999 Tarihli 1999/4388 E. ve 1999/4681 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, hava ve çevre kirliliğine neden olan kuruma ihtar edilerek gerekli önlemleri alması istenmiş, buna rağmen gerekli önlemler alınmadığı ve çevre kirliliğine neden olduğu tespit edilerek para cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali istemidir.

Danıştay Çevre Kanunu 8/1, 20 ve 15. maddelerini dikkate alarak tesis edilen işlemin hukuka uygun olduğunu belirterek idare mahkemesinin davanın reddi yönündeki kararını onamıştır (DD, 2001/103: 484).

Danıştay 6. Dairesinin 12.10.1999 Tarihli 1998/5035 E. ve 1999/4714 K. Sayılı Kararı

Davacı şirkete ait tesisten çıkan atık suların, Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ndeki tablo standart değerlerinden yüksek çıktığının tespit edilmesi üzerine Çevre Kanunu 20. maddesinin a fıkrası gereği para cezası verilmesine ilişkin dava konusu işlemin tesis edildiği idare mahkemesince mahallinde yaptırılan keşif ve bilirkişi incelemesi sırasında alınan atık su numunelerinin laboratuvar incelemesi sırasında tesisten çıkan atık suların tüm parametrelerinin limit değerlerini aştığının belirlendiği, tesisten çıkan evsel nitelikli atık suların çevre kirliliğine neden olduğundan Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'nin 26. maddesi Çevre Kanunu'nun 8. maddesinin 1. fıkrası ve 20. maddesinin a fıkrası gereği tesis edilen işlemin hukuka uygun olduğuna karar verilmiştir (DD, 2001/103: 487-489).

Danıştay 6. Dairesinin 16.11.1999 Tarihli 1998/4989 E. ve 1999/5754 K. Sayılı Kararı

Dava 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 20., 21. ve 22. maddelerinde yer alan para cezalarının 5 katına çıkarılmasına ilişkin 01.08.1998 gün 23420 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 98/11415 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararını ve dava konusu gemiye verilen para cezasının iptali için açılmıştır.

Bakanlar Kurulu'na para cezalarını 5 katına çıkarma yetkisini Çevre Kanununa 3301 Sayılı Kanun ile eklenen ek 1. maddesi vermiştir. Çevre kirliliğine neden olan gemiye Çevre Kanunu'nun 8. maddesinin 1. fıkrası ve 22. maddesinin b fıkrasına dayanılarak verilen para cezasının hukuka uygun olduğu tespit edilerek her iki konuda da dava reddedilmiştir (DD, 2001/103: 489-492).

Danıştay 10. Dairesinin 21.05.1992 Tarihli 1990/3510 E. ve 1992/2182 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, davacıya ait geminin raspa yapılmak suretiyle denizi kirlettiği gerekçesiyle verilen para cezasının iptali istemidir.Yapılan bilirkişi incelemesinde raspa yapmanın denizi kirlettiği tespit edildiğinden dava reddedilmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından onanmıştır. Söz konusu karar raspanın deniz kirliliğine neden olduğunun bilirkişi raporuyla sabit olması sonucu verilmiştir.

Danıştay 6. Dairesinin 08.11.1999 Tarihli 1998/5604 E. ve 1999/5326 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, davacı tatil sitesine arıtma tesislerinin sağlıklı çalışmadığı gerekçesiyle verilen para cezasının 5 kat arttırılmasına ilişkin işlemin iptali istemidir. Davacı Vergi Usul Kanunu'na tabii olmadığından para cezasının 5 kat arttırılması hukuka aykırı olup, işlem konu unsuru bakımından hukuka aykırıdır (DD, 2001/103: 485-487).

Vergi Usul Kanunu'nun 182. maddesinde bilanço esasına göre tutulacak defterler sayılmıştır. 176. maddesinde 1.sınıf tüccarların bilanço esasına göre defter tutacakları belirtilmiş, 177. maddesinde de 1. sınıf tüccarlar sayılmıştır. Çevre Kanunu'nun son fıkrası "Yukarıdaki fiiller kuruluş ve işletmeler tarafından işlendiği takdirde; bu

maddede belirtilen cezalar kuruluş ve işletmelere üç katı olarak, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 182. maddesi gereğince bilanço esasına göre defter tutması gereken kuruluş ve işletmelere ise bu cezalar beş katı olarak verilir.” hükmünü düzenlemiştir. Davacı site Vergi Usul Kanunu 177. maddede sayılan 1. sınıf tüccarlardan olmadığından verilen para cezası hukuka aykırıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 23.05.2001 Tarihli 2000/2381 E. ve 2001/2822 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, davacı şirkete Gürültü Kontrol Yönetmeliği'nin 15. maddesi ile Çevre Kanunu'nun 14. maddelerini ihlal ettiğiinden bahisle para cezası verilmesine ilişkin işlem ile dayanağı yönetmelik hükmünün iptali istemidir.

Yönetmelik hükmünün Çevre Kanunu 14. maddesine dayandığı gerekçesiyle bu yöndeki talep reddedilmiştir. Danıştay verilen para cezasının yanlış hesaplandığı gerekçesiyle bir kısmı yönünden davanın kabulüne bir kısmı için davanın reddine karar vermiştir.

İdari işlem konu yönünden hukuka aykırıdır. Danıştay gerekçelerini bildirerek işlemi iptal etmelidir. İdare de bu gerekçelere dayanarak işlem tesis etmelidir. Danıştay yerindelik denetimi yapmıştır. İYUK 2. maddesi “İdari yargı yetkisi idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimiyle sınırlıdır. İdari mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı veremezler.” hükmü gereği Danıştay yanlış karar vermiştir. Danıştay salt iptal kararı vererek, iptal gerekçelerini ayrıntılı bir biçimde ortaya koymalı, bu yolla idari makamlara yol gösterici rolünü ifayla yetinmelidir.

Danıştay 6. Dairesinin 22.03.2005 Tarihli 2003/7673 E. ve 2004/1740 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, madencilik faaliyeti ile uğraşan davacı şirketin faaliyetlerinin durdurulmasına ilişkin il çevre müdürlüğünün işleminin ve Çevre Kanunu gereğince verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi dava konusu para cezasına ilişkin işlemi iptal etmiş faaliyetin durdurulmasına ilişkin işlemin kesin ve yürütülmesi zorunlu bir işlem olmadığı ve dayanak işlemin açıklayıcısı olduğu gerekçesiyle faaliyetin durdurulmasına ilişkin işlemin iptali talebini reddetmiştir. Danıştay temyiz edilen kararı davacının faaliyetlerinin durdurulması işleminin açıklayıcı nitelikte olmadığı hukuk düzeninde başka bir makamın onayına ihtiyaç olmadan sonuç doğurduğu gerekçesine dayanarak bozmuştur.

Danıştay 6. Dairesinin 22.10.2002 Tarihli 2002/3982 E. ve 2002/4668 K. Sayılı Kararı

Dava, 2872 Sayılı Çevre Kanunu uyarınca verilen para cezasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

İdare mahkemesi aşırı oranda toz emisyon çıktığı, elektro filtrelerin toz emisyonlarını tutmadığı ve 61 ve 62 elektro filtrelerinin kayıt cihazlarının çalışmadığının tespiti üzerine 98/11415 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki hükümlerin uygulanması suretiyle hesaplanan para cezasının hukuka aykırılığının bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir.

Temyiz edilen karar Danıştay tarafından, verilen para cezasında 1.8.1999 gün 23773 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4421 Sayılı Türk Ceza Kanunu ile Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 4. maddesinin b bendinin 7 numaralı alt bendine göre hesaplama yapılmadığı için verilen para cezasının fazla hesaplandığı gerekçesiyle kararı bozmuştur. Yani idari işlem konu yönünden hukuka aykırıdır. Danıştay kararı idareye para cezalarının hesaplanmasında mevzuatın uygulanışını gösteren niteliğe sahiptir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 26.05.2005 Tarihli 2005/295 E. ve 2005/1165 K. Sayılı Kararı

Dava konusu İzmir İli (...) İlçesinde bulunan yazlık sitenin arıtma tesisinin olmadığı yapılan uyarılara rağmen kurulmadığı gerekçesiyle 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 8. maddesinin 2 fıkrasına aykırılık nedeniyle aynı kanunun 20. maddesi uyarınca para cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali istemidir.

İdare mahkemesi davayı reddetmiş, Danıştay 6. Dairesi kararı bozmuş, idare mahkemesinin ısrar kararı temyiz edilmiştir. İdare mahkemesinin verdiği karar yerinde değildir. Çevre kanununun 20. maddesinde gerçek kişilerin hangi fiilde bulunursa hangi idari para cezasını verileceği düzenlenmiştir. Eğer bu fiilleri kuruluş ve işletmeler yapmışsa cezaların 3 katı arttırılacağı da düzenlenmiştir. İdare mahkemesi yazlık siteyi kuruluş veya işletme kapsamında kabul ettiği için idari işlemin doğru olduğunu kabul ederek davayı reddetmiştir. Ancak Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu yasadaki kurum kuruluş ve işletme kavramlarının sözlük anlamlarıyla paralel şekilde kullanılmadığını yazlık sitenin kuruluş veya işletme kabul edilemeyeceğini ve bu nedenle 2872 Sayılı Yasanın 20. maddesinin son fıkrasının uygulanamayacağını, dolayısıyla idari para cezasının 3 kat arttırılarak uygulanması işleminin konu bakımından sakat olduğunu hükme bağlamıştır.

Danıştay 6. Dairesinin 11.10.2006 Tarihli 2004/4594 E. ve 2006/4680 K. Sayılı Kararı

İdarenin Çevre Kanunu'nun 8. maddesinin 1. fıkrasının ihlali nedeniyle Çevre Kanunu'nun 20. ve 21 maddeleri gereği (...) lira verilen para cezasının iptali için açılan davada idare mahkemesi (...) lira para cezasında hukuka aykırılık olmadığından davanın bu kısmının reddine fazlaya ilişkin (...) lira para cezasının iptaline karar vermiştir. Temyiz incelemesinde Danıştay İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasındaki "İdari yargı yetkisi idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimiyle sınırlıdır. İdari Mahkemeler yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler." hükmü gereğince idare mahkemesinin yerindelik denetimi yaptığından bahisle kararı bozmuştur (DD, 2007/114: 210-211).

Danıştay'ın bozma kararı nedeniyle para cezasına ilişkin işlem iptal edilecektir. Bu durum çevreye zarar veren fiilin cezasız kalmasına neden olabilir bu tehlikeyi bertaraf etmek yine idareye düşmektedir. İdare iptal kararındaki gerekçeleri dikkate alarak yeni bir işlem tesis etmelidir.

Danıştay 6. Dairesinin 17.10.2007 Tarihli 2005/4304 E. ve 2007/5667K. Sayılı Kararı

Dava konusu, Çevre Kanunu uyarınca verilen para cezasının iptali istemidir. İdare mahkemesi, mahalli çevre kurulunca belirlenen kriterlere uygun olmayan ve çevreyi kirlettiği tespit edilen kömür satan davacıya verilen para cezasının bir kısmını reddetmiş bir kısmını da iptal etmiştir. Temyiz edilen kararı Danıştay, idare mahkemesinin yerindelik denetimi yaptığı gerekçesiyle bozmuştur. İdari işlem para cezasının yanlış hesaplandığından konu bakımından hukuka aykırıdır. İYUK' un 2. maddesi gereği idari yargı yerindelik denetimi yapamaz. İdarenin yargısal denetimi hukuka uygunluk denetimiyle sınırlıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 14.05.2008 Tarihli 2006/4099E. ve 2008/3006K. Sayılı Kararı

Edirne İl Mahalli Çevre Kurulu 28.05.2004 tarihinde bir düzenleme yapmış, bu düzenleme yapma yetkisini de Hava Kalitesini Koruma Yönetmeliği'nin 49. maddesinden almıştır. Bu düzenleme de ısınma amaçlı olarak kullanılan kömürlerin üretim, taşıma ve tüketim yerinden alınan örneklerin analiz sonucunda gerekli değerleri sağlamadığının anlaşılması halinde ilgili mevzuat uyarınca cezai işlemlerin yapılacağı belirtilmiştir. Davacının satışa sunduğu kömür analiz sonucu çevreye zarar verdiği tespit edilmiş ve idari para cezası verilmiştir. Davacı söz konusu cezanın iptalini istemiştir.

İdare mahkemesi idari para cezasının Çevre Kanunu'nun 25. maddesi uyarınca kesin olduğundan bahisle davayı reddetmiştir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 51. maddesine göre "Bölge İdare Mahkemesi Kararları ile İdari ve Vergi Mahkemelerince ve Danıştay'ca ilk derece mahkemesi olarak verilip temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan, niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenlerin ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden başsavcı tarafından kanun yararına temyiz yoluna başvurulabilir." İYUK'daki bu hüküm gereği ret kararı Danıştay Başsavcısı tarafından temyiz edilmiştir.

Danıştay verilen idari para cezasının doğru olduğunu fakat miktarının yanlış verildiğinden bahisle kararı bozmuştur. Tesis edilen idari işlem konu yönünden sakattır.

3.2.6. İdari İşlemin Sebep Unsuruna İlişkin Danıştay Kararları

İdari işlemlerin yapılmasına nedenlerinin hukuka uygun olup olmadığına ilişkin Danıştay kararları aşağıda incelenmiştir. Bu kararların başka hususlarda da hukuka aykırı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Danıştay 8. Dairesinin 11.10.1988 Tarihli 1987/578 E. ve 1988/648 K. Sayılı Kararı

Dava yiyecek artıklarını Melez Çayı'na döktüğü gerekçesi ile davacı şirkete para cezası verilmesine ilişkin büyükşehir belediye encümeni kararının iptali için açılmıştır.

İdare mahkemesi ayrı bir vergi mükellefi olan ve ceza kesilen şirketin işçilerine yemek veren ve makbuz karşılığında ödeme yapılan şirkete para cezası verilmesi gerekmekte iken davacı şirkete ceza verilmesini hukuka aykırı bularak işlemi iptal etmiştir. Temyiz incelemesinde Danıştay yerel mahkemenin kararını onamıştır. Dava konusu işlem konu ve sebep yönünden hukuka aykırıdır. Çevre Kanunu 2. maddesi fiilleri sonucu doğrudan veya dolaylı olarak çevre kirliliğine sebep olan gerçek ve tüzelkişilere kirleten olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkarak söz konusu işletmede yemek işlerini başka bir işletme yapmaktadır. Yani yiyecek atıklarının çevreyi kirletmesini önleme yükümlülüğü başka bir işletmede olduğundan idari işlem hukuka aykırıdır.

Danıştay 10. Dairesinin 16.12.1991 Tarihli 1989/2300 E. ve 1991/3784 K. Sayılı Kararı

Dava konusu (...) adlı geminin taşıdığı hayvanları boşalttığı sırada denize düşen saman balyasının denizi kirlettiği gerekçesiyle verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi Çevre Kanunu 8. maddesinin 1. fıkrasına göre ceza tesis edilebilmesi için atık veya artığın denizi kirletecek nitelikte ve nicelikte olması gerektiğini dikkate alarak idari işlemi iptal etmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından onanmıştır. Dava konusu idari işlem sebep unsuru yönünden hukuka aykırıdır.

Danıştay 8. Dairesinin 14.01.1997 Tarihli 1995/2031 E. ve 1998/18 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, işyerinde yükleme, boşaltma yapıldığı dönemlerde yüksek gürültü ile çevrenin rahatsız edildiği ve davacının mülkiyetindeki araçları yaya yoluna bırakarak yaya geçişlerini engellediği gerekçesiyle işyeri ruhsatının iptal edilmesine dair işlemin iptali istemidir.

İdare mahkemesi davacının adli yargıda gürültüyle ilgili yaptırdığı tespite dayanarak idari işlemi iptal etmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından eksik inceleme gerekçesi ile bozulmuştur. Danıştay bu bozma kararı ile çevre ile ilgili uyuşmazlıklarda “yeteri kadar incelemenin yapılması” hususundaki eğilimini göstermiştir.

Danıştay 6. Dairesinin 14.03.2002 Tarihli 2001/722 E. ve 2002/1588 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, davacının aracına ekzos emisyon ölçümü yaptırmadığı ve emisyon pulu almadığı gerekçesiyle verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi idari işlemi iptal etmiştir. Danıştay sebep unsuru açısından hukuka aykırı olan idari işlemin iptaline dair kararı onanmıştır. Çünkü Çevre Kanunu'nun 8 maddesinin 1. fıkrasına göre “her türlü atık ve artığı çevreye zarar verecek şekilde ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır.” Söz konusu davada çevre kirliliğine neden olma tespit edilmeden ceza verilmiştir. Ayrıca davacı yapılan uyarı üzerine gerekli kontrolü yaptırarak emisyon pulu almıştır. Yasal dayanaktan yoksun idari ceza verilmiştir.

Danıştay 6. Dairesinin 11.03.2003 Tarihli 2001/1795E. ve 2003/1486K. Sayılı Kararı

Dava konusu, deniz kirliliğine neden olduğu gerekçesiyle 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 22. ve 24. maddeleri uyarınca para cezası verilmesine ilişkin büyükşehir belediye başkanlığı işleminin ve Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin 24. maddesinin iptali istemidir.

Davacı taraf deniz kirliliğine neden olmadığı tek taraflı tutanak tutulduğu, numunenin doğru yerlerden alınmadığını iddia etmiştir. Ayrıca yetki devri mümkün olmadığı halde belediye başkanınca yetki devri yapıldığını ileri sürmüştür. Dava Danıştay Kanunu 24. maddesinin c fıkrası gereği ilk derece mahkeme sıfatıyla Danıştay'da açılmıştır.

Çevre Kanunu 24. maddesinin a fıkrası, Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin 12. maddesi, 1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 107. maddesi ve 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek kabulü Hakkında Kanun'un 14. maddesi bir arada dikkate alındığında belediye başkanlığından kasıt belediye başkanlığı tüzel kişiliği anlaşılacağından yetkisiz makam tarafından işlem tesis söz konusu değildir. İşlem yetki yönünden hukuka uygundur. Yönetmeliğin iptaline ilişkin talep reddedilmiştir. Deniz kirliliğine neden olduğu ileri sürülen durumun söz konusu yönetmeliğin 21. maddesine uygun tespiti yapılmadığı gerekçesiyle para cezasına ilişkin işlem iptal edilmiştir (DKD, 2003/1: 221-228). Para cezası verilmesine ilişkin işlem sebep yönünden hukuka aykırıdır. Çevre Kanunu 8. maddesi ve Yönetmeliğin 24. maddesine göre tesis edilen işlem sağlıklı bir uygulamadır. Yani eğer numune alma, fotoğraf çekme gibi imkânlar varsa söz konusu yönetmeliğin 21. maddesi uygulanacak, şayet bu imkânlar yoksa ilgili yönetmeliğin 24. maddesine göre tutanak tutulması yeterli sayılacaktır. Karar idarenin deniz kirliliğine neden olan gemilere Çevre Kanunu ve olan Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin nasıl uygulanarak para cezası verileceği hususunda yol gösterici olmuştur.

Danıştay 6. Dairesinin 11.03.2003 Tarihli 2001/2332E. ve 2003/1487K. Sayılı Kararı

Dava konusu, deniz kirliliğine neden olduğu için Çevre Kanunu gereğince büyükşehir belediye başkanlığının verdiği para cezasına ilişkin işlemin ve bu işlemin dayanağı olan Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin 24. maddesinin iptali ve tahsil olunan paranın iadesi talebidir.

Yetki açısından işlem sakat değildir. Söz konusu yönetmeliğin 24. maddesine ilişkin iptal talebi deniz vasıtalarının özellikleri, kirletme olayının meydana gelmesinden hemen sonra gemi ve teknenin olay mahallinden uzaklaşabileceği, denize dökülen atığın dağılabileceği veya benzeri nedenlerle analiz, fotoğraf, video çekimi gibi işlemlerin yapılmasının mümkün olmayacağı göz önüne alındığında tutanak tanzimi ile yetinilmesinde ve bu amaçla tutanak tanziminin yeterli olduğu yolunda düzenleme getirilmesinde hukuka aykırılık görülmediğinden davacının bu talebi reddedilmiştir. Verilen ceza ilgili yönetmeliğin 21. maddesine uygun numune alınmadığından iptal edilmiştir (DKD, 2003/1: 230-236). Para cezasına ilişkin idari tasarruf sebep yönünden sakattır. Danıştay'ın görüşü eğer numune alma, fotoğraf çekme gibi imkânlar varsa söz konusu yönetmeliğin 21. maddesi uygulanacak, şayet bu imkânlar yoksa ilgili yönetmeliğin 24. maddesine göre tutanak tutulması yeterli sayılacaktır. Karar idarenin deniz kirliliğine neden olan gemilere Çevre Kanunu ve olan Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin nasıl uygulanarak para cezası verileceği hususunda yol gösterici olmuştur.

Danıştay 8. Dairesinin 05.05.2003 Tarihli 2002/1736 E. ve 2003/1970 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, (...) adlı işyerinin 2559 Sayılı Polis Vazife Salahiyet Kanunu'nun 8. maddesinin f bendi gereğince bir gün süre ile kapatılmasına dair kaymakamlık işleminin iptali istemidir.

İdare mahkemesi işyerinin gürültü standartlarını aştığına dair herhangi bir ölçüm yapılmadan ceza tesis edilmesi gerekçesiyle dava konusu işlemi iptal etmiştir. İdari işlem sebep ve usul yönünden hukuka aykırıdır. Temyiz edilen karar

Danıştay'ca onanmıştır. İdare Gürültü Kontrol Yönetmeliği'nin 5. ve 17. maddesini dikkate almamıştır. Yönetmelikteki sınır değerlerinin aşılp aşılmadığını tespiti için mahalli çevre kurulundan teknik ekip getirerek ölçüm yapılmamıştır. Ayrıca sınır değerleri aşıldığının tespiti halinde bu durumun prosedüre uygun hale getirilmesi için süre verilmemiştir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 26.02.2004 Tarihli 2003/569E. ve 2004/215 K. Sayılı Kararı

Dava para cezasının iptali istemiyle açılmıştır. (...) adlı siteye, atıklarını foseptikte topladığı, Çevre Kanunu, Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği ve Çevre Bakanlığı'nın 21.12.1993 günlü, 1993/1 sayılı genelgesi uyarınca arıtma tesisi kurması gerektiği, bu konuda yapılan uyarılara karşın arıtma tesisi kurulmamasından dolayı, Çevre Kanunu 8. maddesinin 2. fıkrasının ihlali nedeniyle aynı kanunun 20. maddesi gereği para cezası verilmiştir. İdare mahkemesi davayı reddetmiş temyiz incelemesinde Danıştay'ın ilgili dairesi, Çevre Kanunu'nun 11. maddesi sitelere arıtma tesisi kurma zorunluluğu getirmediğinden genelgeye dayanarak para cezası verme işlemi tesis edilemeyeceğini ve foseptik çukurlarının varlığının çevre kirliliğini beraberinde getirdiğinin bilimsel tespiti gerektiği, bu yapılmadan para cezası uygulanmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle idare mahkemesi kararını bozmuştur. İdare mahkemesi kararında ısrar etmiştir. İsrar kararı temyiz edilmiştir.

İdari işlemin yasal dayanaklarından olan Çevre Bakanlığı genelgesi ile Ülke genelinde başta sahiller olmak üzere otel, motel, yazlık, site gibi tesislerde arıtma tesisi veya sistemleri yapılmadığında çevre değerlerinin bozulmasına neden olduğunun tespit edildiği belirtilmek suretiyle arıtma tesisi bulunmayan otel, motel, yazlık, site, tatil köyü, yerleşke ve benzeri tesislerin en kısa sürede Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinin 32. maddesinde belirtilen deşarj standartlarını sağlayacak şekilde arıtma tesisi kurmaları gerektiği belirtilmiştir. Arıtma tesisi mevcut olan işletmelerinde denetimlerinin yapılacak mevzuata uygun çalıştırılmasının sağlanması ve deşarja ilişkin açıklamalar getirilerek ilgili valiliklerin uyması gereken hususlar belirlenmiştir. İdari Dava Daireleri Kurulu bu genelgenin yasal dayanaktan yoksun olduğu yönündeki Danıştay Dairesi kararının yanlış olduğuna karar vermiştir. Bu genelgenin yasal dayanağının 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'unun 2. maddesi olduğunu belirlemiştir. Ayrıca Çevre

Kanunu'nun 8. maddesinin 2. fıkrası ve 20. maddesi dikkate alınarak Çevre Kanunu'nun amaçsal yorumu ile temyiz itirazını reddetmiştir.

Danıştay ilgili dairesi tesis edilen işlemin sebep yönünden sakat olduğu gerekçesiyle ret kararını bozmuştur (Danıştay Kararlar Dergisi, 2004/5: 58-62). Yerel mahkemenin ısrar kararının bozulması yönünden karşı oy vardır. Karşı oy, Çevre Kanunu'nun 8. maddesinin 2. fıkrasında kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililerin kirlenmeyi önlemekle, kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirletenin kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü oldukları kurala bağlandığını belirtmiştir. Söz konusu maddede belirtilen yükümlülükler yerine getirilmediğinde para cezası verilebilir. Davacı sitenin mevzuata göre arıtma tesisi kurması gerekmesine karşın kurmaması nedeniyle Çevre Kanunu 8. maddenin ihlal edildiği sonucuna ulaşıldığı ancak kirliliğin veya kirlenme ihtimalinin oluşmasına neden olacak bir fiilin saptanması söz konusu olmadığından idare mahkemesinin ısrar kararının bozulması oyu verilmiştir.

Israr kararının onanması yönündeki karar gerekçeleri daha yerinde olduğu düşünülmektedir. Çevre Bakanlığı çevreyi koruma, kirliliği önleme gibi görevlerine dayanarak bir genelge çıkarmıştır. Eğer ihtiyaç olmasaydı böyle bir düzenleme de yapılmazdı. Foseptik çukurlarının çevreye zarar vermesi ihtimali dikkate alınarak düzenleme yoluna gidilmiştir.

Danıştay 6. Dairesinin 16.06.2004 Tarihli 2003/602 E. ve 2004/3869 Karar Sayılı Kararı

Dava konusu davacının sattığı yakıtın analizlerinin sınır değerlerini sağlamadığı gerekçesiyle verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi işlemin hukuka aykırı olmadığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından, dava konusu yakıtın Kırıkkale TÜPRAŞ Petrol Rafinerisi'nden resmi mühürlü ve irsaliyeli alındığını aynı gün davacının isteği ile analiz yaptırıldığını belirterek bozmuştur. İdari işlem konu bakımından hukuka aykırıdır. Danıştay kükürt oranının yüksek olmasından yakıtı TÜPRAŞ Petrol Rafinerisi'nde davacının sorumlu olamayacağını kabul etmiştir

Danıştay 6. Dairesinin 19.11.2004 Tarihli 2003/1722 E. ve 2004/5815 K. Sayılı Kararı

Dava, (...) taşınmazda yer alan yapının 15 metrelik taşıt yoluna taşan kısmında yolun 13 metreye düşürülmesine ilişkin Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca onaylanan plana askı süresi içinde yapılan itirazın kabulü ile yolda kalan kısmın yıkımına ilişkin belediye meclisi kararının iptali istemidir.

İdare mahkemesi taşıt yolunun 13 metreye düşürülemeyeceği gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Temyiz aşamasında Danıştay 3184 Sayılı Yasanın 32. maddesi gereği yıkım kararını belediye encümenliğinin alabileceğini, bu nedenle idari işlemin yetki yönünden sakat olduğunu ve ruhsatlı bir binanın kamulaştırmasız yıkılamayacağını, yani işlemin sebep yönünden de hukuka aykırı olması nedeniyle yerel mahkemenin kararını bozmuştur.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 28.04.2005 Tarihli 2003/730 E. ve 2005/284 K. Sayılı Kararı

Dava İzmir İli (...) mevkiinde bulunan davacıya ait eğitim ve dinlenme tesisleri arıtma ünitesi inşasına yönelik iş temrin planlarının davalı idareye zamanında verilmeyerek 2872 Sayılı Çevre Kanununun 8. maddesinin 2.fıkrasının ihlali nedeniyle aynı yasanın 20. maddesi uyarınca para cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali için açılmıştır.

Yerel mahkeme davanın reddine karar vermiştir. İdare mahkemesi dava konusu tesisin Çevre Kanunu'nun 11. maddesinde belirtilen arıtma tesisi kurmakla yükümlü kurum ve kuruluş kapsamında olduğu, 11.madde ile atık suların çevre kirliliğine yol açmayacak biçimde alıcı ortama verilmesi amaçlandığından arıtma tesisi kurma zorunluluğunun genelge ile siteler içinde geçerli olmasını yasanın amacına olduğu belirlemesini yapmıştır. Davacı tesisin atık sularının foseptiklerde toplanarak dolaylı yoldan alıcı ortama verilmesinin çevre kirliliğine neden olacağı belirtilmiştir. Danıştay karar düzeltme aşamasında Çevre Kanunu'nun 11 maddesine göre arıtma tesisi kurmanın kurum, kuruluş ve işletmelerin zorunluluğu olduğu ve çevre kirliliğine sebep olduğuna dair bilimsel bir verinin olmadığı durumlarda para cezası verilemeyeceğini belirtmiştir. Kanuni dayanağı olmaksızın genelge veya tebliğe dayanılarak para cezası verilmesinin hukuken mümkün olmadığı gerekçesiyle

idare mahkemesi kararını bozmuştur. İdare mahkemesi kararında direnmiştir. Temyiz edilen direnme kararı İdari Dava Daireleri Kurulu'nca incelenmiştir. İdari Dava Daireleri Kurulu kararında, Çevre Bakanlığı'nın görevlerine ilişkin mevzuata dayanarak sitelere otellere arıtma tesisi kurma yükümlülüğü yüklenebileceği ayrıca Çevre Kanunu 1., 8/2., 20., 21. maddelerine göre idare mahkemesinin kararını yerinde bularak onamıştır.

Danıştay 6. Dairesi işlemin sebep bakımından sakat olduğunu düşünerek yanlış bir değerlendirme yapmıştır. İdare mahkemesi uyuşmazlığa konu tesiste arıtma tesisinin kurulması yükümlülüğünün bulunduğunu Çevre Kanunu 11. maddesi ile atık suların çevre kirliliğine yol açmayacak şekilde alıcı ortama verilmesinin amaçlandığını atık suların foseptiklerde toplanarak dolaylı yoldan alıcı ortama verilmesi suretiyle çevre kirliliğine neden olunacağını açık olduğunu belirterek çevrenin kirletildiğine dair bilimsel tespit bulunmasının zorunlu olmadığını kabul etmiştir

Bir kısım Danıştay kararlarında idari işlemin hangi yönden hukuka uygun olup olmadığı belirlenememektedir. Danıştay aşağıdaki kararlarda yerel mahkemenin kararlarının görev, yetki ve usul hükümlerine uygunluk açısından temyiz incelemesi yapmıştır.

Danıştay 8. Dairesinin 29.06.1989 Tarihli 1989/606 E. ve 1989/630 K. Sayılı Kararı

Dava konusu Çevre Kanunu 8. maddesi gereği verilen para cezasının iptali istemidir. İdari işleme karşı süresinde idareye itiraz edilmiş fakat idarenin 60 günlük cevap süresi dolmadan iptal davası açılmıştır. İdare mahkemesi süreaşımı nedeniyle davayı reddetmiştir. Temyiz incelemesinde Danıştay, idarenin dava sürecinde, itiraza davacı aleyhine karar verdiğiinden bahisle yerel mahkemenin kararını bozmuştur.

Danıştay 10. Dairesinin 09.11.1992 Tarihli 1991/3783 E. ve 1992/3890 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, (...) Limited Şirketi mesul müdürüne işletme ruhsatı almadan faaliyette bulunduğu gerekçesiyle Çevre Kanunu 11. maddesi gereği verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi Ticaret Kanunu 541. maddede ki şirketi idare ve temsil ortak olmayan kimselere bırakılabileceği düzenlemesi mesul müdürünün şirketi temsil ettiğini belirlemiştir. Bu nedenle mesul müdürünün şirket adına değil kendi şahsı adına dava açmasını hukuka aykırı bulmuştur. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından, cezanın kişiye verilmesi nedeniyle ve iptal davasını kişisel hakları doğrudan zarar gören kişiler tarafından açacağından, idare mahkemesi kararını bozmuştur.

Danıştay 7. Dairesinin 14.11.2000 Tarihli 1999/3519 E. ve 2000/3233 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, davacı kurumun satın aldığı araca ilişkin tahakkuk ettirilen ve ihtirazi kayıtlarla tahsil edilen çevre kirliliği önleme fonunun ödeme tarihinden itibaren hesaplanacak gecikme zammı ile iadesi istemidir.

Dava vergi mahkemesince karara bağlanmış temyiz edilmiştir. Danıştay çevre kirliliği önleme fonu ile ilgili uyuşmazlıkların idare mahkemesinde görülmesi gerektiği gerekçesiyle vergi mahkemesi kararını bozmuştur.

Danıştay 7. Dairesinin 21.05.2002 Tarihli 2001/3284 E. ve 2002/2008 K. Sayılı Kararı

Dava, davacı birliğin başkanına alınan araca ilişkin olarak taşıt alım vergisi, eğitime katkı payı, özel işlem vergisi ve çevre kirliliği önleme fonu tahsil edilmesi işleminin iptal eden vergi mahkemesi kararının davalı idareler tarafından bozulması istemidir.

Söz konusu davada çevre kirliliği önleme fonu alınmasına ilişkin işlemin iptali davası idare mahkemesinde görülmesi gerekmektedir. 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 18. maddesinin a fıkrasında motorlu taşıt araçlarının her fenni

muayenesi sırasında fenni muayene ücretinin 1/5'i oranında, bir defaya mahsus olmak üzere motorlu taşıt alım vergisi tutarının 1/4'ü oranında ayrıca tahsil edilen bedellerin çevre kirliliği önleme fonunun geliri olduğu belirtilmiştir. Bir vergiye bağlı olarak hesaplanan fonlarla ilgili davaların vergiye ilişkin uyuşmazlık sonucu ortaya çıkacak hukuki duruma bağlılığı nedeniyle vergi mahkemelerinde çözümlenmesi gerekmektedir. Ancak aynı matrah üzerinden hesaplanan vergi ile arasında maddi ve hukuki bağıllık bulunmayan fonlara ilişkin uyuşmazlıklar ayrı mahkemelerde çözüme ulaştırılmalıdır. Çevre kirliliğini önleme fonunun taşıt alım vergisi ile ilgisi bulunmadığından idare mahkemesinin görev alanına giren konu vergi mahkemesinde görülmesi nedeniyle hukuka aykırıdır.

Danıştay 6. Dairesinin 22.11.2004 Tarihli 2003/1756 E. ve 2004/5882 K. Sayılı Kararı

Dava konusu, Çevre Kanunu 14. maddesindeki “Kişilerin huzur ve sükûnunu beden ve ruh sağlığını bozacak şekilde yönetmelikle belirlenen standartlar üzerinde gürültü çıkartılması yasaktır. Fabrika, atölye, işyeri, eğlence yeri, hizmet binaları, konutlar ve ulaşım araçlarında gürültünün asgariye indirilmesi için gerekli önlemler alınır” hükmüne aykırılıktan dolayı Çevre Kanunu 15. maddeye göre 3 gün süre ile yapılan faaliyetin durdurulmasına dair işlemin iptali istemidir.

İdare mahkemesi Çevre Kanunu'nun 25. maddesindeki 7 günlük itiraz süresi geçirildikten sonra dava açıldığı gerekçesiyle davayı reddedilmiştir.

Temyiz edilen karar Danıştay tarafından, 25. maddedeki sürenin para cezalarına ilişkin olduğu ve burada İdari Yargılama Usulü Kanunu hükümleri gereği 60 günlük dava süresi olduğu gerekçesi ile idare mahkemesinin kararını bozmuştur (DD, 2005/109: 194-195). Bu karar yerel mahkemelere Çevre Kanunu'ndaki sürelerin uygulanışı açısından yardımcı olacak niteliktedir.

Danıştay Başkanlar Kurulunun 23.09.2005 Tarihli 2005/59 E. ve 2005/51 K. Sayılı Kararı

Danıştay Kanunu 30. maddesinde çevre ile ilgili mevzuatın kapsamına giren uyuşmazlıkların Danıştay 6. Dairenin görev alanına girdiği düzenlenmiştir. Söz

konusu kararda çevre ile ilgili mevzuat ifadesiyle çevre kanunu ve bu kanun uyarınca çıkarılan düzenleyici metinler anlaşılması gerektiği belirlenmiştir.

Danıştay Başkanlar Kurulunun 14.12.2005 Tarihli 2005/79 E. ve 2005/81 K. Sayılı Kararı

Dava, Ayvalık Adaları Tabiat Uzun Dereli Gelişme Planının iptali istemiyle açılmıştır.

Danıştay Kanunu 30. maddesi ile imar, kamulaştırma, yıkma işleri ve bunlara bağlı işler ve eski eserler mevzuatından doğan ile çevre ile ilgili mevzuatın uygulanmasına ilişkin davaları çözümlmek görevi Danıştay 6. Dairesi'ne aittir. Danıştay Kanunu 34. maddesi ise vergi davalarına bakan dava daireleri hariç diğer dava dairelerinin görevi dışında kalan uyuşmazlıklara ilişkin dava ve işleri çözümlmek Danıştay 10. Dairesi görevleri arasında sayılmıştır. Aynı kanunun ek 1. maddesi de iki dava dairesinin görevine ilişkin davaların o dava dairelerinin birlikte yapacakları toplantıda karara bağlanacağı düzenlenmiştir.

Söz konusu davanın 10. ve 6. Dairesi'nin birlikte yapacakları toplantıyla çözüme ulaştırılacağı kararı verilmiştir (DD, 2006/112: 29,30).

Danıştay 6. Dairesinin 30.01.2007 Tarihli 2006/835 E. ve 2007/440 K. Sayılı Karar

Dava konusu, Çevre Kanunu uyarınca verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi uyuşmazlığın çözümünde 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu uyarınca adli yargının görevli olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir.

5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun değişik 3. maddesinin 1. fıkrasının a bendinde, bu kanunun idari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümlerin, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde uygulanacağı kural altına alınmış. Çevre Kanunu 25. maddesinde idari yaptırım kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde idare mahkemesine dava açılacağı öngörülmüştür. Temyiz edilen karar Danıştay tarafından bu gerekçe ile bozulmuştur (DD, 2007/115: 232-233).

**Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 17.10.2008 Tarihli
2005/1558E. ve 2008/1803 K. Sayılı Kararı**

Dava konusu, davacının dış takma merkezine vereceği sıvı yakıtın belirlenen değerlere uygun olmadığından bahisle Çevre Kanunu gereğince verilen para cezasının iptali istemidir.

İdare mahkemesi dava konusu işlemi iptal etmiş temyiz edilen karar Danıştay tarafından süreaşımı nedeniyle karar bozulmuştur. İdare mahkemesinin direnme kararı temyiz edilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kararında, Çevre Kanunu 25. maddesinde idari cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebileceği, itirazın idarece verilen cezanın yerine getirilmesini durdurmayacağına düzenlendiği belirtilmiştir. Ayrıca İYUK' un 7.maddesinin dava açma süresinin özel kanunlarda ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay ve idare mahkemelerinde altmış gün olduğunun hüküm altına alındığı ifade edilmiştir. İYUK' un 11 maddesinde, “İlgililer tarafından idari dava açılmadan önce idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi veya yeni bir işlem yapılması üst makamdan, üst makam yoksa işlemi yapmış olan makamdan idari dava açma süresi içinde istenebileceği belirtilmiştir. Bu başvuru işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur. Atmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İsteğin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması halinde dava açma süresi yeniden başlar ve başvurma tarihine kadar geçmiş sürede hesaba katılır”, hükmüne dayanarak ve dava konusu işlemde dava açma süresi belirtilmediğinden Anayasanın 40. maddesinin 2 fıkrasındaki “Devlet işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ile mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır” hükmüne uyulmadığından söz konusu işlem genel dava açma süresine tabi olduğundan yerel mahkemenin kararı Danıştay tarafından onanmıştır (DD, 2009/121: 72-79).

Bu kararda Çevre Kanunu 25. maddesi gereği idare mahkemesine 7 gün içinde itiraz edilebileceği işlemin geri alınması için idareye başvuru bu süreyi durdurmayacağı yönünde görüş bildirilmiştir.

3.3. İdarenin Çevreye Yaklaşımı

Yargı kararlarında yeni gelişen çevre hukuku mevzuatının nasıl uygulanacağı hususunda idarenin eksikliği kendini hissettirmektedir. İdari para cezası hesaplamalarının hukuka aykırı yapıldığı görülmektedir. İncelenen kararların bir

kısımında idarenin çevrenin korunması açısından yetkilerini bilmediği görülmektedir. Yetkisiz makamların işlem tesis ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu belirlemeyi Danıştay 1. Dairesi'nin 1997/49E. 1997/54K. sayılı kararında görmekteyiz. Bu kararda il daimi encümeni il mahalli çevre kurulu yerine geçerek kum çıkartma izni vermiştir.

İncelenen yargı kararlarının bir kısmında idarenin kamu yararı kavramını çevre aleyhine yorumlayarak işlem tesis ettiği görülmektedir. Danıştay 6. Dairesi'nin 1996/5477E. 1997/2312K sayılı kararında idare siyanür liçi yöntemiyle altın madeni çıkartılmasına izin vermiştir. Bu izin işleminde siyanür liçi yöntemiyle altın madeni çıkartmanın çevreye vereceği zararlar göz ardı edilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 1996/584E.1998/353K. sayılı kararında da idare çevrenin korunması amacına aykırı işlem tesis etmiştir. İncelenen yargı kararlarının bir kısmında idareler çevrenin korunmasına hizmet eden yani kamu yararını gözeten işlemler yaptığı görülmektedir. Bu belirlemeyi Danıştay 6. Dairesi'nin 1997/4495E. 1998/5630K. sayılı kararı destekler niteliktedir. İncelenen kararlarda idare takdir yetkisinin kamu yararıyla sınırlı olduğunu göz ardı ettiği görülmektedir. İncelenen kararların bir kısmında idare takdir yetkisini mutlak ve sınırsız şekilde kullanmıştır.

İncelenen Danıştay kararlarında görüldüğü üzere bir kısım idari tasarruf şekil yönünden hukuka aykırıdır. Yani idari işlemler yapılırken uyulması gereken biçime uymadan işlem tesis edilmiştir. Danıştay 10. Dairesi'nin 2002/2180E. 2005/3958K. sayılı kararında dava konusu santralin yapımı için Çevre Kanunu ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği gereği ÇED raporu alınması gerekmekte iken bu şart gerçekleştirilmemiştir. İncelenen kararlardan birçoğunda idare çeşitli saiklerle Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği hükümlerini göz ardı ettiği dikkati çekmektedir. Danıştay 6. Dairesi'nin 2002/3787E. 2003/2461K. sayılı kararında idarenin şekil şartlarına riayet etmediği görülmektedir. Bu kararda davacıya ait taşınmazın 1/5000 ölçekli imar planı ile 1/1000 ölçekli imar planına alınmasına ilişkin Özel Çevre Koruma Başkanlığı'nın onama kararında 383 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereği Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görüşü alınmadığı belirlenmiştir.

İncelenen kararlardan bir kısım idari işlemin konu yönünden hukuka aykırı olduğu belirlenmiştir. Yani idari işlemler hukuk dünyasında mevzuatlarda belirtilen sonuçları doğurmamıştır. Danıştay kararlarında görüleceği üzere idarenin tesis ettiği

idari para cezası işlemleri genelde konu yönünden hukuka aykırıdır. İdari para cezaları hukuk dünyasında yasada belirtilenden farklı sonuçlar meydana getirmiştir.

Danıştay kararlarının incelenmesi sonucu bir kısım idari işlemin sebep yönünden hukuka aykırı olduğu belirlenmiştir. Yani idare işleminden önce gelen ve işlem tesis etmeye neden olan hususlarda yanlış değerlendirme yapmıştır. Danıştay 10. Dairesi'nin 1989/2300E. 1991/3784K., Danıştay Dava Daireleri Kurulu'nun 2003/569E. 2004/215K., 2003/730E. 2005/284K. sayılı kararlarında görüleceği üzere idare işlem tesis etmeye neden olan hususlarda yanlış yaparak hukuka aykırı işlem tesis etmiştir.

Danıştay kararlarından çıkarabildiğimiz temel sonuç, idari makamların çevre mevzuatına tam anlamıyla vakıf olunamadığı ve çevre ile ekonomik yararlar söz konusu olduğunda ekonomik faydayı önceleyen kararlara imza attığı şeklindedir.

3.4. Danıştay'ın Çevreye Yaklaşımı

Yargı kararları idareye mevzuatın nasıl uygulanacağı hususunda yol göstericidir. Bu belirlemeyi destekleyen kararlardan biri Zafer Park davasıdır. Bu davada idare mahkemesi imar planlarının makro ölçekte tutarlı kararlar doğrultusunda bir fiziksel plan bazında yapılması gerektiği hususunda idareye yol gösterici olmuştur. Danıştay 10. Dairesi'nin 2004/9540E. 2006/60K. Sayılı kararı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlüğe girmeden önce başlanılan bu yönetmeliğe tabi faaliyetlere söz konusu yönetmeliğin uygulanamayacağı fakat sadece karar aşamasında kalmış faaliyete geçmemiş girişimlere uygulanacağı belirlemesini yapmıştır. Yargı kararlarının idarelere yol gösterici olduğunu gösteren bir başka kararda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 1996/584E. 1998/353K. sayılı kararıdır. Bu kararda idare faaliyetler için yer tespiti işlemlerinde ÇED Yönetmeliği hükümlerini uygulayarak işlem tesis etmesi yönünden yol gösterici olduğu çıkarımında bulunulmuştur. İncelenen kararlarda idarenin idari para cezası hesaplamalarının çoğunlukla hukuka aykırı olduğu görülerek idari yargı hesaplamaların nasıl yapılması gerektiği hususunda da yol göstericidir. Mevzuatın nasıl uygulanması gerektiği yönünde verilen kararlar arasında Danıştay 6. Dairesi'nin 2001/795E. 2004/1486K. sayılı karar ile 2001/2332E. 2003/1487K. sayılı kararı da örnek verilebilir. Bu iki kararda da gemi ve deniz araçları denizi kirlettiği takdirde eğer numune alma, fotoğraf çekme gibi imkânlar varsa Gemi ve Deniz

Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmeliğin 21. maddesi uygulanacağı, şayet bu imkânlar yoksa aynı yönetmeliğin 24. maddesinin uygulanacağı belirtilmiştir. İncelenen kararlar arasında idareye yol gösterici nitelikte olan bir başka karar da Danıştay 8. Dairesi'nin 2002/1736E. 2003/1970K. sayılı kararıdır. Bu kararda idarenin cezalandırma yetkisini somut ve nesnel delillere dayanarak kullanması gerektiği üstünde durulmuştur.

Danıştay kararları çevrenin korunması hususunda idarenin yetkilerinin sınırlarının belirlenmesine katkı sağlar. Bu belirlemeyi Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2003/569E. 2004/215K. sayılı kararında görmekteyiz. Bu kararda 443 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 2. maddesi gereği çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve kirliliğin önlenmesi amacıyla Çevre Bakanlığı'nın her türlü tedbiri alması hususu söz konusu bakanlığın görevi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca buna bağlı olarak çevrenin korunması ile ilgili düzenleme yetkisinin de olduğu karar altına alınmıştır. Danıştay 6. Dairesi'nin 1998/1948E. 1999/2055K. sayılı kararında idarenin sadece çevre ve insan sağlığına zarar verecek maddelerin ve çevreye atılması sonucu oluşan kirliliğin değil, insanın her türlü faaliyeti sonucu insan yaşamının sürdürüldüğü, doğal çevrenin dengesini bozan insanlar tarafından istenmeyen sonuç doğuran kirliliği de idari para cezası ile cezalandırabileceği yetkisi belirlenmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 1995/603E. 1996/110K. sayılı kararında ilçe sınırları içinde kalan bir yerde valilerin de idari para cezası tesis etme yetkisi olduğu belirlenmiştir.

İncelenen yargı kararlarında elde edilecek ekonomik fayda ile insan yaşamı çelişkisinde yaşam hakkının korunmasında kamu yararı olduğu eğilimi görülmektedir. Danıştay 6. Dairesi'nin 1996/5477E. 1997/2312K. sayılı kararındaki "İşletmecinin iyi niyeti, önlemlerin titizce denetlenmesi gibi kavramlara bağlı kalınarak faaliyet sonucunda elde edilecek ekonomik değer doğada ve doğrudan veya dolaylı olarak insan yaşamı üzerindeki risk faktörünün gerçekleşmesi halinde kamu yararının öncelikle insan yaşamı lehine değerlendirilmesi doğaldır" ifadesi bu bulguyu doğrulamaktadır. Danıştay Gökova kararında kamu yararı kavramının değerlendirilmesi hususunda idarenin takdir yetkisi olduğundan bahisle doğayı göz ardı eden bir eğilim göstermiştir. Kamu yararı kavramının doğa ve insan yaşamı lehine yorumlandığı bir başka karar da Danıştay 6. Dairesi'nin 1995/5023E. 1996/2558K. sayılı kararıdır. Bu kararda Petro kokun ekonomik avantajlarına karşın

doğa ve insan sağlığını bozucu etkisi dikkate alınmıştır. İncelenen Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/5957 E. 2002/505K. sayılı kararı da kamu yararı kavramını yaşam hakkı lehine yorumlamıştır.

Danıştay kararları çevrenin korunması açısından yerel mahkemelerin daha isabetli kararlar vermesi açısından katkı sağlar. Danıştay 7. Dairesi'nin 2001/3284E. 2002/2008K. sayılı kararı ve aynı dairenin 1999/3519E. 2000/3233K. sayılı kararı çevre kirliliği önleme fonu ile ilgili davalarda vergi mahkemelerinin değil idare mahkemelerinin görev alanı dahilinde olduğu belirlenmiş, bu da yerel mahkemelere görev alanları hususunda katkı sağlamıştır. Danıştay 6. Dairesi'nin 2004/4594E. 2006/4680K. sayılı kararı ve 2000/2381E. 2001/2822K. sayılı kararında görüleceği üzere yerel mahkemeler idare yerine geçerek hüküm kurmuştur. Danıştay idari yargının kuvvetler ayrılığı ilkesi ve İdari Yargılama Usulü Kanunu gereği yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Söz konusu kararlar da yerel mahkemelerin isabetli karar vermesine katkı sağlayacak saptamaları içermektedir.

İncelenen Danıştay kararlarında idarenin çevrenin korunması açısından yaklaşımının olumsuz olduğu görülmektedir. Hukuk devleti olma, idari işlem ve eylemlerin yargı denetimine tabi olmasını gerektirmektedir. Yargı denetimi çevre aleyhine yapılan tasarrufların önüne geçilmesinde önemli rol oynar. Çevrenin korunmasında bireylerin etkin şekilde katılımı dava açma imkânlarına bağlıdır. Dava ehliyeti menfaat koşulunun gerçekleşmesiyle sağlanır. Çevreyi bozan ve kirleten bir faaliyetten haberdar olan herkesin dava açabileceği yani menfaat ilişkisinin idari yargı tarafından geniş yorumlandığı hususunda görüş birliği yoktur. Hafize Özal'ın mezar yerine ilişkin davada menfaat ilişkisi dar yorumlanmıştır. Buna karşın Güven Park, Zafer Park, Gökova davaları ve Danıştay 8. Dairesi'nin 2005/2927E. 2006/1138K. sayılı kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2001/176E. 2001/624K. sayılı kararı, Danıştay 6. Dairesi'nin 2000/3626E. 2001/5220K. sayılı kararlarında menfaat ilişkisi geniş yorumlanmıştır. İdari yargı çevre davalarında menfaat ilişkisini geniş yorumlanmasına karşın incelenen kararlarda bireylerin çevrenin korunmasında etkin olmadığı görülmektedir. Bireyler kişisel çıkarları ihlal edildiği takdirde yargıya başvurdukları dikkati çekmektedir.

Anayasa'nın 56. maddesi, incelenen Danıştay kararlarının birçoğunun dayanağı olmuştur. Yani Danıştay çevre hakkının gelişmesinde bu hakkın yararlanıcılarının, muhataplarının ve konusunun tespitinde katkı sağlamıştır.

Danıştay kararlarında esas yılları ile karar yılları arasında uzun bir zaman dilimi olduğu görülmektedir. Bir bu kadar zamanın da yerel mahkemede geçtiği düşünüldüğünde uyuşmazlıkların çözümü gecikmektedir. Çevreye verilen zararlarda eski hale getirilememe ihtimali olduğu dikkate alındığında çevre davalarının sonuca hızla ulaştırılması gerektiği açıktır. Danıştay kararlarında yürütmeyi durdurma kararı verilip verilmediği belirlenememekle birlikte çevre ile ilgili davalarda yürütmenin durdurulması hükmü daha etkin kullanılmalıdır. Yürütmenin durdurulması kararları uzun süren yargılama sürecinin olumsuzluklarını azaltmada katkı sağlar.

Çevre davalarının yargılama sürecinde uygulanan özel bir yargılama usulü yoktur. İncelenen kararlarda görüleceği gibi yargılamayla ilgili İdari Yargılama Usulü Kanunu uygulanmaktadır. Bu da çevre aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, Isparta'da kurulacak havaalanı ve organize sanayi bölgesi için açılan davada İdari Yargılama Usulü Kanunu'ndaki dava açma süreleri uygulandığı için açılan davalar süre aşımından reddedilmiştir.

Sonuç olarak idari yargının çevrenin korunması hususundaki kararları vatandaşların hukuka ve yargıya olan güven duygusunun artmasında etkin rol oynamakta ve katkı sağlamaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin çevrenin korunması açısından vazgeçilmez olduğu açıktır (Bektaş, 1995: 160).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Dünyada çevre sorunları sanayi devrimi sonrası artmaya başlamış ve buna bağlı olarak çevre hukuku yeni bir hukuk disiplini olarak ortaya çıkmıştır. Çevre sorunları gün geçtikçe artışı buna çözüm bulma açısından çevre hukukunun önemi de artmıştır. Ülkemizde çevre hukuku 1980 sonrası yıllarda oluşmaya başlamış birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Fakat çevre sorunlarının boyutları gün geçtikçe artmaktadır. Çalışmada varlığımızın devamı için elzem olan çevrenin korunmasında Danıştay'ın katkısı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu belirleme sonucu aşağıdaki bulgulara, önerilere ve değerlendirmeye ulaşılmıştır.

4.1. Bulgular

Anayasa'nın 56. maddesi çevrenin korunması ödevini devlete ve vatandaşlara vermiştir. Vatandaşların bu ödevi yerine getirirken doğrudan yaptırım uygulama yetkisi olmadığından bu yükümü idareye başvurarak yerine getirmektedirler. İdareler devletin bir organı olması hesabıyla Anayasa tarafından devlete verilen çevrenin korunması ödevini gerçekleştirilmesini sağlamak hususunda ve vatandaşların çevreye verilen zararların önlenmesi yönündeki başvurularını yerine getirmek açısından önemli bir konuma sahiptir. Bu konuma rağmen yapılan çalışmada çevre sorunlarının artmasında idarenin etkisi olduğu belirlenmiştir. İdareler yeni gelişen bir hukuk disiplini olan çevre hukuku mevzuatını nasıl uygulayacağını yeteri kadar bilmemekte ve yetkilerinin sınırlarını belirleyememektedirler. İdari yargı kararları idari birimlere mevzuatın nasıl uygulanacağı hususunda ve idarenin yetkilerinin nereden başladığı ve nerede bittiği noktasında katkı sağlar.

Danıştay kararlarında ekonomik kazanç ile insan yaşamı çelişkisinde yaşam hakkının korunmasında üstün kamu yararı olduğu yönünde eğilim vardır. Fakat idari yargının bu tutumunu istisnasız bütün uyuşmazlıklarda gösterdiğinden bahsedilemez. Danıştay Gökova kararında kamu yararı kavramının değerlendirilmesi hususunda idarenin takdir yetkisi olduğundan bahisle doğayı göz ardı eden bir tavır göstermiştir. Danıştay bu kararda idarenin takdir yetkisini mutlak ve sınırsız kabul etmiştir.

Çevrenin korunması yönünden yerel mahkemelerin hızlı ve isabetli karar vermesi önemlidir. Danıştay kararları yerel mahkemelerinin yerinde ve gereksiz gecikmeyi önleyici karar vermeleri hususunda katkı sağlar.

İncelenen Danıştay kararlarında dava açma ehliyeti yönünden menfaat ilişkisini geniş yorumladığı belirlenmekle birlikte bir kısım kararında bu tutumu sergilememiştir. Çalışmada bireylerin kişisel çıkarları ihlal edilmediği takdirde yargıya başvurmadıkları belirlenmiştir.

Çevreye verilen zararların eski hale dönüştürülemez tehlikesi olduğu düşünüldüğünde, çevre ile ilgili uyuşmazlıkların kısa zamanda çözüme ulaştırılması gerekir. İncelenen kararlarda çevre ile ilgili uyuşmazlıkların çözüme ulaşması uzun bir süre almaktadır.

Çalışmada incelenen Danıştay kararlarında yargılamaya ilişkin mevzuat İdari Yargılama Usulü Kanunu'dur. Bu uygulama çevre aleyhine bazı hak kayıplarına neden olmaktadır.

Yapılan çalışmada görüldüğü üzere idari eylem ve işlemler İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen unsurlardan bir veya birkaçına dayanılarak hukuka aykırı bulunmuştur.

4.2. Öneriler

Çevre sorunlarının önlenmesi ve çevre hakkının gelişimi herkes için önemli olduğundan idarelerin çevre ile ilgili eylem ve işlemlerinde çevrenin korunması saiki ile hareket etmesi zorunludur. İdareler yargı kararlarını dikkate alarak işlem tesis ettikleri takdirde çevrenin korunması hususundaki eksiklikleri veya yanlışları azalacaktır.

İdareler çevre ile ilgili eylem ve işlemlerinde takdir yetkilerinin mutlak ve sınırsız olmadığını kamu yararıyla sınırlandığını ve kamu yararının çevre lehine yorumlanması gerektiği bilinci ile hareket etmelidirler. Bu şekilde isabetli ve doğru işlemler yapacaklardır.

Çevre uyuşmazlıklarında İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun uygulanması çevre aleyhine olabilmektedir. Yasama organı bu olumsuzlukları giderecek yasal düzenlemeleri yapması halinde çevrenin korunması daha etkin bir şekilde yapılabilir.

İdari yargı organlarına çevre ile ilgili uyuşmazlıklar çok fazla aksettirilmemiştir. Bunun sebebi kişilerin çevreyi bozan idari işlemlerin sonuçlarını

öngörememeleri ve yargıda çözüm aramanın maliyetinin yüksek olmasıdır. Bu yüzden adli yardım müessesesinin çalıştırılması veya dava harç ve giderlerinin dava açıldığında alınmaması, dava sonunda haksız çıkan tarafa yükletilmesine dair düzenlemeyle çevreyle ilgili uyuşmazlıkların yargıya aksettirilmesi sağlanabilir.

İdari yargıda çevre ile ilgili uyuşmazlıkların uzun sürmesi çevre aleyhine durum yarattığından, bu olumsuzluk yürütmenin durdurulması hükümlerinin etkin uygulanmasıyla ortadan kaldırılabilir.

4.3. Sonuç

Çevre hukuku disiplinler arası niteliğe sahiptir. Bağımsızlaşma süreci yaşamaktadır. Daha önceleri medeni hukuka dair hükümlerle çevre korunmaya çalışılırken artık bundan sıyrılıp çevre hukuku sınırları içerisinde çevre koruma önlemleri alınmaktadır. Anayasanın 56. maddesi bağlamında yaşanılabilir sağlıklı bir çevre sağlama ödevi vatandaşlara ve devlete verilmiştir. Bu yükümlüğün yerine getirilmesi için bağımsız ve sadece çevrenin korunmasına yönelik Çevre Kanunu düzenlenmiştir. Çevre sorunlarının karmaşıklığı bu husustaki hukuki düzenlemelerinde karmaşıklığına neden olmaktadır. Çevrenin korunması açısından ceza hukukunda, medeni hukukta düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler genel anlamda zarar görenin zararını karşılamaya veya meydana gelen çevre suçunu cezalandırmaya yöneliktir. Çevreye zararı önleme hususunda en etkin yetki idarelere aittir. Çevreyi koruma ödevi verilen vatandaşların idareler gibi yaptırım uygulama yetkileri olmadığından idareye başvuru yoluyla bu görevlerini ifa etmektedirler. İdareler Anayasa ile devlete ve vatandaşlara verilen çevrenin korunması hususundaki ödevin yerine getirilmesinde önem arz etmektedir.

Doğru idari tasarruflar çevrenin korunmasına katkı sağlayacaktır. Bugünün ve gelecek kuşakların yaşamının devamı için çevrenin korunması vazgeçilmezdir. İdari işlem ve eylemler bu vazgeçilmezin neredeyse en önemli koşuludur. Bu bağlamda bu tasarrufların isabetli alınmasını sağlayan ve/veya yanlışlardan dönülmesine etki eden yargı denetimidir. İdari yargı bu noktada başrolde yer almaktadır.

İdari yargı idarenin isabetli ve doğru işlem ve eylem tesis etmesini sağlar. Danıştay kararları idareler arasındaki yetki kargaşasını sonlandırılmasına katkı sağlar. Danıştay kararları çevre hukukunun gelişmesi açısından mevzuattaki boşlukları amaçsal yorumla bu boşlukları doldurur. Bu bağlamda yasama organına

yol gösterici olur. Danıştay çevreye hükmedilmesinin yerine onunla uyumlu yaşamının gerektiği hususunda bireylere olumlu etkide bulunur.

Danıştay kararları çevreye verilen zararların önlenmesi ve çevrenin korunması hususundaki kararları vatandaşların hukuka olan güven duygusunu arttırmaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesi çevrenin korunması açısından vazgeçilmez olduğu açıktır.

KAYNAKÇA

- Abacıoğlu, Muhittin (1994). *Açıklamalı-İçtihatlı Kıyı Kanunu ve İlgili Mevzuat* (2.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Akıllıoğlu, Tekin (1986). “Gökova Kararı Üzerine Gözlemler”. *Amme İdaresi Dergisi*, C:19, S:3, 150-161.
- Akıllıoğlu, Tekin (1987). “İdare Hukuku Açısından Çevre Kanunu”. *Çevre Kanunu'nun Uygulanması* içinde (s.71-93). Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Akıntürk, Turgut (2005). *Hukuka Giriş* (5.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Arslan, Çetin ve Azizağaoğlu, Bahattin (2004). *Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi* (1.Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Aybay, Aydın (1997). “Çevre Hukuku”, R. Keleş (Ed), *İnsan Çevre Toplum* (2.Baskı) içinde (s. 309-322). Ankara: İmge Yayınevi.
- Aykul, Ömer(1956). “Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 5761 Sayılı Kanunun İncelenmesi”. *İstanbul Barosu Dergisi* 82(3) 5-6.2008, 1395-1403.
- Başlar, Kemal (2010). “Uluslararası Çevre Hukuku ve Dünya Çevre Zirvesi”. <http://www.ekoloji.com.tr/resimler/3-2.pdf> (Erişim Tarihi: 30.04.2010).
- Baykal, Hülya ve Baykal, Tan (2008). “Küreselleşen Dünya’da Çevre Sorunları”. <http://www.pegema.net/dosya/dokuman/48152-200904309507-02-kuresellesen-dunya%E2%80%99da-cevre-sorunlari.pdf> (Erişim Tarihi: 30.04.2010).
- Bayraktar, Köksal (1981). “Çevre Korunması ve Türk Hukuku”. *Seha L. Meray’a Armağan* Cilt:1 içinde (s. 68-78). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Bektaş, Vahit (1995). *Çevre Hukukunun Gelişmesinde Yönetmelik Yargınının Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bilge, Necip (1995). *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumlar* (10.Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Çağlayan, Ramazan (2004). *İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Danıştay Dergisi (1996). S:91, Danıştay Başkanlığı Yayını.

- Danıştay Dergisi (1997). S:92, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (1999). S:97, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (1999). S:98, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (1999). S:99, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2000). S:102, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2001). S:103, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2003). S:105, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2005). S:109, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2006). S:111, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2006). S:112, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2007). S:114, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2007). S:115, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Dergisi (2009). S:121, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Kararlar Dergisi (2003). S:1, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Kararlar Dergisi (2004). S:3, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Danıştay Kararlar Dergisi (2004). S:5, Danıştay Başkanlığı Yayını.
- Demircioğlu, Bünyamin, Kazancı, Nizamettin, Konuralp, Haluk, Özdemir, Nevzat ve Sav, Özden (1986). *Mahkeme Kararlarında Çevre Sorunları*. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Doğanyığıt, Sadettin (2005). *Açıklamalı-Sorun Çözümlü Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2.Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erem, Faruk, Danışman, Ahmet ve Artuk, Mehmet Emin (1997). *Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ertan, Birol ve Akkoyunlu Ertan, Kıvılcım (1968). Çevre Hukukunda Sorumluluk. *Amme İdaresi Dergisi* 38(3) 9.2005, 1-18.III.
- Ertaş, Şeref (1997). *Çevre Hukuku*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları.
- Gemalmaz, Mehmet Semih (1987). “Bir İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı ve Türk Düzenlemesi”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C:L II, S:1-4, 233-278.
- Gözübüyük, Şeref (2002). *Yönetmelik Yargı* (15.Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, Şeref (2004). *Yönetim Hukuku* (20.Baskı) Ankara: Turhan Kitabevi.
- Günday, Metin (2002). *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi.

- Güner, M.Oğuz (2006). “Tebliğler”. *Çevre Kanunu Değişiklikleri ve Sanayiye Etkileri Semineri*. Ankara: Yorum Matbaacılık, s.66-70.
- Güneş, Yusuf ve Coşkun, Aynur Aydın (2004). *Çevre Hukuku*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Güran, Sait (1999). “Çevre Kanunu Uygulamasının İdare Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi”. *Çevre Kanununun Uygulanması*, (s.59-87), Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Gürcan, Sait (1990). “Çevre Kanunu Uygulamalarına Karşı İdari Dava Açma Olanakları”. *7 Bölümde İstanbul’un Çevre Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu*, İstanbul: Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yayını, s.455-464.
- Gökdağ, Remzi (1992). *Park Otel Olayı*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Hamamcı, Can (1983). “Çevre ve Hukuk”. *Prof. Fehmi Yavuz’a Armağan*, (s. 239-250), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını.
- Kaboğlu, İbrahim (1988-1989). “Çevre Hakkı Üzerine (Bir Danıştay Kararının Düşündürdükleri)”. *İnsan Hakları Yıllığı*, C:10-11. 107-137.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. (1996). *Çevre Hakkı*. (3.Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.
- Kalın, Bedrettin (2008). “Çevre Sorunları İçerikli Yargı Kararları ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi Toplantısı İkinci Oturum”. *Çevre Sorunları İçerikli Yargı Kararları ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, (s. 25-56), Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Kantar, H. Elvent (1981). “Çevre Hukukunda Sorumluluk Kavramı”. *Çevre Hukuku Araştırmaları*, (s.23-47), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Kanadoğlu, Sabih (2007). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku* (3.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karavelioğlu, Celal (2006). *İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Cilt:1-2, Ankara: Karavelioğlu Hukuk Yayınevi.
- Katoğlu, Tuğrul (2010). “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Çevreye Karşı Suçlar”. http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_rokdownloads&view=file&Itemid=2&id=1209:muelkiye-dergisi-say-246 (Erişim Tarihi: 30.04.2010).
- Keleş, Ruşen ve Hamamcı, Can (1993). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, Ruşen ve Hamamcı, Can (2005). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.

- Koç, Tuncay (2008). “Çevre Sorunları İçerikli Yargı Kararları ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi Toplantısı Üçüncü Oturum”. *Çevre Sorunları İçerikli Yargı Kararları ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, (s.57-159), Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Kuru, Baki, Arslan, Ramazan ve Yılmaz, Ejder (1998). *Medeni Usul Hukuku*. (10.Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Memiş, Emin (2006). *Çevre ve Çevre İdare Hukuku Teori ve Pratik*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Mengi, Ayşegül ve Keleş, Ruşen (2003). *İmar Hukukuna Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Mert, Emrah (2006). “Tebliğler”, *Çevre Kanunu Değişiklikleri ve Sanayiye Etkileri Semineri*. Ankara: Yorum Matbaacılık, s.25-33.
- Mert, Harun (2009). “Türk Hukukunda Çevre Suçları”. http://www.yayin.adalet.gov.tr/15_sayi.htm (Erişim Tarihi: 30.04.2010).
- Mülkiyeliler Birliği Vakfı. (1988). *Zafer Park Dosyası*. Ankara: Maya Yayıncılık.
- Oğuzman, M. Kemal ve Öz, M. Turgut (1995). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Okumuş, Ali (2008). “Türkiye’de Çevrenin Hukuk Yoluyla Korunması: Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçlarının İncelenmesi”. <http://www.e-akademi.org/makaleler/ekomus-1.htm>. (Erişim Tarihi: 15.09.2008).
- Orhan, Gökhan (2005). “Yerel Yönetimler ve Çevre”, H.Özgür ve M.Köseçik (Ed.), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-*, (s. 593-610), Ankara: Nobel Yayın.
- Özay, İlhan (1996). *Günüştüğünde Yönetim*. İstanbul: Alfa.
- Özbudun, Ergun (1995). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Özdek, E. Yasemin (1991). “İptal Davasında Menfaat Koşulu”. *Amme İdaresi Dergisi*, C:24, S:1, 99-115.
- Özdek, E.Yasemin (1993). *İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı*. Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Özkan, Hasan (1999). *Ansiklopedik Hukuk Rehberi*. C:2, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Pallemaerts, Marc. (2006). “Stockholm’den Rio’ya Uluslararası Çevre Hukuku: Geleceğe Doğru Geri Adım mı?”. (Çev.: Bülent Duru), *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 52 (1/4), s. 613-632.
- Parlak, Derviş (2007). *Şehrin Hukuku*. İstanbul: Kanat Yayınevi.

- Pepe, Osman (2006). “Açılış Konuşmaları”. *Çevre Kanunu Değişiklikleri ve Sanayiye Etkileri Semineri*, Ankara: Yorum Matbaacılık, s.14-24.
- Sabuncu, H.Hilmi (1990). “Çağımızın Önemli Bir Çevre Sorunu-Gürültü”. 7 *Bölümde İstanbul’un Çevre Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu*, İstanbul: Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yayını. s.349-365.
- Şen, Ersan (1994). *Çevre Ceza Hukuku*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Tokuçoğlu, Bülent (2010). “Çevre Sorunları ve Kentleşme”. www.ekoloji.com.tr/resimler/6-5.pdf (Erişim Tarihi: 30.04.2010).
- Topçuoğlu, Metin (1998). *Çevre Hakkı ve Yargı*, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Turgut, Nükhet (2009). “Çevre Hukukunda Çevreci Örgütlere Tanınan Olanaklar”. (s.103-130), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/381/297/2734.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).
- Turgut, Nükhet (1993). *Çevre ve Yurttaşlar*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Turgut, Nükhet (2000). “Çevre Hakkı ve Katılım”, *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı*, Ankara: Ankara Barosu, s. 3-16.
- Turgut, Nükhet (2001). *Çevre Hukuku* (2.Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Türküm, Sibel(2010). “Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci”. <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1268/unite10.pdf> (Erişim Tarihi: 30.04.2010).
- Ulusoy, Ali D. (1993). “Çevre Kirlenmesinin Oluşmasındaki Sonraki Aşamada Medeni Hukuk, Ceza Hukuku, İdare Hukuku Çözümlerine Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:43, S:1-4, 125-143.
- Umar, Bilge ve Çilingiroğlu, Altan (1990). *Eski Eserler Hukuku*. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermeye İşletmesi Yayınları.
- Ural, Engin (1981). *Çevre ve Hukuk*. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Ülkü, Muhammet Murat (2005). “5237 Sayılı TCK. 181-184.Maddelerinde Yer Alan Çevreye Karşı Suçlar”. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/149.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.05.2009).
- Ünlü, Halil (1990). “Küçülen Dünyada Çevre Kaygısı”. 7 *Bölümde İstanbul’un Çevre Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu*, İstanbul: Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yayını. s.465-471.

- Ünver, Yener ve Nuhoglu, Ayşe (1999). *Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ürkmez, Taner (2008). “Çevre Hakkı Kavramının Tarihsel Gelişimi”. <http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?article=762>. (Erişim Tarihi: 28.07.2008).
- Yahşi, İsmet (1984). “Çevre Sorunlarını Kapsayan Yasal Düzenlemeler”. *Türk İdare Dergisi*, S:365, s.127-143.
- Yaşar, Osman (2001). *İçtihatlı Türk Ceza Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK 1.: Çözömlenen Danıştay Kararları - 1

No	Dairesi	Esas Yılı	Esas No	Karar Yılı	Karar No	Karar Tarihi
1	10	1984	2739	1986	1951	24.06.1986
2	6	1986	1323	1986	1135	16.12.1986
3	6	1988	477	1988	646	09.05.1988
4	8	1987	578	1988	648	11.10.1988
5	8	1989	606	1989	630	29.06.1989
6	6	1989	2562	1989	2187	20.11.1989
7	10	1988	1415	1990	361	22.02.1990
8	10	1989	2300	1991	3784	16.12.1991
9	6	1990	3026	1992	870	03.03.1992
10	10	1990	2278	1992	1672	28.04.1992
11	10	1990	3510	1992	2182	21.05.1992
12	10	1991	3783	1992	3890	09.11.1992
13	6	1994	2737	1995	7267	18.01.1995
14	İDDK	1995	603	1996	110	01.03.1996
15	6	1995	5023	1996	2558	28.05.1996
16	8	1995	2031	1998	18	14.01.1997
17	6	1996	5477	1997	2312	13.05.1997
18	1	1997	49	1997	54	16.05.1997
19	İDDK	1996	584	1998	353	16.10.1998
20	6	1997	4721	1998	4740	21.10.1998
21	6	1997	1911	1998	217	14.11.1998
22	6	1997	4495	1998	5630	19.11.1998
23	6	1998	1948	1999	2055	20.04.1999
24	6	1999	4388	1999	4681	12.10.1999
25	6	1998	5035	1999	4714	12.10.1999
26	6	1998	5604	1999	5326	08.11.1999
27	6	1998	4989	1999	5754	16.11.1999
28	8	1999	2131	2000	5941	03.10.2000
29	7	1999	3519	2000	3233	14.11.2000
30	6	2000	2381	2001	2822	23.05.2001
31	İDDK	2001	176	2001	624	14.09.2001
32	8	1999	2404	2001	4650	30.10.2001
33	6	2000	4171	2001	5114	01.11.2001
34	6	2000	3626	2001	5220	06.11.2001
35	6	2000	5276	2001	6372	12.12.2001
36	10	2000	5957	2002	505	27.02.2002
37	6	2001	722	2002	1588	14.03.2002
38	6	2002	3982	2002	4668	22.10.2002
39	6	2002	1217	2003	844	05.02.2003
40	6	2001	1795	2003	1486	11.03.2003

EK 1.: Çözömlenen Danıştay Kararları - 2

No	Dairesi	Esas Yılı	Esas No	Karar Yılı	Karar No	Karar Tarihi
41	6	2001	2332	2003	1487	11.03.2003
42	6	2002	3787	2003	2461	21.04.2003
43	8	2002	1736	2003	1970	05.05.2003
44	İDDK	2003	569	2004	215	26.02.2004
45	6	2003	602	2004	3869	16.06.2004
46	6	2003	1722	2004	5815	19.11.2004
47	6	2003	1756	2004	5882	22.11.2004
48	6	2003	7673	2004	1740	22.03.2005
49	İDDK	2003	730	2005	284	28.04.2005
50	7	2001	3284	2002	2008	21.05.2005
51	İDDK	2005	295	2005	1165	26.05.2005
52	10	2002	2180	2005	3958	05.07.2005
53	DBK	2005	59	2005	51	23.09.2005
54	6	2005	3307	2005	5214	08.11.2005
55	DBK	2005	79	2005	81	14.12.2005
56	10	2004	9540	2006	60	25.01.2006
57	8	2005	2927	2006	1138	22.03.2006
58	6	2004	2077	2006	1545	03.04.2006
59	6	2004	4594	2006	4680	11.10.2006
60	6	2006	835	2007	440	30.01.2007
61	6	2005	4304	2007	5667	17.10.2007
62	6	2006	4099	2008	3006	14.05.2008
63	İDDK	2005	1558	2008	1803	17.10.2008

EK 2.: İncelenen Fakat Çözümlemeyen İlgili Danıştay Kararları

No	Dairesi	Esas Yılı	Esas No	KararYılı	Karar No	Karar Tarihi
1	10	1982	3386	1983	1230	25.05.1983
2	10	1982	3371	1983	2598	14.12.1983
3	10	1982	3723	1983	2769	28.12.1983
4	6	1981	2570	1984	1563	26.03.1984
5	8	1988	248	1989	616	28.06.1989
6	6	1988	2532	1990	425	20.03.1990
7	6	1989	548	1991	894	29.04.1991
8	6	1991	88	1992	253	28.01.1992
9	6	1990	3026	1992	870	03.03.1992
10	6	1992	1691	1993	1639	21.04.1993
11	8	1992	2310	1993	2419	17.06.1993
12	6	1993	4239	1993	5174	06.12.1993
13	6	1997	4497	1998	5629	19.11.1998
14	6	1998	3936	1999	4131	21.09.1999
15	6	1998	7240	1999	6551	14.12.1999
16	8	2000	4696	2001	2030	02.02.2001
17	6	2002	468	2003	2524	22.04.2003
18	6	2002	2363	2003	3420	02.06.2003
19	10	2001	2628	2003	5289	22.12.2003
20	8	2004	2122	2005	2529	30.05.2005
21	6	2004	4297	2005	6697	28.12.2005
22	10	2004	9540	2006	60	25.01.2006
23	6	2005	7663	2006	1042	13.03.2006